

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETAS
VERSLO EKONOMIKOS KATEDRA

ALA TRUŠAKOVA

**LIETUVOS ĮMONIŲ BANKROTAI: ANALIZĖ IR
PERSPEKTYVOS**

Magistro baigiamasis darbas

Vadovas

Doc.dr.J.Vijeikis

VILNIUS, 2010

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETAS
VERSLO EKONOMIKOS KATEDRA

**LIETUVOS ĮMONIŲ BANKROTAI: ANALIZĖ IR
PERSPEKTYVOS**

Verslo nuosavybės ekonomikos magistro baigiamasis darbas
Studijų programa 62404S110

Vadovas

doc.dr. J.Vijeikis

2010 12 07

Recenzentas

2010 12

Atliko

0 gr. stud.

A.Trušakova

2010 12 07

VILNIUS, 2010

TURINYS

IVADAS	5
1. BANKROTO ESMĖ, PRIEŽASTYS IR JO PREVENCIJA TEORINIU ASPEKTU.....	8
1.1 Bankroto esmė ir reikšmė šalies ūkiui	8
1.2 Bankroto ryšys su finansine ir ekonomine įmonės krize	12
1.3 Įmonės krizės ir bankroto atsiradimo priežasčių analizė	15
1.4 Strateginės antikrizinio įmonės valdymo kryptys	19
1.5 Finansinių rodiklių modelių taikymas įmonės bankroto prognozavimui	22
2. ĮMONIŲ BANKROTO TEISINĖ IR EKONOMINĖ ANALIZĖ	26
2.1 Bankroto teisinis reglamentavimas	26
2.1.1 Svarbiausi bankroto įstatymo ypatumai	26
2.1.2 Įmonių restruktūrizavimas – bankroto alternatyva	32
2.1.3 „Fenikso sindromas“ ir tyčinis bankrotas	35
2.1.4 Bankroto teisinis reguliavimas užsienio valstybėse	40
2.2 Įmonių bankrotų dinamika ir tendencijos Lietuvoje	41
2.3 ES šalių įmonių bankroto palyginamoji analizė	49
3. LIETUVOS ĮMONIŲ NEMOKUMO PROBLEMŲ EKONOMINIO NUOSMUKIO METU TYRIMAS IR VERSLO PERSPEKTYVOS	53
3.1 Tyrimo metodologija	53
3.2 Tyrimo rezultatų analizė	54
3.3 Lietuvos verslo perspektyvos	67
PASIŪLYMAI	71
IŠVADOS	75
LITERATŪRA	80
ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS	87
SANTRAUKA	89
SUMMARY	90
PRIEDAI	92

PAVEIKSLAI

1 pav. Neigiamos ir teigiamos bankroto savybės	10
2 pav. Krizės poveikis organizacijos veiklai	13
3 pav. Krizės procesas pagal M. Miulerį	15
4 pav. Bankrotą sukeliančios priežastys	18
5 pav. Restruktūrizavimo procesų būklė 2001-2010 m. birželio 30 d.	35
6 pav. Tyčinių bankroto procesų pasiskirstymas apskrityse 1993-2009 m.	39
7 pav. Bankroto priežastys, susijusios su netinkama arba neteisėta veikla	39
8 pav. Bankrutuojančių ir bankrutavusių įmonių skaičiaus kitimas	42
9 pav. Bankrutuojančios ir bankrutavusios įmonės pagal apskritis 1993-2009 m.	44
10 pav. Bankroto procesai pagal ekonomines veiklos rūšis	45
11 pav. Kreditorių reikalavimai 2009 m.	46
12 pav. Bankrutuojančių ir bankrutavusių įmonių turtas ir kreditorių reikalavimai	46
13 pav. Ekonominės krizės poveikis įmonei	55
14 pav. Įmonių krizinės situacijos priežastys	55
15 pav. Veiksniai, turėję daugiausia neigiamos įtakos įmonių veiklai	58
16 pav. Atsiskaitymų už prekes ir paslaugas vėlavimo priežastys	59
17 pav. Įmonių finansavimo problemos	61
18 pav. Pagrindinės krizės įveikimo strateginės kryptys	62
19 pav. Įmonių bankroto galimybės įvertinimas	64
20 pav. Įmonių ateities perspektyvos artimiausiu laiku	64
21 pav. Verslininkų nuomonė apie restruktūrizavimo procedūros nepopuliarumą Lietuvoje	65
22 pav. Įmonių nemokumo rizikos pasiskirstymas	69

LENTELĖS

1 lentelė. Bankrutuojančių ir bankrutavusių įmonių iniciatoriai	43
2 lentelė. Pradėtų bankroto procesų pagal teisinę formą skaičiaus palyginimas	44
3 lentelė. Darbuotojų skaičius bankroto proceso pradžioje pagal apskritis	47
4 lentelė. Kreditorių reikalavimų tenkinimas (1993–2009 m.)	48
5 lentelė. Pradėtų bankroto procesų skaičius ES šalyse	49

IVADAS

Krizė, skolos, bankrotai – žodžiai vis dažniau vartojami Lietuvos verslo padangėje. Ekonominės krizės metu bankrotų skaičius auga geometrine progresija. Tai visiškai suprantama, kadangi vieno ūkio subjekto nemokumas neišvengiamai paliečia kitus ūkio subjektus, kurie negalėdami atgauti skolų iš bankrutuojančio skolininko savo ruožtu nesugeba įvykdyti išsipareigojimų kreditoriams ir taip pat būna priversti bankrutuoti.

Temos aktualumas. Dėl sudėtingų verslo aplinkos pokyčių įmonės veikla dažnai tampa sunkiai prognozuojama ir vis labiau neapibrėžta. Didelė dalis verslo sprendimų dažnai priimami ir įgyvendinami neturint pakankamai išsamios informacijos ne tik apie tolesnę perspektyvą, bet ir apie rytdieną. Tokiomis neapibrėžtumo sąlygomis neišvengiamos įmonių krizės, susijusios su jų veiklos sąstingiu ar net bankrotu. Bankroto kaip reiškinių, turinčių ne vien ekonomines bet ir socialines pasekmes, problema ypatingai aktuali Lietuvoje. (Beržinskienė, Virbickaitė, 2006, Stoškus ir kt. Ž, 2007, p.26). Įmonės veiklos perspektyvos ir tęstinumas rūpi ne tik pačiai įmonei ir jos darbuotojams, įmonių bankrotai sukelia daug neigiamų padarinių ir kitoms įmonėms bei institucijoms, valstybei ir visuomenei (Stundžienė, Boguslauskas, 2006). Taigi įmonių vadovai turi nuolat ieškoti būdų ir priemonių įmonių bankrotams išvengti ir jų sėkmingos veiklos tęstinumui garantuoti.

Tyrimo problema: Lietuvos verslo padėtis ekonominės krizės metu, dėl kurios sparčiai išaugo bankrutuojančių įmonių skaičius Lietuvoje bei padidėjo kreditoriniai išsipareigojimai.

Pastaruoju metu vis dažniau girdime aplinkinius kalbant apie krizę, bankrotą ir skolas. Finansinė padėtis Lietuvoje, deja, negerėja, ir vis dar nėra stabili. Bankrotas nėra pats maloniausias procesas, tad jei įmonė turi skolų, yra neįgali atsiskaitinėti su kreditoriais, jos vadovai, suvokdami bankroto grėsmę, turėtų domėtis bankroto procedūromis, jo iškėlimo priežastimis, bei būdais jo išvengti. Tai svarbi ir aktuali tema ne tik kiekvienam verslo žmogui, bet ir visai visuomenei, nes bankrotai įtakoja šalies ekonomiką, o tuo pačiu ir jos gyventojus.

Įmonių bankrotų problematikai pastaruoju metu skiriamas didelis dėmesys. Įvairūs autoriai, J.Bivainis, R. Purlys, K. Garškaitė ir A. Garškienė, S. Grigaravičius, J. Mackevičius, V. Višinskis, A.Driukas ir kiti mokslininkai nagrinėjo įmonių nemokumo ir bankroto grėsmės problemas, teikė siūlymus įmonių nemokumui diagnozuoti bei bankroto prevencijos efektyvumui didinti. Tačiau įmonės bankrutuodavo ir bankrutuoja. Todėl labai svarbu ir toliau nagrinėti įmonių bankrotų problemą, tobulinti bankroto teisinio reguliavimo aplinką, ieškoti naujų metodų bankroto prevencijai užtikrinti.

Tyrimo objektas - Įmonių bankrotai teisiniu ir ekonominiu aspektu.

Mokslinė hipotezė: Šiuolaikinėje neapibrėžtoje verslo aplinkoje sunkiai įmanoma išvengti krizės įmonėje, tačiau bankrotas yra išvengiamas, kai jo grėsmė yra deramai įvertinama ir padaromi savalaikiai teisingi bankroto prevencijos žingsniai.

Baigiamojo darbo *tikslas* – remiantis Lietuvos Respublikos įmonių bankrotą ir jo prevenciją reglamentuojančių įstatymų ir kitų teisės aktų lyginamąja analize, įvairia moksline literatūra ištirti Lietuvos įmonių bankrotų teisinę ir ekonominę aplinką, atskleisti Lietuvos įmonių nemokumo priežastis ir veiklos perspektyvas ekonominio nuosmukio laikotarpiu bei pasiūlyti efektyvias priemones bankroto grėsmei išvengti.

Tikslui pasiekti suformuluoti tokie *uždaviniai*:

- Išanalizuoti bankroto reiškinių teoriniame lygmenyje;
- Išnagrinėti įmonių bankrotų priežastis bei priemones joms likviduoti;
- Atskleisti bankroto teisinius ypatumus, remiantis LR įmonių bankroto įstatymu ir kitais teisiniais aktais;
- Išanalizuoti įmonių bankrotų dinamiką ir tendencijas šalies mastu;
- Įvertinti Lietuvos įmonių dabartinę padėtį ir jų veiklos perspektyvas ekonominės krizės metu.
- Pasiūlyti efektyvius įmonių bankrotų prevencijos problemų sprendimo būdus.

Tyrimo metodai: Lietuvos Respublikos įmonių bankrotą ir jo prevenciją reglamentuojančių įstatymų ir kitų teisės aktų lyginamoji analizė, mokslinės literatūros sisteminė analizė, Statistikos departamento prie LR Vyriausybės bei Įmonių bankroto valdymo departamento prie Ūkio ministerijos pateiktų duomenų apibendrinimas ir grafinis palyginimas, finansinių santykinių rodiklių lyginimas ir matematinių modelių taikymas bankrotui prognozuoti. Siekiant tinkamai įvertinti ekonominio nuosmukio laikotarpiu išryškėjusias problemas susijusias su įmonių nemokumu, apibūdinti sudėtingą situaciją versle bei išsiaiškinti tolesnes įmonių veiklos perspektyvas buvo atliktas ekspertinis tyrimas - anketinė apklausa, kuriuo metu buvo apklausiami 160 stambių, vidutinių ir smulkių šalies įmonių vadovų ar įmonių atstovų iš įvairių veiklos sektorių.

Darbo struktūra

Baigiamąjį darbą sudaro trys pagrindinės struktūrinės dalys-skyriai:

Pirmajame skyriuje nagrinėjama bankroto samprata ir jo reikšmė šalies ūkiui, identifikuojamos jį sukeliančios priežastys, nagrinėjami prevenciniai bankroto prognozavimo metodai.

Antrajame skyriuje analizuojama Lietuvos bankrutavusių ir bankrutuojančių įmonių ekonominė situacija ir tendencijos, aprašomos bankroto procedūrų ypatumai, apžvelgti pagrindiniai bankroto procesą reglamentuojantys įstatymai, jų ypatumai Lietuvoje ir užsienio šalyse .

Trečioji darbo dalis skirta kiekybinio tyrimo rezultatų analizei. Aptariami šiuo metu aktualūs verslui klausimai: atlikus verslo įmonių apklausą nustatytos pagrindinės įmonių nemokumo priežastys bei neigiami pasaulinės ekonominės krizės padariniai įmonių veiklai, analizuojamos prevencinės bankroto priemonės ir įvertinamos tolesnės įmonių veiklos perspektyvos.

Darbo pabaigoje pateikiami išvados ir siūlymai Lietuvos įmonių bankroto prevencijai užtikrinti. Darbo autorės siūlomas nemokumo modelis turėtų leisti operatyviau ir kokybiškiau spręsti iškilusias įmonių nemokumo problemas. Tikimasi, kad pasinaudojus šiuo modeliu daugiau įmonių bus restruktūrizuojama taip mažinant bankrotų skaičių ir sukčiavimo atvejus šalyje.

Literatūros ir šaltinių apžvalga

Rašant šį darbą buvo remiamasi Lietuvos Respublikos įmonių bankrotą ir jo prevenciją reglamentuojančiais įstatymais ir kitais norminiais teisės aktais, Lietuvos ir užsienio autorių moksline literatūra bei įvairiais periodiniais leidiniais, taip pat įvairiais internetiniais šaltiniais. Bankroto sampratą ir jį sukeliančias priežastis bei ypatybes labiausiai atskleidžia Januševičiūtės, Jurevičienės (2009), Garškaitės (2003), Sakalo, Virbickaitės (2003), Bivainio (2002) darbai.

Analizuojant įmonių bankroto prevencijos sistemą bei prognozavimo modelius buvo remtasi Garškaitės (2008), Mackevičiaus, Silvanavičiūtės (2006), Purlio (2001) ir kitų autorių straipsniais. Atliekant įmonių bankroto ekonominę analizę šalies mastu buvo nagrinėjama Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės bei Įmonių Bankroto valdymo departamento prie ūkio Ministerijos pateikta informacija.

1. BANKROTO ESMĖ, PRIEŽASTYS IR JO PREVENCIJA TEORINIU ASPEKTU

1.1 Bankroto esmė ir reikšmė šalies ūkiui

Bankrotas – didžiausią grėsmę kelianti įmonių veiklos vystymosi alternatyva

S. Stoškus

Bankrotas yra vienas sudėtingiausių, tačiau tuo pačiu ir seniausių visuomeninių reiškinių. Nuo senų laikų egzistavo problema, kai skolininkas nebesugebėdavo vykdyti savo įsipareigojimų kreditoriams, egzistavo ir įvairiausi jos sprendimo būdai. Šiandien bankrotas yra svarbus ekonominės sistemos elementas.

Manoma, kad terminas „bankrotas“ yra kilęs iš viduramžių Italijos miestų teisės (*bankrupta-sulūžęs suolas*), kai klientai apversdavo stalą, ant kurio prekiaudavo prasiskolinęs ir pabėgęs bankininkas ar pirklys. Dabartiniu metu vakarų valstybėse labiau vartojamas nemokumo terminas. Pavyzdžiui, Anglijoje terminas bankrotas vartojamas kalbant tik apie fizinius asmenis. JAV asmuo, kurio atžvilgiu pradėtos nemokumo procedūros laikomas nemokiu, o priėmus teismo sprendimą gali būti pripažintas bankrutavusiu. Šiuolaikiniuose Rusijos įstatymuose bankroto ir nemokumo terminai vartojami kaip sinonimai (Степанов В. И., 1999).

Laikantis nuostatos, kad bankrotas yra skolininko nemokumas, pabrėžiami skirtingi šio termino aspektai. Bankrotas apibūdinamas kaip veiksmai, atliekami kaltininko ekonominės veiklos krizės metu, arba kaip veiksmai, sudarantys sąlygas krizei atsirasti, kaip priežastis iškelti bankroto bylą, o platesne prasme – kaip padėtis, kai įmonė nesugeba sumokėti skolų (Mackevičius, Rakštelienė, 2005, p. 25). S. Kavalnė, V. Mikuckienė ir kt. (2009) bankrotą apibrėžia kaip „dinaminį atrankos mechanizmą, kuriame stiprūs ir efektyvūs vienetai pakeičia silpnus ir mažiau efektyvius“. (p. 14). Anot R. Sneiderės (2005) bankroto terminas reiškia nemokumo situacijos sprendimą, t.y. skolininko likvidavimą ir kreditoriaus reikalavimo apmokėjimą. Taigi, galima teigti, kad bendrąja prasme bankrotas - tai negalėjimas išsimokėti skolų.

2001 m. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas pateikia tokį apibrėžimą: „**Bankrotas** – nemokios įmonės būseną, kai įmonei teisme yra iškelta bankroto byla arba kreditoriai įmonėje vykdo bankroto procedūras ne teismo tvarka“.

Mažėjantys šalies ekonomikos augimo tempai, auganti infliacija, sutrikę atsiskaitymai ne vieną įmonę gali priversti bankrutuoti (Stoškus ir kt., 2007). Išsivysčiusiose šalyse įmonių bankrotas – įprastas reiškinys. Natūralu, kad vienos įmonės, neišsilaikiusios konkurencinėje kovoje, bankrutuoja, o kitos užima jų vietą. Vienų ekonomistų ir politikų požiūriu, įmonių bankrotas, neatsiejamas rinkos santykių atributas, skatina technikos, gamybos ir visuomenės pažangą. Kitu požiūriu, bankrotas yra nuostolingas ne

tik pačiai įmonei, bet ir visai visuomenei: bankrutuojanti įmonė paprastai neatsiskaito su kreditoriais, įmonės darbuotojai lieka be darbo. I. Dainauskienės (1995) nuomone, rinkos ekonomikos sąlygomis bankrotas yra kapitalo persiliejo forma iš vienos šakos į kitą, iš vienos veiklos srities į kitą.

Remiantis 2001 m. Įmonių bankroto įstatymu, įmonė *laikoma nemokia ir jai gali būti iškelta bankroto byla*, jei yra bent viena iš šių sąlygų:

- 1) įmonė laiku nemoka darbo užmokesčio ir su darbo santykiais susijusių išmokų;
- 2) įmonė laiku nemoka už gautas prekes, atliktus darbus (paslaugas), negrąžina kreditų ir nevykdo kitų sandoriais priimtų turtinių įsipareigojimų;
- 3) įmonė laiku nemoka įstatymų nustatytų mokesčių, kitų privalomųjų įmokų ir (arba) priteistų sumų;
- 4) įmonė viešai paskelbė arba kitaip pranešė kreditoriui (kreditoriams), kad negali arba neketina vykdyti įsipareigojimų;
- 5) įmonė neturi turto ar pajamų, iš kurių galėjo būti išieškomos skolos, ir dėl šios priežasties teismo antstolis grąžino kreditoriui vykdomuosius dokumentus.

R. Butrimaitė išskiria tokį nemokumo apibrėžimą: „nemokumas – padėtis, kurioje asmeniui trūksta lėšų skoloms grąžinti bei kitiems piniginiams įsipareigojimams padengti ir numatyti, kad tokių lėšų gali būti ateityje“ (p. 153). Nemokumas gali būti tiek fizinio asmens, tiek juridinio, įmonės, bendrovės, organizacijos.

2001 m. Įmonių bankroto įstatymas (toliau tekste [BI]) pateikia tokį nemokumo apibrėžimą - **įmonės nemokumas** – įmonės būseną, kai įmonė nevykdo įsipareigojimų (nemoka skolų, neatlieka iš anksto apmokėtų darbų ir kt.) ir pradelsti įmonės įsipareigojimai viršija pusę į jos balansą įrašyto turto vertės. Jei įmonė yra nemoki, jai keliama bankroto byla.

Įmonės nemokumas nesietinas vien tik su Lietuvos Respublikos Įmonių bankroto įstatyme apibrėžtu įmonės nemokumu. Įmonė yra nemoki jau tada, kai neturi pakankamo atsiskaitymams pinigų kiekio, kai laiku negali sumokėti darbo užmokesčio bei tenkinti darbuotojų ir kitų kylančių iš darbo santykių finansinių reikalavimų, kai negali laiku atsiskaityti už gautas prekes, atliktus darbus bei paslaugas, grąžinti kreditus, įvykdyti kitus finansinius įsipareigojimus (Butrimaitė, 2003).

Lietuvoje tokie teiginiai, kad bankrotas yra normali ir tam tikra prasme „sveika“ procedūra, yra kažkodėl laikomi amoraliais. Iš esmės bankrotas tėra juridinis per ilgą laiką susiklosčiusios padėties konstatavimas ir bandymas iš jos išeiti. Realus bankrotas įvyksta žymiai anksčiau ir kuo ilgiau delsiama tai pripažinti bei ryžtingai reaguoti į atsiradusius neigiamus reiškinius, apgailėtinus veiklos rezultatus, juo labiau esama padėtis vis labiau ir labiau komplikuojasi. Klaidų daro kreditoriai, kredituodami įmones, kurios vėliau nesugeba atsiskaityti, klaidų taip pat daro įmonės, pasiskolindamos finansuoti reikmėms ar

projektams, kurie ateityje pasirodo esą visai neproduktyvūs. Tiek kreditoriai, tiek pačios įmonės sprendimus priima norėdami užsidirbti, bet neturėdami visos informacijos, o ypač apie ateitį. Žinoma, ateities tiksliai numatyti negali niekas, galima tik ją prognozuoti, todėl išvengti nesėkmingų sprendimų objektyviai neįmanoma. Bankroto procedūros turi nutraukti klaidingų sprendimų veikimą, tačiau, žinoma, negali grąžinti į pradinę padėtį, nuostoliai yra neišvengiami, o jų patiria tiek skoliniojai, tiek ir skolininkai.

Bankroto procesas – tai normalus ir gana svarbus rinkos elementas, kuris kaip ir kiekvienas ekonominis ar socialinis reiškinytis turi tiek teigiamas, tiek neigiamas puses (žr. 1 pav.).

BANKROTAS KAIP NEIGIAMAS REIŠKINYS	BANKROTAS KAIP TEIGIAMAS REIŠKINYS
<i>Socialinė problema:</i> 1. bendro šalies gyventojų gyvenimo lygio kritimas; 2. gyventojų nepasitenkinimas esama silpna šalies ūkio būkle, valdžia; 3. atsiradęs gyventojų netikrumas dėl ateities; 4. didelis nedarbo augimas; 5. emigracija į kitas šalis („protų nutekėjimas“)	<i>Ekonominė nauda ūkiui:</i> 1. ūkio apsivalymas nuo neefektyvių, neperspektyvių įmonių, neretai gaminančių moraliai pasenusius gaminius, kurių gyvavimo ciklas yra pasibaigęs; 2. nereikalingų struktūrų bei naudojamų pajėgumų likvidavimas; 3. atsiradusi galimybė kurtis naujoms įmonėms, skatinančioms technikos, gamybos ir visuomenės pažangą.
<i>Ekonominė problema:</i> 1. gamybinio pajėgumo praradimas; 2. susilpnėjęs bendras šalies ūkio konkurencingumas; 3. nesumokėti mokesčiai valstybės biudžetui, „Sodrai“, fondams 4. kitų rinkos dalyvių, turinčių su bankrutuojančia įmone verslo ryšių (nesuokėti kreditiniai įsipareigojimai ir pan.), ekonominiai sunkumai ar net bankrotas; 5. papildomos išlaidos iš valstybės biudžeto; socialinės išmokos, taip pat išmokos darbo jėgai perkvalifikuoti ir kt.	<i>Ekonominė nauda įmonei:</i> Laiku paskelbtas bankrotas: 1. leidžia įmonei restruktūrizuotis; 2. leidžia laiku grąžinti skolas kreditoriams, taip sumažinant jų verslo riziką.

Šaltinis: Jurevičienė, Januševičiūtė, 2009, p.31

1 pav. Neigiamos ir teigiamos bankroto savybės

Bankrotai yra ypač pavojingi šalies ekonomikai, nes:

- bankrutuoja seniai susikūrusios, turinčios galias gamybos organizavimo tradicijas, palyginti stambios įmonės, kuriose dirba daug žmonių;
- kuriasi naujos mažos arba labai mažos įmonės su nedideliu arba minimaliu samdomų darbuotojų skaičiumi;
- įmonių bankrotai sukelia daug ekonominių ir socialinių problemų valstybės mastu;
- įmonių, tarp jų ir privačių, bankrotų problemas neretai tenka spręsti valstybei;
- naujos įmonės neturi gamybos organizavimo ir valdymo įgūdžių, nepakankamai vertina rinkotyroos reikšmę, jų įgūdžius, darbo organizavimo kokybę, darbuotojų nuotaikas ir jų reikšmę darbo rezultatams (Purlys, 2001).

Bankrotai atlieka ir keletą reikšmingų funkcijų šalies ekonominiame gyvenime:

Pirmoji – profilaktinė: siekdamos išvengti su bankrotų susijusių nemalonumų (dažnai labai didelių finansine prasme), krizę patyrusios įmonės randa būdų patobulinti veiklą, o tai savo ruožtu naudinga tiek vartotojams, tiek visuomenei, o kartu ir valstybei.

Antroji – pasitraukdamos senosios įmonės sudaro sąlygas naujų, efektyvesnių ir technologinei visuomenės pažangai reikalingesnių įmonių kūrimuisi ir veiklai (Zinkevičienė, 2001; Jurevičienė, Januševičiūtė, 2009). Versle kaip ir gamtoje – vyksta natūrali atranka, išlieka tik stipriausi, galintys sėkmingai konkuruoti su kitomis panašia ar ta pačia veikla užsiimančiomis įmonėmis. Taigi ūkis tokiu būdu gali atsikratyti neefektyvių, neperspektyvių, ir nuostolingai veikiančių įmonių, dažnai gaminančių prastos kokybės paklausos neturinčius gaminius. (Mackevičius, Silvanavičienė, 2006).

Taigi galima teigti, jog vyrauja du priešingi požiūriai į bankrotus. Vis daugiau autorių (Beržinskienė, Virbickaitė, 2006; Stoškus ir kt., 2007, Purlys, 2001 ir kt.) teigia, jog įmonių bankrotas – yra gyvos ekonomikos ženklas, nes tuomet verslininkai imasi kitos veiklos ir rinka vietoje nestovi. Natūralu yra tai, jog pirmą kartą įžengus į verslo pasaulį gali ir nepasisiekti, tačiau pirma nesėkmė neužkerta kelio siekti užsibrėžto tikslo, tik pamoko elgtis apdairiau, išmintingiau, skatina imtis kitų veiklos rūšių. Be to, tai skatina technikos, gamybos ir visuomenės pažangą. Tuo tarpu kitų autorių požiūris yra visai priešingas – bankrotas yra nuostolingas ne tik pačiai įmonei, bet ir šalies ūkiui bei visai visuomenei, nes bankrutuojanti įmonė paprastai neatsiskaito su kreditoriais, o įmonės darbuotojai lieka be darbo (Mackevičius, Rakštelienė, 2005; Garškaitė, 2002).

Bankrotas – rinkos mechanizmo užtikrinimo pagrindas, stovintis vienoje gretoje su konkurencijos ir nuosavybės į kapitalą įteisinimu. Tvirti finansiniai varžtai turi sudaryti sąlygas laiku įvykdyti bankrotą, kad neleisti turtui „išplaukti“, blogą valdymą pakeisti geru, atkurti konkurencines galias, perskirstyti „kapitalo valdymą“. Bankrotas pirmiausia nuskriaudžia įmonės savininkus – priverčia juos perleisti savo

turtą, jo atsisakyti, atsiskaityti su kreditoriais, blogiausiu atveju – palikti verslą kitiems, sugebantiems ūkininkauti geriau. Nukenčia ir darbuotojai, kuriems reikia iš esmės pakeisti savo gyvenimą. Vis dėlto bankrotas - būtina priemonė, leidžianti panaikinti blogybę, kurios nelikvidavus, situacija tik dar labiau gali pablogėti (Purlys, 2001).

1.2 Bankroto ryšys su finansine ir ekonomine įmonės krize

Šiuolaikinė verslo aplinka kasdien sudėtingėja ir tampa vis labiau neapibrėžta, todėl bet kuri organizacija anksčiau ar vėliau susiduria su įvairaus pobūdžio krizėmis. Krizinė situacija, finansiniai ir ekonominiai sunkumai, įmonei gali atnešti didelių finansinių nuostolių, padaryti daug žalos jos gerovei bei reputacijai ar net sužlugdyti įmonės veiklą. Tačiau tinkamai suvaldyta krizė gali tapti ir naujų postūmių pradžia. Šiuo metu dėl didelių pokyčių ir neapibrėžtos padėties krizių vadyba tampa ypač aktuali visuose ūkio sektoriuose.

Nors daugelis vadovų, pripažįsta, kad su krizėmis gali susidurti bet kuri verslo įmonė, daugelis iš jų nesiima konkrečių veiksmų išvengti krizinės situacijos. Vadovai daug laiko skiria finansinio augimo ir sėkmės planavimui, tačiau rengiant strateginius planus, dažnai yra neįtraukiamas krizių diagnozavimo ir valdymo etapas. Tokiu būdu vadovai nenumato nesėkmių galimybių ir nepasiruošia galimoms pasekmėms, kas neretai priveda įmones prie žlugimo.

Krizės sąvoka ekonomikoje plačiau pradėta vartoti XIX amžiuje, kai rinkos ūkyje išryškėjo negatyvių ekonomikos svyravimų, ir krizės sąvoka įsitvirtino ekonomikos teorijoje. Krizės samprata įvairiapusė, ji gali turėti daug traktuočių. Tarptautinių žodžių žodyne (1985) nurodoma, kad terminas krizė yra kilęs iš graikiško žodžio *Crisis*, kuris reiškia sprendimą, lemiamą baigtį, sunkią pereinamąją būklę. Ši sąvoka dažnai vartojama medicinos moksluose (lemiama ligos vystymosi stadija), ekonomikoje (finansinės ir ekonominės krizės), taip pat kalbant apie politines, karines, demografines krizes. Pagal K. Garškaitę (2002) krizė – tai nestabilumo laikotarpis arba tokia verslo situacija kai bręsta esminiai pokyčiai. Krizių vadybos požiūriu krizė - tai ir normalaus proceso sutrikimas, ir nenumatytas atvejis, keliantis grėsmę organizacijai, ir ūmus netikėtas įvykis, svarbus atsitikimas, potencialiai galintis pakenkti ar net sugriauti organizacijos reputaciją (Valackienė, 2005, p. 8). Samprata įmonės krizė šiuolaikinėje ekonomikos literatūroje apima įvairius įmonės gyvavimo fenomenus – nuo paprastų įmonių funkcionavimo trukdžių, esant įvairiems konfliktams, iki įmonės likvidavimo (bankroto). Įmonės krizę galima traktuoti kaip neplanuotą ir nepageidaujamą, apribotą laikui einant, kuris gali sutrukdyti įmonės funkcionavimą arba nutraukti įmonės veiklos tęstinumą (Grenz, 1987).

Taigi, bendrąja prasme, krizė reiškia pavojinga linkme besirutuliojančią situaciją. Ekonominių ir finansinių krizių pasekmės gali būti įmonių bankrotas ar jų savarankiškumo praradimas (Valackienė 2005, p. 82). Visuotinai pripažinta, kad dažniausiai įmonės bankrotas daugybės subjektų, taip pat ir valstybės, požiūriu yra blogesnė išeitis nei jo išvengimas (Garškienė, Garškaitė, 2003, p. 45). Dėl to ir aktualus antikrizinis įmonės valdymas.

Krizė yra neatsiejama ūkinės finansinės veiklos dalis. Svarbu išsiaiškinti krizės veiksnius, įvertinti krizinę situaciją ir ją valdyti. Krizės židinyje dažnai yra lokalus, tačiau laiku nepastebėti požymiai gali apimti ir visą sistemą. Bankrotas yra paskutinė krizinės situacijos stadija, reiškianti sistemos žlugimą (Sakalas, Savanevičienė, 2003, p. 13).

Besikeičiančiai įmonei visada yra galimybė išvengti žlugimo, ir svarbų vaidmenį čia vaidina krizinė situacija. Ji gali išsivystyti visose įmonės gyvavimo fazėse. Jei krizė yra išsprendžiama, tai atsiranda galimybė stabilizuoti įmonės veiklą ir vėl normaliai vystytis (Sakalas, Savanevičienė, 2003). Įmonės krizė – tai nuoseklios procesų ir įvykių lūžio momentas. Šiai situacijai būdingi du variantai: įmonės likvidavimas arba sėkmingas krizės įveikimas (žr. 2 pav.) Savalaikė, išsami įmonės krizinių situacijų diagnostika gali padėti išvengti jos bankroto, nes ji padeda efektyviai valdyti įmonės finansinius išteklius.

Šaltinis: Valackienė, A. (2005). Krizių valdymas ir sprendimų priėmimas. Kaunas: Technologija, p.19.

2 pav. Krizės poveikis organizacijos veiklai

Anot J. Bivainio (2002), dominuoja dvi krizės suvokimo koncepcijos: pirma – siekis išlikti, kai krizė suvokiama kaip grėsmė, kaip išlikimo problema, kaip žlugimo prielaida. Toks neigiamas krizės akcentas formuoja atitinkamas priemones atkurti ikikrizinę būklę; antra - siekis atsinaujinti, kai krizė suvokiama kaip būtinybė pertvarkyti įmonės strategiją, eliminuoti neracionalius fragmentus, pagrįsti tikslus ir jų įgyvendinimo veiksmus. Todėl priemonės pakeisti krizinę situaciją yra traktuojamos ne kaip kova su

krize, o kaip teigiami įmonės strategijos pokyčiai. Vis daugiau mokslininkų nepaisant neigiamų krizės padarinių pabrėžia teigiamą krizės reikšmę, nes patirta krizė priverčia organizaciją keistis ir skatina mokytis iš savo patirties (Beržinskienė, Virbickaitė, 2006).

Krizė nėra statinė būseną. Tai procesas, kuris pakeičia, suardo ryšių ar santykių struktūrą arba iš naujo ją formuoja. Įmonės krizė yra laike apribotas procesas, veikiamas išorinių ir vidinių veiksnių, kuris gali būti valdomas arba bent jau išlaikomas tam tikrose ribose (Garškaitė, 2002, p.76). Užsienio autoriai krizes skirsto remdamiesi keturiais pagrindiniais principais: atsižvelgdami į laiko veiksnį, pačios krizės vystymosi stadijas, veiksnius sukeliančius krizines įmonių situacijas ir susiedami krizių etapus su įmonės finansinės situacijos blogėjimu.

S. Finkas krizes grupuoja atsižvelgdamas į pačios krizės įmonėje vystymosi stadijas. Jo nuomone, kiekviena krizinė situacija susideda iš keturių skirtingų ir konkrečiai apibrėžtų stadijų, t.y. pradinė krizės stadija - daugeliu atveju yra kritinis taškas. Šioje stadijoje vadovų, vadybininkų uždavinys – pastebėti ir pažinti krizės požymius kuo anksčiau, neleisti įvykiams plėtotis nepageidaujama linkme, kad problema netaptų gili, aštri. Toliau pereinama į gilią krizės stadiją, kurioje jau patiriamas tam tikras nuostolis. Svarbiausias dalykas šioje stadijoje yra išlaikyti įvykių kontrolę, surasti galimybę paveikti krizės atsiradimo šaltinius. Chroniškos krizės stadijoje padariniai tampa akivaizdūs: gali atsirasti didelių finansinių sunkumų, iškilti bankrotas. Galiausiai ateina išsprendimo (išėjimo iš krizės) stadija, tai yra verslo „pasveikimo“ stadija (Garškaitė, 2002).

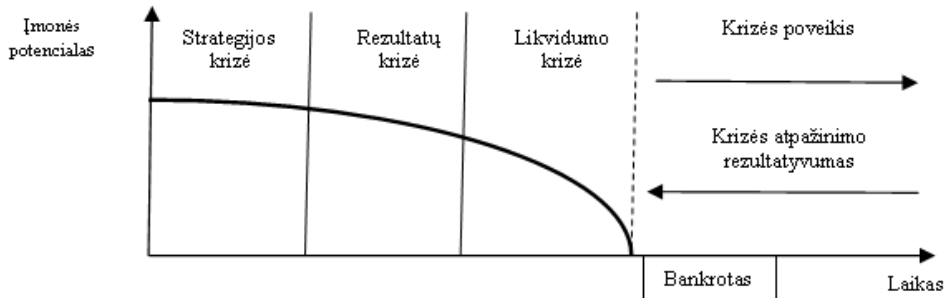
A. Krystekas, kaip ir S. Finkas, krizės stadijas skiria atsižvelgdamas į jų vystymąsi. Pirmoji yra potencialios krizės stadija – kai dar nėra aiškių krizės požymių ir įmonės būklė yra įprasta. Vėliau seka latentinė (nepastebima) – kai krizės požymiai jau atsiradę, tačiau yra užslėpti ir galiausiai įmonė atsiduria tokioje situacijoje, kai yra gili, įveikiama krizė, t.y. kai aiškiai jaučiamas neigiamas krizės poveikis ir reikalingos veiksmingos problemos sprendimo priemonės, arba kai yra gili, neįveikiama krizės stadija, t.y. nesiimant tam tikrų priemonių krizės plėtros procesas baigiasi įmonės bankrotu, likvidavimu (Altman, 1983).

I. A. Blankas (1999) išskyrė tokias krizės stadijas:

- lengva krizė, kai yra mažėjantis grynujų pinigų srautų likvidumas, finansinės nepriklausomybės koeficientas, didėjantys trumpalaikiai finansiniai įsipareigojimai.
- gili krizė, kuriai būdingas neigiamas grynujų pinigų srautas, mažėjanti įmonės rinkos vertė, mokumo koeficientas.
- finansinė katastrofa – absoliutus nemokumas, kadangi nėra piniginių aktyvų.

M. Miulerio nuomone, reikėtų išskirti tris krizės stadijas (žr. 3 pav.), priklausomai nuo to kas sukėlė krizinę situaciją, pavyzdžiui, strategijos krizė reiškia, kad įmonės plėtotės potencialas yra išnaudotas

ir/arba nėra galimybių jį atkurti. Priežastis gali būti neplėtojamas technologinis procesas, neadekvati marketingo strategija. Rezultatų krizė – kai įmonė turi nuostolių ir artėja prie biudžeto deficito. Krizės priežastys: nepakankamas operatyvių priemonių ir valdymo veiksmingumas. Galiausiai likvidumo krizė reiškia, kad didėjant nuostoliams įmonei gresia nemokumas arba ji jau yra nemoki (Garškaitė, 2002).

Šaltinis: Garškaitė K. (2002). Įmonės krizių stadijų analizė. Verslas: teorija ir praktika, 2002, II tomas, Nr.2 p. 79

3 pav. Krizės procesas pagal M. Miulerį

Apibendrintai galima teigti, kad kritinė įmonės būklė susidaro pamažu bet kuriame įmonės gyvavimo laikotarpyje. Įmonės krizės stadijas galima apibūdinti kaip tam tikras negatyvias tendencijas, kurios lemia įmonės bankroto artėjimą. Pagrindiniais įmonės krizės stadijų indikatoriais galėtų būti gryniesi piniginiai srautai, rinkos vertė, kapitalo struktūra, aktyvų ir einamųjų išlaidų sudėtis ir pan. (žr. 3 Priedą). Kiekvienai įmonės krizės stadijai būtina naudoti tinkamas antikrizinio valdymo priemonės. Bandymas įveikti krizę reikalauja didelio įmonės potencialo, pastangų, susitelkimo, sugebėjimo keistis. Todėl labai svarbu pastebėti pirmuosius krizės simptomus, kai situacija yra daug lengviau valdoma, be to siekiant užtikrinti sėkmingą įmonės veiklą ateityje svarbu nuolat atlikti krizinių situacijų diagnostiką - analizuoti įmonės veiklą tiek dabarties, tiek ateities požiūriu bei numatyti strategines permainas.

Įmonės patiria sunkumus ir krizes dėl įvairių priežasčių. Sutrikus darniam įmonės veiklos vystymui, tai greitai atsispindi įmonės finansiniuose rezultatuose, pradeda augti jos išipareigojimai. Kuo labiau delsiama parengti krizę neutralizuojančius sprendimus, arba jei vadovų priimtose priemonės nepakankamos įmonės finansinę būklę pakeisti iš esmės, tuo krizė gilėja ir ilgainiui įmonė tampa „beviltiškai“ nemoki, nesugebanti vykdyti visų prisiimtų išipareigojimų. Siekiant pasirinkti geriausią krizės įveikimo strategiją, teigiamai vertinamas bandymas klasifikuoti krizių priežastis.

1.3 Įmonės krizės ir bankroto atsiradimo priežasčių analizė

Daugelį metų mokslininkai tyrinėja bankroto atsiradimo priežastis, susijusias su sudėtinga, nuolat kintančia aplinka. Tokiomis sąlygomis įmonei sunku išvengti mokėjimų sutrikimų ir rimtesnių krizinių

situacijų vedančių bankroto link. Krizių ir bankrotų priežastis galima nagrinėti pagal jų kilmę, t.y. atsižvelgiant į endogenines priežastis, esančias vidinėje organizacijos įtakos srityje (nesėkminga organizacijos vadyba, ekonominės, personalo, finansų strategijos klaidos ir kt.) ir egzogenines priežastis, kylančias už organizacijos ribų, esančias netiesioginio poveikio lauke, tai organizacijos technologinė, ekonominė, konkurencinė, socialinė, visuomeninė bei teisinė aplinka (Valackienė, 2005, p.11). Skirtingi autoriai pabrėžia, kad dažniausiai įmonės nesugebėjimą prisitaikyti prie sparčiai kintančios aplinkos lemia vidinės ir išorinės nemokumo ir krizių priežastys. Vienas iš pagrindinių bankroto analizės uždavinių nustatyti tas priežastis ir numatyti efektyvias priemones joms pašalinti.

Įmonių bankrotų riziką gali sukelti šie veiksniai:

- 1) vidiniai bankroto veiksniai, kurie slypi pačioje įmonėje, priklauso nuo įmonės vadovų profesionalumo, darbuotojų kompetencijos, jų klaidų, aplaidumo darbe;
- 2) išoriniai bankroto veiksniai, paprastai nepriklausantys nuo įmonės veiklos.

Aplinkos veiksnių poveikis krizinei įmonės situacijai turi sinerginį efektą: paprastai išorinės sąlygos sustiprina vidinių veiksnių reiškimosi galimybes (Stoškus ir kt., 2007; Kafidov, 2008).

Priežasčių eiliškumas įvairiose šalyse gali skirtis, tačiau bendros tendencijos išlieka.

A. Sakalas ir A. Savanevičienė (2003) prie išorinių priežasčių priskiria nepalankią konjunktūrą, rinkos prisotinimą, pakitusią vartotojų elgseną, politinę, teisinę aplinką, technikos, technologijos lygį, sumažėjusią perkamąją galią ir daugelį kitų veiksnių. Dauguma mokslininkų pabrėžia, kad viena svarbiausių išorinių krizių priežasčių yra ekonomikos lėtėjimas, menka perkamoji galia, apyvartinių lėšų stoka ir dideli mokesčiai (Virbickaitė, Sakalas, 2003; Višinskis ir kt., 2006; Jurevičienė, Januševičiūtė, 2009). Didelę reikšmę įmonių veiklai turi teisinė sistema. Šalies įstatymai ir norminiai aktai reguliuoja ir reglamentuoja ekonominius santykius, daro įtaką įvairaus lygio sprendimams. S. Liučvaitis (2003) įsitikinęs, jog palankūs įstatymai skatina tarptautinę prekybą, užsienio investicijų pritraukimą, bendrų įmonių steigimą ir pan. Nuo šalies ekonomikos būklės priklauso gyventojų pajamų dydis ir dinamika, nedarbo lygis, o tai lemia gyventojų perkamąją galią.

Svarbiausios vidinės įmonių krizių ir bankroto priežastys paprastai būna per dideli gamybos kaštai, neteisingas sprendimų priėmimas, nesugebėjimas veikti pasikeitusiomis rinkos sąlygomis, neracionalus išteklių naudojimas, efektyvaus marketingo stoka, žemas konkurencingumas ir pan. (Garškaitė, 2000; Mackevičius, Rakštelienė, 2005; Višinskis, 2006; Lakis, 2008), nors kaip teigia A. Sakalas ir A. Savanevičienė (2003), pagrindinė priežastis, kurią labai nenoriai pripažįsta vadovai – yra nepakankamai geras įmonės valdymas.

Vidinių priežasčių eiliškumas įvairiose šalyse skiriasi, tačiau vienos reikšmingiausių įmonėms yra finansų valdymo nesėkmės. Daugelis finansinių krizių savo esme yra likvidumo krizės, galinčios nuvesti

įmonę į bankrotą. Dauguma krizių dažnai perauga į finansines. Finansinės krizės, taip pat ir dauguma kitų įmonės nesėkmių dažniausiai priklauso nuo įmonės valdymo sistemos netobulumo, nes nuo vadovybės kuriamų aplinkos sąlygų priklauso, ar kritinės, krizinės įmonės situacijos bus identifikuotos laiku, o sprendimai, padedantys spręsti kilusias problemas, bus tinkami (Jurevičienė, Januševičiūtė, 2009).

Įmonių finansinę būklę įtakoja taip pat globalizacijos procesai ir tarptautinės konkurencijos poveikis verslui, valdymo decentralizavimas, veiklos diversifikavimas pagal įvairius kriterijus, sritis ar technologinius pokyčius, įmonių valdymo ypatumai. Šie veiksniai taip pat gali atsiliiepti verslo aplinkai ir sėkmei (Jurevičienė, Januševičiūtė, 2009; Grigaravičius, 2002).

Vertinant galimas bankroto priežastis plačiąja prasme, K. Butkus ir kiti mokslininkai jas suskirstė taip:

- 1) netinkama (neatsargi) finansinės veiklos (gautinų lėšų ir būtinų mokėjimų apimčių) vadyba, negebėjimas tinkamai valdyti piniginius srautus;
- 2) nepakankamai pagrįstas kreditinių resursų poreikis (skolinamasi pernelyg daug ar pernelyg mažai) ar/ir negebėjimas aptarnauti paskolos (nesavalaikis kreditų gražinimas ar/ir palūkanų mokėjimas);
- 3) neįvertinti ar nepakankamai įvertinti supančios aplinkos ir pačios veiklos rizikos faktoriai (darbas išskirtinai tik su vienu tiekėju ar vienu pirkėju, negebėjimas konkuruoti rinkoje produktų, paslaugų kainomis ar kokybe ir pan.) arba tiesiog neatsargus (pernelyg rizikingas) elgesys;
- 4) blogas verslo administravimas (netinkamai parengtos sutartys arba dirbama be jų, neinvestuota į gamybos, technologinio proceso tobulinimą ir pan.);
- 5) „sąmoningo verslo žlugdymo“, sukčiavimo atvejai (lėšų panaudojimas ne pagal paskirtį, manipuliacijos turtu/lėšomis siekiant savanaudiškų tikslų). Manoma, kad „apgavikų versle skaičius daugelyje šalių yra bemaž vienodas – apie 4 proc.“ - savo teikiamoje informacijoje nurodo UAB „Creditreform Lietuva“ (Butkus ir kt., 2005).

Nors kiekviena įmonė bankrutuoja tik dėl jai vienai būdingų priežasčių ar susiklosčiusių aplinkybių, daugelio bankrutuojančių įmonių priežasčių analizė bei žinios leidžia pakankamai aiškiai išskirti pagrindines bankroto priežastis (žr. 4 pav.).

Kaip jau buvo minėta anksčiau, bankroto bylų kėlimas nemokioms įmonėms mūsų valstybėje yra skausminga procedūra ne tik ekonominiu, bet ir socialiniu požiūriu, kadangi šis procesas siejamas su nedarbo didėjimu, perkamosios galios mažėjimu ir kitomis neigiamomis pasekmėmis. Suprantama, kad nuostolinga veikla dar nebūtinai reiškia įmonės bankrotą ar mokumo problemas, tačiau gali būti signalas apie galimas įmonės finansines problemas ateityje, todėl svarbu imtis veiksmų kurių pagrindu būtų galima pertvarkyti įmones, siekiant išvengti mokumo problemų didėjimo bei nustatyti šių problemų ir įmonių veikos neefektyvumo priežastis.

IŠORINĖS BANKROTO PRIEŽASTYS	VIDINĖS BANKROTO PRIEŽASTYS
1. Ekonomikos lėtėjimas. 2. Finansinės ir ekonominės kitų šalių krizės (Pasaulinė ekonominė krizė, Rusijos krizė, JAV dolerio kurso smukimas ir kt.). 3. Azijos šalių pigi produkcija 3. Mokesčių sistemos nestabilumas. 4. Rinkos pokyčiai (rinkų siaurėjimas ar plėtra, monopolizavimo stiprėjimas, naujų konkurentų atsiradimas). 5. Naftos kainų pokyčiai. 6. Įstatyminės bazės nepastovumas. 7. Partnerių nesėkmės (tiekėjų, antrinių įmonių). 8. Palūkanų normų pokyčiai, kreditų gavimo tvarka. 9. Nacionalinių pajamų apimtys mažėjimas; vartojimo paklausos mažėjimas, nedarbo lygio augimas. 10. Stichinės nelaimės bei kitos nenumatytos aplinkybės.	1. Įmonės finansų valdymo nesėkmės (per dideli išsipareigojimai kreditoriams, apyvartinių lėšų trūkumas, neatliekama finansinė analizė bei vidaus auditas, netinkamas piniginių srautų valdymas). 2. Nepakankama vadovų kompetencija (netinkama įmonės koncepcija planuojant, organizuojant ir vykdant verslo kontrolę, neracionali valdymo sistema, neatsargus ar pernelyg rizikingas elgesys). 3. Klaidingas rinkos vertinimas (nepakankamas kainų politikos lankstumas, nepakankamai įvertinta konkurencinė aplinka, aprūpinimo ir logistikos problemos, neefektyvus marketingas). 4. Kapitalo trūkumas bei neracionalus išteklių naudojimas. 5. Bloga personalo politika (žema personalo kompetencija, netinkamas pareigų, tįsių ir atskaitomybės paskirstymas bei darbo padalijimas). 6. Netinkama įmonės gamybinė struktūra, pasenusių technologijų naudojimas. 7. Įmonės nemokėjimas prisitaikyti prie besikeičiančių sąlygų 8. Nelaimės, sukčiavimai, aplaidumas.

Šaltinis: adaptuota pagal Garškaitė, 2002; Grigaravičius, 2003; Jurevičienė, Januševičiūtė, 2009.

4 pav. Bankrotą sukeliančios priežastys

Priklausomai nuo įmonių bankrotų atsiradimo priežasčių, išskiriami du tipai:

- Bankrutuojančios įmonės, funkcionuojančios subalansuotos ekonomikos sąlygomis, - tai įmonės, kurioms įtakos turi daugiau vidiniai veiksniai, jos nesugeba vykdyti prisiimtų išsipareigojimų dėl subjektyvių priežasčių;
- Bankrutuojančios įmonės, funkcionuojančios nestabilios ekonomikos sąlygomis, - tai įmonės, kurioms įtakos turi daugiau išoriniai veiksniai, joms sudėtinga spręsti esamas problemas ir būsimas ekonomines užduotis (Garškaitė, 2002).

Tokiu būdu įmonių bankrotų priežastys skiriasi dėl skirtingos ekonomikos būklės. Lietuvos bei kaimyninių Baltijos šalių ekonominei aplinkai daugiau būdingi antrojo tipo specifiniai bruožai. Jie susiję su šalies ekonominės ir politinės padėties nestabilumu, mokesčių ir finansų sistemų kaita, infliacija.

Išorinės aplinkos pokyčiai ir spaudimas, kurį patiria šiuolaikinės rinkos sąlygomis veikianti Lietuvos įmonė, dažnai atsiduria už tos įmonės vadybos kompetencijos ribų (Stoškus, 2007).

Įmonių vadovai dažniausiai būna užimti einamaisiais įmonės reikalais ir mažai skiria dėmesio ūkinės-gamybinės ir finansinės veiklos rizikai, bankrotą lemiančioms priežastims analizuoti. Bankrutuojančių įmonių vadovai, kaip rodo daugelio įmonių praktika, nesugeba planuoti įmonių veiklos arba net visiškai jos neplanuoja. Jeigu įmonės veikla neplanuojama, vadinasi, neišvertinami vidiniai ir išoriniai veiksniai darantys jai įtaką, nenustatomi pakeitimai, kuriuos reikėtų padaryti ateityje. Daugelis vadovų nekreipia reikiamo dėmesio finansinei informacijai. Jeigu vadovai gauna pavėluotą ar pasenusią informaciją, tai ji negali būti panaudota sprendimams priimti bei blogai finansinei būklei pagerinti. Bankroto veiksmų analizė yra svarbi tuo, kad galima anksčiau nustatyti artėjančią krizę, operatyviai į ją reaguoti ir laiku numatyti priemones bankrotui išvengti (Mackevičius, Poškaitė, 1998).

Bendroji bankroto diagnostika apima įmonės bankroto tikimybės nustatymą. Vienas pagrindinių šios analizės uždavinių yra atskleisti galimo bankroto priežastis ir numatyti priemones joms likviduoti. Bankroto problema dažniausiai iškyla tada, kai įmonė neturi pakankamai pinigų trumpalaikiams išsipareigojimams vykdyti. Tada turi būti keliamas klausimas, ar neišvengiamai reikia inicijuoti įmonei bankroto bylą (įmonę likviduoti), ar, siekiant išvengti bankroto, jos veiklą įmanoma pertvarkyti (Višinskis ir kt., 2006). Kitame šio darbo skyriuje bus išnagrinėti pagrindiniai antikrizinio valdymo metodai ir bankroto prognozavimo modeliai.

1.4 Strateginės antikrizinio įmonės valdymo kryptys

Antikrizinio įmonės valdymo tikslas - laiku diagnozuoti įmonės bankroto grėsmę ir parengti bei realizuoti priemones, užtikrinančias įmonės išėjimą iš krizinės būklės, ir atkurti įmonės mokumą bei finansinį stabilumą. Šiam tikslui pasiekti įmonės finansinė veikla turi būti vertinama ir bankrotas prognozuojamas anksčiau, nei pasirodo pirmieji bankroto požymiai. Šis įvertinimas ir prognozavimas yra bankroto diagnostikos pagrindas, kuris naudojamas įmonės antikrizinio valdymo strategijai formuoti ir realizuoti (Garškaitė, Garškienė, 2003).

Siekiant laiku diagnozuoti grėsmę ir įvertinti krizinės būklės mastus bei tinkamai pasirinkti išėjimo iš krizinės būklės priemones, įmonė savo veikloje turi vadovautis pagrindiniais antikrizinio valdymo principais, kurie sudaro įmonės antikrizinio valdymo organizavimo pagrindą (Garškienė, Garškaitė, 2005):

1. Būti pasirengus galimiems įmonės finansinės pusiausvyros pažeidimams;
2. Laiku diagnozuoti įmonės finansinės veiklos krizinius reiškinius;

3. Diferencijuoti krizinių reiškinių rodiklius pagal jų pavojingumo laipsnį įmonės finansiniam vystymuisi;
4. Skubiai reaguoti į krizinius finansinio vystymosi reiškinius;
5. Adekvačiai reaguoti į realios grėsmės įmonės finansinei pusiausvyrai laipsnį;
6. Efektyviai realizuoti vidines įmonės galimybes išeiti iš krizinės būklės;
7. Prireikus panaudoti tinkamas įmonės restruktūrizavimo formas.

Antikrizinio valdymo priemonės skiriasi nuo įprasto valdymo priemonių ir metodų, kurie iš esmės skirti palaikyti ir plėtoti įmonės veiklą. Antikrizinio valdymo priemonių turinys ir įgyvendinimas yra specifiniai, nes jos skirtos įveikti jau kilusią krizę, kai įmonei trūksta apyvartinių lėšų, kai gali būti keliamas klausimas dėl įmonės gelbėjimo ar likvidavimo. J.Bivainis ir K.Garškaitė (2002) išskiria svarbiausias antikrizinio įmonės valdymo priemones, kurios pagal savo pobūdį skirstomos į:

- Standartinės priemonės (Išlaidų mažinimas, valdymo struktūrų pertvarka, rinkodaros programos kūrimas, darbo su personalo metodų pakeitimas, dukterinių įmonių steigimas, restruktūrizacija);
- Nestandartinės priemonės (diversifikacija, biudžeto planavimas, inovacijos ir technologijų modernizavimas).

Antikrizinio valdymo priemonės yra įvairios. Efektyvus antikrizinis valdymas galimas parengiant ir įgyvendinant reikšmingiausių priemonių kompleksą kiekvienu konkrečiu atveju, siekiant greitai atkurti įmonės mokumą, finansinį stabilumą ir užtikrinti įmonės finansinę pusiausvyrą ilguoju laikotarpiu. Teisingas įmonės būklės vertinimas yra pirmoji ir svarbiausia sąlyga tinkamam priemonių kompleksui nustatyti, tam tikslui siūloma naudoti įmonių bankroto diagnostikos sistemą.

Įmonių bankroto diagnostikos sistema – tai retrospektyvinis, operatyvinis ir perspektyvinis įmonės veiklos tyrimas, kurio turinį sudaro įmonės finansinės veiklos įvertinimas, kuriuo nustatomi įmonės veiklos kriziniai veiksniai, lemiantys įmonės krizę ar bankrotą, įmonės krizės dydis ir galimi įmonės išėjimo iš krizės būdai.

Įmonių bankroto ekspres diagnostika - tai tikslinga finansinė analizė, atliekama naudojant įmonės finansinių ataskaitų duomenis ir tam tikrus standartinius analizės algoritmus. Pagrindinis įmonių bankroto ekspres diagnostikos tikslas - iš anksto nustatyti įmonės veiklos krizinius veiksnius ir įvertinti krizės dydį. A. Garškienė ir K.Garškaitė (2005) išskiria keturis pagrindinius etapus:

1. „Krizinio lauko“ stebėjimo objektų, lemiančių įmonės bankroto grėsmę, nustatymas. Šiuolaikinėmis ekonominėmis sąlygomis praktiškai visi įmonės finansinės veiklos veiksniai gali sukelti bankrotą grėsmę, todėl kritinio lauko stebėjimo sistema turi būti sudaryta išskiriant esminius objektus, turinčius įtakos įmonės bankroto grėsmei (pvz. Įmonės rinkos vertė, kapitalo struktūra, gebėjimas padengti savo įsipareigojimus, turto sudėtis, grynieji pinigų srautai, išlaidų sudėtis).

2. Bankroto grėsmės įmonei įvertinimo rodiklių sistemos formavimas remiantis kiekvienu “krizinio lauko” stebėjimo objektu.
3. Įmonės krizinės finansinės veiklos atskirų sričių analizė, atliekama standartiniais metodais. Šios analizės pagrindas - palyginti faktinius rodiklius su normatyviniais ir nustatyti dydžio dinamikos nukrypimus. Neigiamų nukrypimų dydžio dinamikos augimas parodo įmonės finansinės veiklos krizinių reiškinių augimą, bankroto grėsmę.
4. Įmonės krizės dydžio įvertinimas atliekamas krizinio lauko stebėjimo objektui ar objektams, remiantis ankstesnio etapo rezultatais. Įmonės krizės mastas apibūdinamas dažniausiai tokiomis charakteristikomis: lengva finansinė krizė (siekiama stabilizuoti einamąją finansinę įmonės veiklą vidaus priemonėmis); gili finansinė krizė (siekiama realizuoti įmonės finansinės veiklos stabilizavimo vidaus ir išorinių priemonių kompleksą); finansinė katastrofa (siekiama taikyti efektyvias įmonės restruktūrizavimo formas arba ją likviduoti). Įmonės krizės dydžio įvertinimo pavyzdys pateiktas 3 priede, remiantis pagrindiniais bankroto grėsmės įmonei įvertinimo rodikliais.

Įmonių bankroto ekspres diagnostikos sistema užtikrina, kad įmonės veiklos kritiniai požymiai operatyviomis priemonėmis bus rasti ir neutralizuoti anksčiau. Ypač didelis šios sistemos poveikis yra tuomet, kai įmonė yra lengvos finansinės krizės stadijoje. Kai krizė yra didesnė, bankroto ekspres diagnostikos nepakanka - turi būti atlikta kompleksinė įmonių bankroto diagnostika (p.48-49).

Kompleksinė įmonių bankroto diagnostika atliekama, kai bankroto ekspres diagnostikos metu nustatoma didesnė įmonės krizė. Kompleksinė įmonių bankroto diagnostika yra įmonės krizinių veiksmų įvertinimo sistema, vykdoma taktinės analizės ir prognozavimo metodais. A. Garškienė ir K. Garškaitė (2005) išskiria šiuos kompleksinės įmonių bankroto diagnostikos etapus:

1. Pagrindinių veiksmų ir priežasčių, sukeliančių įmonės krizinę būklę, nustatymas ir nagrinėjimas. Analizuojant atskirų veiksmų neigiamo poveikio įvairiems įmonės finansinės veiklos aspektams laipsnį, taikomi tokie metodai: SWOT analizė, kurios pagrindas - nagrinėti stiprias ir silpnas įmonės puses atskirų veiksmų atžvilgiu; finansinių koeficientų analizė, kurią atliekant padaugėja kritinio lauko objektų, kartu išsiplečia ir galimos bankroto grėsmės rodiklių sistema; koreliacinė analizė - taikoma nustatant, koks yra kai kurių veiksmų įtakos laipsnis įmonės krizinei būklei; kiti finansiniai ir nefinansiniai metodai.
2. Įmonės išėjimo iš krizinės būklės tikslų, adekvačių krizės dydžiui, nustatymas.
3. Įmonės finansinio stabilizavimo vidinių veiksmingų priemonių, atitinkančių krizės dydį, pasirinkimai ir įvertinimas.
4. Efektyvių įmonės restruktūrizavimo formų pasirinkimas. Jeigu įmonės krizės dydis yra toks, kad išeiti iš jos neįmanoma vidinėmis finansinio stabilizavimo priemonėmis, tuomet įmonė priversta ieškoti išorinės

pagalbos – dažniausiai restruktūrizavimo. Pasirinkta restruktūrizavimo forma turi būti veiksminga, kad per kuo trumpesnę laikotarpį galima būtų atkurti finansinį įmonės stabilumą ir užkirsti kelią bankrotui.

Atlikus kompleksinę įmonės bankroto diagnostiką, gaunamas gana aiškus įmonės krizinės būklės vaizdas, taip pat nustatomos galimos įmonės „gelbėjimo“ priemonės ir formos. Įmonės išėjimo iš krizinės būklės nustatytoms (pasirinktoms) priemonėms realizuoti ir rezultatams kontroliuoti turi būti skiriama daug dėmesio.

1.5 Finansinių rodiklių modelių taikymas įmonės bankroto prognozavimui

Įmonių bankroto prognozavimas – tai būdas kiekybiniais parametrais įvertinti įmonės būklę, nustatyti negatyvias veiklos tendencijas ir bankroto tikimybę. Pagal būklės įvertinimo rodiklius galima ieškoti būdų sumažinti ar net pašalinti bankroto grėsmę. Įmonės bankroto prognozavimas ir jo grėsmės nustatymas iš anksto gali būti impulsas ne tik išvengti bankroto, bet ir rasti veiksmingų strateginių sprendimų (Garškaitė, 2008).

Įmonių bankrotinės būklės faktas visada yra siejamas su įmonių finansine būkle ir jos neigiamais, nepatenkinamais pokyčiais. Įmonės būklei (jos mokumui/nemokumui) vertinti efektyviai naudojami įmonės finansinės atskaitomybės dokumentai (balansas, pelno ir nuostolių ataskaita, pinigų srautų ataskaita ir kt.). Esminiai pokyčiai šių ataskaitų straipsniuose tiksliai indikuoja pokyčius įmonės veikloje, leidžia pamatyti trūkumus. Analizuojant įmonių bankroto tikimybę ganėtinai informatyvūs apyvartumo, likvidumo, pelningumo, finansinio pastovumo ir rinkos vertės rodikliai. Svarbu pabrėžti ir tai, kad vienas iš reikšmingesnių įmonės nemokumo būklės požymių – piniginių srautų pertrūkiai (negebėjimas vykdyti mokėjimų pagal prisiimtus įsipareigojimus). Galima paminėti daugiau rodiklių, kurie parodo nepatenkinimą firmos padėti: kapitalo stoka, mažėjančios pardavimų apimtys, didelės materialinės atsargos, apyvartinio kapitalo trūkumas ir kt. (Garškaitė, 2008). Egzistuojančios įmonių nemokumo priežastys neigiamai atsiliepia įmonių finansinei būklei. Dėl šios priežasties probleminėse įmonėse mažėja turto kiekis ir finansiniai ištekliai, todėl įmonės netenka galimybių įvykdyti finansinius įsipareigojimus kreditoriams. Atsižvelgiant į šią aplinkybę, vienas esminių tikslų yra būtinybė, įvertinus įmonių finansinę būklę ir jos pokyčius, sugebėti numatyti įmonių veiklos tęstinumo, finansinių įsipareigojimų įvykdymo galimybes ir tendencijas.

Praktika rodo, kad įmonės bankroto tikimybei nustatyti neužtenka apskaičiuoti kelių santykinų rodiklių, svarbiausius ir reikšmingiausius iš jų patartina sujungti į bankroto prognozavimo modelius.

Daugelis pasaulio mokslininkų yra tos nuomonės, kad dabartinėmis labai sudėtingos ir konkurencingos rinkos sąlygomis bankrotui prognozuoti svarbu naudoti rodiklių sistemą, kuri būtų ne tik informatyvi, bet ir nesunkiai apskaičiuojama. Dabartiniu metu analitikai naudoja įvairius statistinius metodus finansiniai padėčiai nustatyti. J. Mackevičiaus ir S. Silvanavičiūtės (2006) atlikti tyrimai parodė, kad Lietuvos įmonių bankrotui prognozuoti tiesinės diskriminantinės analizės modeliai (Altman, Springate, Taffler) tikslesni ir patikimesni nei logistinės regresijos modeliai (Zavgren, Chesser). Diskriminantų analizė - statistinis metodas, kurio esmę sudaro tai, kad įmonės įvairios pusės įvertinamos santykiniais rodikliais, iš kurių išvedamas apibendrinantis specialus Z rodiklis - zeto modelis. Jis apskaičiuojamas naudojant diskriminantinės analizės būdą, kuriuo nustatomi koreliacinės tiesinės funkcijos parametrai. Taikant šį būdą, įmonės suskirstomos į dvi klases: nepatikimas įmonės, kurioms gresia bankrotas ir patikimas įmonės, t. y. sugebančias išvengti bankroto (Nedzveckas, Bagdzevičienė, Dapkus, 2004). Toks įmonių skirstymas pagrįstas dviem požymiais (savybėmis): įmonių trumpalaikiu mokumu ir finansiniu stabilumu, kurį nusako skolintų lėšų ir turto santykis. Taigi įmonei gresia bankrotas tada, kai padidėja nuostoliai, išauga išsiskolinimai ir pablogėja trumpalaikis mokumas. Norint išvengti bankroto, reikia mokėti surasti tokią *diskriminantinės ribos* reikšmę, kuri suskirstytų galimus rodiklių derinius į rodiklių grupes:

- 1) atspindinčias įmonių bankroto galimybes;
- 2) atspindinčias teigiamas veiklos prognozes.

Ne vienas mokslininkas mėgino išspręsti šią problemą. Nors pirmosios, įgijusios visuotinį pripažinimą, bankroto prognozavimo studijos išpopuliarėjo 20 a. septinto dešimtmečio pabaigoje, tačiau didžiausią indėlį į bankroto prognozavimą įnešė E.I. Altman, kuris modifikavo jau kitų ekonomistų suformuotą Z modelį.

E. Altmanas, kurdamas savo Z modelį, naudojo gamybinės įmonės rodiklius ir pasiūlė tokią jo skaičiavimo formulę:

$$Z = 1,2 X_1 + 1,4 X_2 + 3,3 X_3 + 0,6 X_4 + 1,0 X_5 \quad (1)$$

čia: X_1 – grynojo apyvartinio kapitalo efektyvumas, išreikštas grynojo apyvartinio kapitalo ir viso turto santykiu;

X_2 – nepaskirstytojo pelno santykis su bendra turto suma;

X_3 – turto grąža prieš apmokestinant, išreikšta pelno prieš apmokestinant ir viso turto santykiu;

X_4 – akcinio kapitalo (rinkos vertės) ir įsipareigojimų santykis;

X_5 – turto apyvartumas, išreikštas pardavimo ir viso turto santykiu.

Bankroto tikimybė priklausomai nuo Z reikšmės pasiskirstė taip, iki 1,8 – labai didelė, nuo 1,8 iki 2,7 – didelė, nuo 2,8 iki 2,9 – maža, daugiau kaip 3,0 – labai maža. Naudojant šį modelį, bankroto galimybę per vienerius metus galima nustatyti iki 95 proc. tikslumu. Pastebėta, kad šio modelio naudojimas ribotas įmonėms, kurių akcijos nėra kotiruojamos vertybinių popierių biržoje (reikia žinoti akcinio kapitalo rinkos kainą). Vėliau E. Altmanas sukūrė Z modelį uždaroms firmoms, kurių akcijomis neprekiuojama rinkoje ir Z modelį negamybinėms firmoms. Z modelio atveju X_4 nario skaičiavime vietoje akcijų rinkos vertės naudojama buhalterinė vertė.

$$Z = 0,717X_1 + 0,847X_2 + 3,107X_3 + 0,420X_4 + 0,995X_5 \quad (2)$$

čia: Z – uždaros firmos diskriminantinės funkcijos rezultatas;

X_1 – grynasis apyvartinis kapitalas/visas turtas;

X_2 – nepaskirstytas pelnas/visas turtas;

X_3 – pelnas prieš palūkanas ir mokesčius/visas turtas;

X_4 – bendrojo likvidumo rodiklis, išreikštas nuosavo kapitalo ir viso turto santykiu;

X_5 – pardavimai/visas turtas.

Šio modelio kritiniai Z taškai yra – 1,23 ir 2,90. Vertės tarp šių skaičių rodo galimą bankrotą ateityje, o jei daugiau nei 2,9 – bankroto tikimybė labai maža (Garškaitė, 2008).

Išanalizavus mokslinius straipsnius, kuriuose nagrinėjama įmonių bankroto prognozavimo modelių tinkamumo problema Lietuvos įmonėms, aptinkama įvairių nuomonių. J. Bivainis, A. Tamošiūnas, K. Garškaitė (2008) ir kt. teigia, kad tokius modelius naudoti galima, tik reikia juos pritaikyti, kiti (Purlys, 2001) teigia, kad dėl ekonomikos padėties ir laikotarpio skirtumų modelius taikyti beprasmiška. Tačiau, J. Mackevičiaus ir A. Rakštelienės (2005) atliktas nuodugnus Altmano modelių tyrimas parodė, kad visus Altmano modelius, skirtus skirtingoms įmonių grupėms, tikslinga taikyti Lietuvos įmonių bankrotui prognozuoti, o tiksliausi rezultatai gaunami lyginant Altmano modelio gaunamas reikšmes su einamojo likvidumo, bendros skolos ir pardavimo grynojo pelningumo reikšmėmis.

Išnagrinėjus skirtingų autorių sukurtus įmonių bankroto prognozavimo modelius, galima rasti nemažai bendro – tie patys finansiniai rodikliai kartojasi. Didžioji dalis statistinių modelių yra Altmano modelio modifikacijos. Todėl šiame darbe šių modelių plačiau neanalizuosime.

Lietuvos specialistai pataria rinkti bankrutavusių įmonių finansinius duomenis ir jų pagrindu sukurti panašų modelį, tinkantį Lietuvos sąlygoms. Pasak V. Narvilo (2005) tai labai pozityvi ir nesunkiai įgyvendinama idėja. Pasitelkus įmonių Bankroto Valdymo departamento prie Ūkio ministerijos informacinių bazių duomenis ir juridinių asmenų registrui arba Vyriausybinei mokesčių inspekcijai prie Finansų ministerijos įmonių finansinių ataskaitų duomenis būtų galima analizuoti beveik visų bankrutavusių įmonių finansinę padėtį ir modeliuoti bankroto tikimybės funkciją. Įmonių bankroto

tikimybės įvertinimas leistų sukurti nemokių, nuostolingų, neperspektyvių įmonių pasitraukimo iš rinkos mechanizmą, padėtų nustatyti laikinus sunkumus patiriančias įmones ir parinkti priemones joms gelbėti.

Apibendrinant aukščiau pateiktą medžiagą galima teigti, jog tuo atveju, kai įmonė yra kritinės būklės, be to, ji negali vykdyti prisiimtų įsipareigojimų ir kai reikia nustatyti – ar įmonės finansiniai sunkumai yra tik laikino pobūdžio, ar įmonė yra absoliučiai (beviltiškai) nemoki:

1. Turi būti atlikta įmonės nemokumo priežasčių analizė.
2. Įmonėje susidariusi situacija turi būti vertintina mažiausiai dviem aspektais:
 - finansiniu požiūriu (turi būti atlikta išsami finansinių rodiklių sisteminė analizė bei įvertinta bankroto galimybė, atliktos finansinės būklės prognozės)
 - verslo vadybos požiūriu – sumodeliuojama ateities situacija (kiek įmonės vadovybė, savininkai nori ir geba prisiimti atsakomybę dėl veiklos tęstinumo).

Tik turint nors tokius minimalius duomenis pagrįstai galima būtų teikti pasiūlymus dėl įmonės mokumo atkūrimo ar jos likvidavimo.

2. ĮMONIŲ BANKROTO TEISINĖ IR EKONOMINĖ ANALIZĖ

2.1 Bankroto teisinis reglamentavimas

Valstybėse, kuriose ūkio subjektai veikia rinkos ekonomikos bei konkurencijos sąlygomis, nekonkurentabilių ūkio subjektų bankrotai yra neišvengiamas reiškinys. Siekiant apsaugoti visuomenės interesus, sumažinti neigiamus dėl įmonių bankrotų kylančius socialinius padarinius, kiek įmanoma objektyviau spręsti tarpusavyje susijusių ūkio subjektų turtinius ginčus, būtina reglamentuoti bankroto santykius, nustatyti aiškias bankroto procedūras, jų atlikimo tvarką, užtikrinti lengviau pažeidžiamų ūkio subjektų teisių ir teisėtų interesų apsaugą.

Pastaruoju metu vis dažniau girdime aplinkinius kalbant apie krizę, bankrotą ar skolas. Finansinė padėtis Lietuvoje, deja, negerėja, ir vis dar nėra stabili. Daugeliui žmonių bankrotas tėra finansinis įmonės žlugimas, tačiau bankroto procedūra turi daug subtilybių, kurias žinoti privalo kiekvienos nestabiliai dirbančios įmonės teisininkas ar vadovas. Bankroto procedūra, kreditorių eilės, savininkų bei akcininkų atskaitomybės apibrėžtos ne tik bankroto įstatyme, bet taip pat LR Civiliniame kodekse, civilinio proceso kodekse, Mokesčio administravimo įstatyme ir kt.

2.1.1 Svarbiausi bankroto įstatymo ypatumai

Įmonių nemokumo, bankroto bylų kėlimo ir bankroto proceso reguliavimo problemas nagrinėja Įmonių bankroto valdymo departamentas prie Ūkio ministerijos, įmonės steigėjai, apygardos teismai bei asmenys (fiziniai ir juridiniai), turintys teisę teikti įmonių bankroto administravimo paslaugas. Pastaruosius vienija Nacionalinė verslo administratorių asociacija (Vijeikis, 2007, p. 135).

Įmonių bankroto ir su juo susiję teisiniai santykiai Lietuvoje įstatymais reglamentuojami jau devyniolika metų. Per šį laikotarpį formavosi įmonių bankroto įstatyminė bazė, teismų praktika, bankroto administratorių potencialas, visuomenės požiūris į bankrotą, kaip rinkos ekonomikos reiškinį ir priemonę ūkio subjektų santykiams tam tikrose situacijose spręsti.

1992 m. rugsėjo 15d. Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba priėmė pirmąjį LR Įmonių bankroto įstatymą, vėliau šis įstatymas buvo tobulinamas ir 1997 m. birželio 17 d. buvo priimtas naujas Įmonių bankroto įstatymas. Šiuo metu bankroto procedūras reglamentuoja 2001 m. liepos 1 d. įsigaliojęs Įmonių bankroto įstatymas (toliau tekste ĮBI), jo atitinkamų straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymai, bei šio įstatymo pagrindu priimti Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimai ir kiti teisės aktai. Kartu su bankroto įstatymu 2001 m. pirmą kartą buvo priimtas ir įsigaliojo Įmonių restruktūrizavimo įstatymas, nustatantis įmonių turinčių laikinų finansinių sunkumų ir siekiančių išvengti bankroto, restruktūrizavimo

procesą (Bivainis, Jovaišas, 2002). Nuo 2008 m. liepos 1 dienos įsigaliojo minėto įstatymo pataisos, kurios numato paprastesnę ir greitesnę bankroto bylos įmonei iškelimo procedūrą, tačiau tuo pačiu sugriežtina įmonių savininkų bei vadovų atsakomybę už pasinaudojimą sunkia įmonės finansine padėtimi. Bankrutuojančios įmonės skolininkų, kreditorių ir trečiųjų asmenų interesų gynimo reikalavimai apibrėžti Įmonių bankroto įstatyme, Darbo kodekse, Pelno mokesčio įstatyme, Gyventojų pajamų mokesčio įstatyme, Delspinigių nustatymo už išmokų, susijusių su darbo santykiais, pavėluotą mokėjimą įstatyme. Įmonių ir organizacijų nekilnojamojo turto mokesčio įstatyme pateiktos išlygos, reglamentuojančios kai kuriuos veiksmus iškelus bankroto bylą.

Bankroto bylos įmonei iškelimas yra siejamas su įmonės nemokumu, kuris, kaip jau buvo minėta darbo pradžioje, pagal Įstatymą yra apibrėžiamas kaip įmonės būseną, kai įmonė nevykdo įsipareigojimų (nemoka skolų, neatlieka iš anksto apmokėtų darbų ir kt.) ir pradelsti įmonės įsipareigojimai (skolos, neatlikti darbai ir kt.) viršija pusę į jos balansą įrašyto turto vertės. Taigi, esminę reikšmę konstatuojant įmonės nemokumą turi laiku neįvykdyti įmonės įsipareigojimai bei jų dydžio santykis su įmonės turimu turtu.

Įstatymas numato keturias grupes asmenų, turinčių teisę pateikti teismui pareiškimą dėl bankroto bylos iškelimo.

Bankroto bylų iniciatoriais gali būti:

- Kreditorius/kreditoriai (tame tarpe mokesčius renkančios valstybės institucijos, įmonės darbuotojai bei jų įpėdiniai ir kiti kreditoriai);
- Savininkas /savininkai (kuriam/kuriems priklausančios akcijos suteikia ne mažiau kaip 1/10 visų balsų);
- Įmonės administracijos vadovas;
- Likviduojamos įmonės likvidatorius.

Pareiškimas dėl bankroto bylos iškelimo pateikiamas vietovės, kurioje yra nemokios įmonės buveinė, apygardos teismui Civilinio proceso kodekso nustatyta tvarka. Prie pareiškimo dėl bankroto bylos iškelimo įmonei turi būti pridėti dokumentai, įrodantys to pareiškimo pagrįstumą (Vijeikis, 2007).

ĮBĮ 4 straipsnyje yra numatyti bankroto ***bylos iškelimo įmonei pagrindai***:

- 1) įmonė laiku nemoka darbo užmokesčio ir su darbo santykiais susijusių išmokų;
- 2) įmonė laiku nemoka už gautas prekes, atliktus darbus (paslaugas), negrąžina kreditų ir nevykdo kitų sandoriais prisiimtų turtinių įsipareigojimų;
- 3) įmonė laiku nemoka įstatymų nustatytų mokesčių, kitų privalomųjų įmokų ir (arba) priteistų sumų;

4) įmonė viešai paskelbė arba kitaip pranešė kreditoriui (kreditoriams), kad negali arba neketina vykdyti įsipareigojimų;

5) įmonė neturi turto ar pajamų, iš kurių galėjo būti išieškomos skolos, ir dėl šios priežasties antstolis grąžino kreditoriui vykdomuosius dokumentus.

Kreditoriai turi teisę iškelti bankroto bylą įmonei visuose punktuose numatytais pagrindais. Svarbu pažymėti, kad prieš kreditoriams iškeliant bankroto bylą 1, 2 arba 3 punkto pagrindu, apie tai reikia informuoti įmonę, kuriai ruošiamasi kelti bankroto. Pranešime įmonei apie ketinimą kreiptis į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo reikia nurodyti įmonės neįvykdytus įsipareigojimus, kokių pagrindų jie atsirado, o taip pat turi būti įspėjama, kad jeigu kreditoriaus reikalavimai nebus įvykdyti per pranešime nurodytą terminą (kuris turi būti *ne trumpesnis nei trisdešimt dienų*), kreditorius kreipsis į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo. Jei per pranešime nurodytą terminą įmonė neįvykdo savo įsipareigojimų, kreditorius įgyja teisę kreiptis į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo (Valatkevičiūtė, 2009).

Bankroto bylų nagrinėjimas teisme. Įmonės bankroto procesas gali būti teisminis – nagrinėjamas teisme arba vykdomas ne teismo tvarka - nagrinėjamas kreditorių susirinkimo. Ne teismo tvarka bankroto procesas gali būti vykdomas, jeigu teismuose nėra iškelta bylų, kuriose įmonei pareikšti turtiniai reikalavimai, ir jeigu iš įmonės nėra išieškoma pagal teismų ar kitų institucijų išduotus vykdomuosius dokumentus.

Įmonių bankroto įstatymas suteikia teismui plačias teises ištirti, koks yra įmonės turtas, nuosavybė ir įsipareigojimai bei ūkinė finansinė būklė. Šios teisės sudaro visas prielaidas surinkti įvairią informaciją, kuri būtina siekiant priimti objektyvų sprendimą. Bankroto įstatymas nustato *ne ilgesnį kaip 1 mėnesio terminą* priimti sprendimą dėl bankroto bylos iškėlimo ar neiškėlimo. Gauto pareiškimo iškelti bankroto bylą nagrinėjimo termino ribojimas padeda išvengti bankroto proceso pradžios vilkinimo, bet gali būti kliūtis visapusiškai tinkamai atlikti anksčiau aptartus veiksmus.

Priėmus nutartį dėl bankroto bylos iškėlimo, teismas areštuoja dar neareštuotą įmonės kilnojamąjį ir nekilnojamąjį turtą ir paskiria **įmonės administratorių** – asmenį, kuris bus atsakingas už bankroto procedūrų vykdymą, administruos bankrutuojančią įmonę. Įmonės valdymo organai netenka galios disponuoti įmonės turtu. Šių organų įgalinimai, remiantis ĮBĮ, automatiškai pereina administratoriui. Administratoriaus funkcijos, skyrimo sąlygos ir atsakomybė yra numatyti ĮBĮ, Bankroto administratorių elgesio kodekse, patvirtinto ūkio ministro įsakymu Nr. 4-337 2009 m. liepos 7 d. ir kituose teisės aktuose.

Paskirtas administratorius yra vienintelis subjektas veikiantis bankrutuojančios įmonės vardu, organizuojantis bankrutuojančios įmonės veiklą, teikia informaciją bankroto byla suinteresuotiems asmenims, valdo, naudoja, disponuoja bankrutuojančios įmonės turtu, gina visų kreditorių ir bankrutuojančios įmonės teises ir interesus, organizuoja ir atlieka būtinus bankroto proceso darbus, vykdo

kitus teismo ir (ar) kreditorių susirinkimo bei komiteto sprendimus. Taip pat imasi priemonių išieškoti skolas iš įmonės skolininkų, pagal kreditorių pareikštus reikalavimus, patikslintus pagal įmonės apskaitos dokumentus, sudaro šių įmonės kreditorių bei jų reikalavimų sąrašą ir pateikia jį teismui tvirtinti, kreditorių susirinkime ir teisme ginčija nepagrįstus kreditorių reikalavimus. Be to, priima ir atleidžia darbuotojus Darbo kodekso Įstatymo nustatyta tvarka, pateikia Garantiniam fondui dokumentus dėl lėšų skyrimo darbuotojų reikalavimams, susijusiems su darbo santykiais, tenkinti ir vykdo kitus jo kompetencijai priskiriamus veiksmus (Valatkevičiūtė, 2009). 2009 m. gruodžio 31 d. teisę teikti bankroto administravimo paslaugas turėjo 324 fiziniai asmenys ir 106 juridiniai asmenys bei 3 fiziniai asmenys turėjo teisę dirbti bankroto administratoriaus padėjėjais. 36 fiziniai asmenys ir 26 juridiniai asmenys turėjo teisę teikti restruktūrizavimo administravimo paslaugas.

Nors vykdant bankroto procesą iš esmės siekiama užbaigti įmonės vykdytą veiklą ir iš realizuoto bankrutuojančios įmonės turto įvykdyti įsipareigojimus įmonės kreditoriams, Įstatymas nustato, kad bankrutuojanti įmonė turi teisę vykdyti ūkinę-komercinę veiklą, kurios pagrindinis reikalavimas – ji turi mažinti dėl bankroto patiriamus kreditorių nuostolius. Kokia veikla ir koku mastu bankrutuojanti įmonė gali užsiimti, teismas nustato dviem būdais: nustatydamas draudžiamą arba leistiną veiklą ir jos mastą. Apriboti veiklą, nustatant jos draudžiamas rūšis, daugeliu atveju yra priimtinesnis būdas, nes jis sudaro prielaidas įmonei labiau prisitaikyti prie kintančios situacijos, be to, esant didesnei veiklos laisvei, įmonė galės efektyviau reaguoti į besikeičiančią padėtį bei rinkos situaciją.

ĮBĮ 21 str. nustato pagrindines bankrutuojančios įmonės **kreditorių teises**. Esminė įmonės kreditoriaus teisė – teisė pareikšti savo reikalavimus bankrutuojančiai įmonei. Kiekvienas kreditorius turi teisę kreiptis į teismą, siekdamas:

1. Kad teismas nustatytų tyčinį bankrotą;
2. Apskųsti kreditorių susirinkimo priimtus nutarimus;
3. Gauti informaciją apie įmonės bankroto bylos eigą.

Kreditorių reikalavimų tenkinimas

Pirmiausia apmokamos įmonės bankroto administravimo išlaidos, kurios mokamos iš įmonės visų rūšių lėšų (gautų pardavus įmonės turtą, įskaitant ir įkeistą įmonei grąžintų skolų, ūkinės veiklos, turto nuomos ir kitų bankroto proceso metu gautų lėšų).

ĮBĮ 34 ir 35 straipsniuose nustatyta bankrutuojančios ar bankrutavusios įmonės kreditorių reikalavimų tenkinimo eilė ir tvarka, t.y:

1. Įkeitimu ar hipoteka užtikrinti kreditorių reikalavimai tenkinami pirmiausiai iš lėšų, gautų pardavus įkeistą turtą;

2. Iš lėšų, likusių pardavus įkeistą turtą, bei iš kitų bankrutuojančios ar bankrutavusios įmonės lėšų.

- Pirmąja eile yra tenkinami darbuotojų reikalavimai, susiję su darbo santykiais; reikalavimai atlyginti žalą dėl suluošinimo ar kitokio kūno sužalojimo, susirgimo profesine liga arba dėl mirties nuo nelaimingo atsitikimo darbe; fizinių ir juridinių asmenų reikalavimai apmokėti už perdirbti supirktą žemės ūkio produkciją.
- Antrąja eile tenkinami reikalavimai dėl mokesčių ir kitų įmokų į biudžetą ir dėl privalomojo valstybinio socialinio draudimo bei privalomojo sveikatos draudimo įmokų; dėl paskolų, suteiktų iš valstybės vardu pasiskolintų lėšų, ir paskolų, gautų su valstybės ar garantijų institucijos, už kurios įsipareigojimų vykdymą garantuoja valstybė, garantija, dėl paramos, suteiktos iš Europos Sąjungos lėšų.
- Trečiąja eile tenkinami visi likusieji kreditorių reikalavimai

Kiekvieni paskesnės eilės kreditorių reikalavimai tenkinami tik po to, kai patenkinti ankstesnės eilės kreditorių reikalavimai. Pirmajame kreditorių reikalavimų tenkinimo etape kreditorių reikalavimai patenkinami be priskaičiuotų palūkanų ir netesybų; antrajame etape – likusi kreditorių reikalavimų dalis. Kadangi įmonės bankroto atveju yra labai didelė tikimybė, kad visi įmonės įsipareigojimai nebus įvykdyti, Įstatymas sudaro prielaidas, kad tokiu būdu didesnei daliai kreditorių būtų grąžinta bent pagrindinė skolos dalis.

Kai įmonė neturi turto ar jo nepakanka teismo ir administravimo išlaidoms apmokėti vykdomas supaprastintas bankroto procesas. Supaprastinto bankroto proceso metu kreditorių susirinkimai nešaukiami.

Bankroto pabaiga. Įmonės bankroto byla pagal Įmonių bankroto įstatymą gali būti nutraukta, bankrutuojanti įmonė su kreditoriais gali pasirašyti *taikos sutartį* arba teismo pripažinta bankrutavusia įmonė likviduojama. Nutraukus bankroto bylą, įmonė pradeda normalią veiklą (jei bankroto byla nutraukta taikos sutarties sudarymo pagrindu, įmonės veiksmai ribojami taikos sutartyje nustatytais įsipareigojimais).

Bankrutavusios įmonės likvidavimas. Teismas, pripažinęs įmonę bankrutavusia, priima nutartį likviduoti įmonę dėl bankroto, taip pat patvirtina kiekvieno kreditoriaus patikslintų reikalavimų sumą, likvidavimo tvarką, kitus likvidavimo procedūrai būtinus pavedimus ir nurodymus. Teismo nurodymais siekiama, kad kreditorių reikalavimai būtų patenkinti kiek įmanoma greičiau, kad likviduojant bankrutavusią įmonę nebūtų pažeisti darbuotojų, kreditorių, trečiųjų asmenų interesai. ***Įmonės likvidatoriaus funkcijas*** atlieka bankroto administratorius. Jis disponuoja įmonės turtu bei lėšomis ir

užtikrina jų apsaugą, organizuoja turto pardavimą ir jį parduoda ar perduoda kreditoriams, tenkina kreditorių reikalavimus, saugotinus įmonės dokumentus perduoda archyvui, pateikia teismui likvidavimo balansą ir likusio turto grąžinimo, nurašymo arba perdavimo aktus, perduoda duomenis apie likviduotą įmonę Vyriausybės įgaliotai institucijai, atlieka kitus įmonės likvidavimo veiksmus.

Įmonės turto pardavimas. Norint užtikrinti įmonės kreditorių lygiateisiškumą, siekiant, kad su visais kreditoriais būtų atsiskaitoma nepažeidžiant kitų kreditorių interesų, yra nustatytas reikalavimas bankrutuojančios ar bankrutavusios įmonės turtą parduoti. Bankrutuojančios ar bankrutavusios įmonės turto pardavimas dažniausiai yra pagrindinis šaltinis gauti lėšų, reikalingų atsiskaityti su įmonės kreditoriais. Todėl labai svarbu, kad šis turtas būtų parduotas operatyviau ir už didesnę kainą. Nekilnojamasis turtas ir įkeistas turtas parduodami iš varžytinių. Kitas bankrutuojančios įmonės turtas parduodamas kreditorių nustatyta tvarka. Bankrutuojančių ar bankrutavusių įmonių įkeisto ir nekilnojamojo turto pardavimo iš varžytinių organizavimą ir vykdymą reglamentuoja Bankrutuojančios ar bankrutavusios įmonės turto pardavimo iš varžytinių tvarkos aprašas, patvirtintas Vyriausybės 2001 m. Liepos 3 d. nutarimu Nr. 831.

Bankrutuojančios įmonės turto pardavimu rūpinasi įmonės administratorius. Jeigu per 24 mėnesius nuo teismo nutarties pripažinti įmonę bankrutavusia įsiteisėjimo dienos lieka neparduoto ir kreditoriams neperduoto bankrutavusios įmonės turto ir kreditorių nepatenkintų reikalavimų, šis turtas, kaip neturintis rinkos vertės, kreditorių, kurių reikalavimams tenkinti neužteko lėšų, sprendimu turi būti nurašytas. Įstatymo nustatytas 24 mėnesių terminas skatina kreditorius greičiau parduoti turtą, laiku įvertinti realias turto pardavimo galimybes, kad būtų bent iš dalies patenkinti jų reikalavimai. Nurašytas nekilnojamasis turtas perduodamas savivaldybės, kurios teritorijoje jis yra, nuosavybėn.

Bankroto administratoriui pateikus teismui likvidavimo balansą ir likusio turto grąžinimo, nurašymo ar perdavimo aktus, teismas priima sprendimą dėl įmonės pabaigos, o administratorius kreipiasi į juridinių asmenų registro tvarkytoją su prašymu išregistruoti likviduotą dėl bankroto įmonę iš minėto registro.

Kalbant apie įmonės vadovų bei savininkų *atsakomybę* bankroto atveju, Įstatymas numato, kad įmonės vadovas ar kitas asmuo (asmenys), įmonėje turintis teisę priimti atitinkamą sprendimą pateikti teismui pareiškimą dėl bankroto bylos iškėlimo, privalo padengti žalą, kurią kreditoriai patyrė būtent dėl to, kad įmonė pavėlavo pateikti teismui pareiškimą dėl bankroto bylos iškėlimo, paaiškėjus, kad įmonė tapo nemoki. Įstatymas taip pat numato ir galimybę skirti įmonės vadovui/savininkui baudą, kuri negali viršyti 10 000 Lt (dešimties tūkstančių litų), už netinkamą Įstatymo nuostatų vykdymą, pvz.: nevykdant nurodymo, kad įmonės vadovui gavus dokumentus dėl bankroto bylos iškėlimo įmonei. Svarbu pažymėti, kad Įstatymo pataisos taip pat numato galimybę teismui apriboti asmens teisę nuo 3 iki 5 metų eiti viešojo ir/ar privataus juridinio asmens vadovo pareigas, jei šis asmuo privalėdamas pagal Įstatymą: nepateikė

pareiškimo dėl bankroto bylos iškėlimo, po nutarties iškelti bankroto bylą įsiteisėjimo neperdavė turto ir/ar dokumentų, vengė pateikti bankroto procesui reikalingą informaciją ar kitaip trukdė procedūroms (Valatkevičiūtė, 2009).

Bankroto įstatymas numato kelis nemokių įmonių gelbėjimo būdus. Prieš keliant bankroto bylą, kreditoriai gali nuspręsti *restruktūrizuoti* nemokią įmonę. Kreditoriai taip pat gali nuspręsti *sudaryti taikos sutartį* su įmone: kreditoriai sutinka padaryti nuolaidų savo reikalavimuose (atidėti skolų mokėjimo terminus, atsisakyti dalies reikalavimų, pakeisti vieną prievolę kita ir pan.) tikėdamiesi, kad įmonei tęsiant veiklą iš jos gautos pajamos sudarys daugiau, nei būtų gauta pardavus įmonės turtą.

Iš viso anksčiau pasakyto, galima daryti išvadą, kad bankrotas nėra pats maloniausias procesas, tad jei įmonė turi skolų, yra neįgali atsiskaitinėti su kreditoriais, jos vadovai, suvokdami bankroto grėsmę, turėtų domėtis bankroto procedūromis, jo iškėlimo priežastimis, bei būdais jo išvengti.

2.1.2 Įmonių restruktūrizavimas – bankroto alternatyva

Dėl įvairių priežasčių įmonės patiria vienokio ar kitokio pobūdžio sunkumų. Taip gali atsitikti dėl įmonėje nesprendžiamų produktų, paslaugų pardavimų problemų, dėl klaidų parengiant įmonės verslo plėtojimo programą ar dėl kitų priežasčių. Kaip taisyklė, šie veiklos nesklandumai anksčiau ar vėliau atsispindi įmonės finansiniuose rezultatuose, kaip, pavyzdžiui: dėl pernelyg didelės, nepamatuotos rizikos vykdant produktų pardavimus, pastoviai auga pirkėjų skolos įmonei arba dėl parengto pernelyg optimistinio įmonės veiklos vystymo plano, įmonė neturi realių galimybių gražinti paskolos, dėl ko grėsmingai auga įmonės įsipareigojimai.

Jeigu įmonės vadovai laiku neįvertina tokių neigiamų tendencijų ir nesugeba jų įtakoti įgyvendindami adekvačius, atsirandantiems sunkumams, sprendimus, pinigų stygius kuo toliau tuo labiau trikdo įmonės veiklą. Kuo labiau delsiama parengti sprendimus, neutralizuojančius krizinę situaciją, arba jei vadovų priimtose priemonėse nėra pakankamos tam, kad situacija būtų pakeista iš esmės, tuo krizė gilėja ir ilgainiui įmonė tampa „beviltiška“ nemoki, nesugebanti vykdyti visų prisiimtų įsipareigojimų. Tokiais atvejais kreditoriai ar/ir patys įmonės vadovai, nematydami šiam verslui aiškos perspektyvos, priversti inicijuoti įmonei bankroto bylos iškėlimą arba vykdyti bankroto procedūras ne teismo tvarka (Purlys, 2000).

Persitvarkant šalies ekonomikai, keičiantis verslo sąlygoms, įmonių restruktūrizavimo procesas galėtų tapti ekonominiu - teisiniu instrumentu krizinėje situacijoje esančioms įmonėms, kurios siekia keisti savo ūkinės – komercinės veiklos kryptis, darbo produktų bei paslaugų rinkoje pobūdį ar/ir savo finansinių įsipareigojimų struktūrą.

Įmonės restruktūrizavimas – procedūra, kurios metu įmonėms, turinčioms laikinų finansinių sunkumų ir nenutraukusioms ūkinės komercinės veiklos, sudaromos sąlygos išsaugoti ir plėtoti veiklą, sumokėti skolas, atkurti mokumą ir išvengti bankroto. Tokios procedūros metu dažniausiai pakeičiama restruktūrizuojamos įmonės ūkinės veiklos rūšis, modernizuojama gamyba, tobulinamas darbo organizavimas, parduodamas įmonės turtas ar jos dalis, priimamas kitų įmonių turtas jas jungiant ar skaidant, įgyvendinamos techninės, ekonominės bei organizacinės priemonės, skirtos įmonės mokumui atkurti, pakeičiami įmonės įsipareigojimų kreditoriams dydžiai ar vykdymo terminai (restruktūrizavimo proceso schema yra parodyta 1 priede).

Restruktūrizavimo proceso taikymo sąlygos:

- įmonė turi laikinų finansinių sunkumų, t. y. įmonė neatsiskaito su kreditoriumi daugiau kaip 3 mėn.;
- įmonė nėra nutraukusi ūkinės komercinės veiklos;
- įmonei neiškelta bankroto byla ir nepradėtas bankroto procesas ne teismo tvarka.

Viena iš svarbiausių sąlygų sėkmingam šio proceso įgyvendinimui – šio proceso dalyvių (savininkų, įmonės vadovų, kreditorių) noras ir gebėjimas sutarti, kad verslas turi perspektyvą bei visapusiškas tarpusavio pasitikėjimas įgyvendinant bendrus siekius. Kai įmonė susiduria su nemokumo problemomis, jos vadovams tenka svarstyti sudėtingą problemą – uždaryti įmonę ar tęsti veiklą ir tam, kaip vieną iš instrumentų, taikyti šios įmonės restruktūrizavimą.

Siūlymą restruktūrizuoti įmonę gali pateikti įmonės kreditorius, o tam tikrais atvejais ir įmonės vadovas. Šie asmenys įstatymo nustatytais atvejais pateikia pareiškimą teismui dėl restruktūrizavimo bylos iškėlimo, prie jo pridedami ir įmonės restruktūrizavimo plano metmenys. *Restruktūrizavimo plane* turi būti nurodomos priemonės ir veiksmai, kurių bus imtasi įmonės mokumui atkurti, skolos kreditoriams bei jų grąžinimo terminai. Restruktūrizavimo planą, kuriam pritarė kreditoriai, administratoriaus teikimu tvirtina teismas. Konkreti įmonės restruktūrizavimo proceso trukmė nustatoma restruktūrizavimo plane. Procesas negali būti ilgesnis nei 4 metai. Teismas, esant kreditorių susirinkimo nutarimui, maksimalų terminą gali pratęsti dar vieneriems metams.

Nuo teismo nutarties iškelti įmonei restruktūrizavimo bylą įsiteisėjimo dienos:

- draudžiama vykdyti visas finansines prievoles neįvykdytas iki tos dienos, išieškoti skolas iš šios įmonės, nustatyti priverstinę hipoteką, servitutus, uzufruktą, įskaityti reikalavimus, įkeisti, išskyrus tam tikrus atvejus, parduoti ar kitaip perduoti įmonės turtą, reikalingą įmonės veiklai tęsti;
- sustabdomas netesybų ir palūkanų už visas įmonės prievoles susidariusias iki tos dienos skaičiavimas, išskyrus kai kuriuos su darbo santykiais susijusius atvejus;

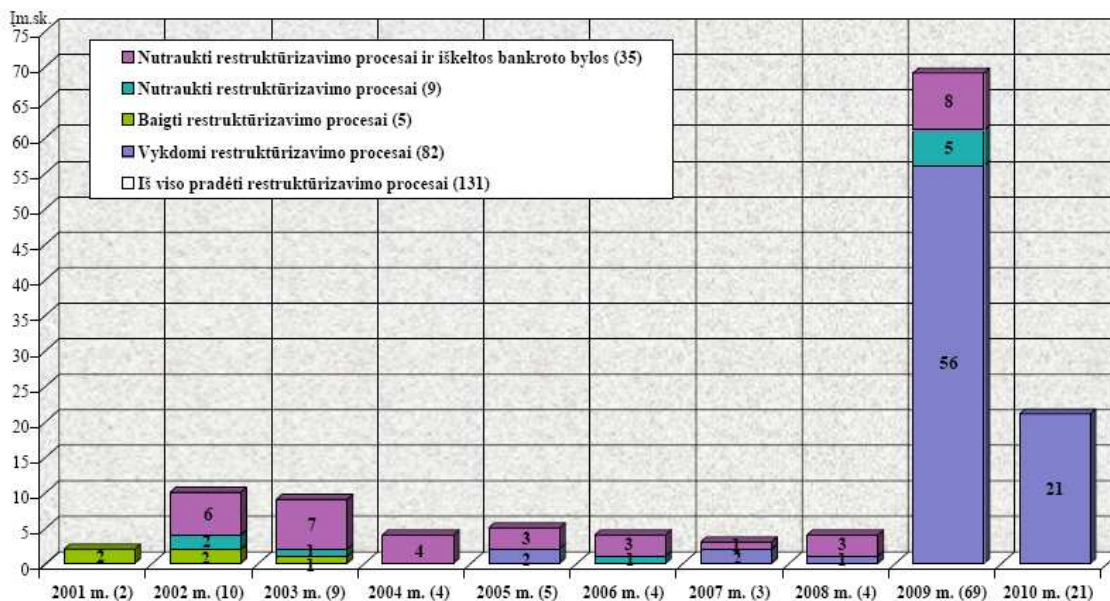
- sustabdomas išieškojimas pagal vykdomuosius dokumentus bei reikalavimų įskaitymas, jei jie nenumatyti restruktūrizavimo plane;
- įmonė savo įsipareigojimus kreditoriams privalo vykdyti restruktūrizavimo plane nustatytais terminais bei mastais ir kt.

Įmonės restruktūrizavimo procesas baigiasi atkūrus įmonės mokumą, atsiskaičius su kreditoriais, pasiekus kitus restruktūrizavimo plane iškeltus tikslus. Kreditorių susirinkimui nepritarus restruktūrizacijos projektui, įmonės dalyviams nepriėmus sprendimo įmonę restruktūrizuoti arba paaikškęs, kad pateikta informacija apie įmonės ekonominę būklę buvo neteisinga, dėl ko restruktūrizavimo planas negali būti įvykdytas ar išaiškęs, jog plane numatytos priemonės nebus įgyvendintos, restruktūrizavimo byla nutraukiama, o įmonei gali būti iškelta bankroto byla. (Purlys, 2002).

Reikia pastebėti, kad vertinant trumpą Lietuvoje vykstančių įmonių restruktūrizavimo procesų praktiką, šiuo klausimu matome sudėtingą situaciją. Bankroto valdymo departamento duomenimis nuo 2001 m. liepos 1 d. iki šių metų birželio 30 d. iš viso restruktūrizavimo procesai pradėti 131 įmonei, iš kurių tik 5 įmonės sėkmingai baigtos restruktūrizuoti, 44 įmonių restruktūrizavimo bylos buvo nutrauktos, iš jų 35 baigėsi bankroto bylų iškėlimu. 2010 m. I pusm. pabaigoje restruktūrizavimas buvo vykdomas 82 įmonėse (žr. 5 pav.).

Kad finansinius sunkumus patiriančios įmonės vis dažniau pasinaudoja šia galimybe, rodo 2009 m. duomenys: iškelta 71 restruktūrizavimo byla, kai tuo tarpu 2008 m. buvo iškeltos tik 4 restruktūrizavimo bylos. Restruktūrizavimo procesų ypatingai padaugėjo per 2009 m. II pusmetį. Per I pusmetį iškeltos 24 restruktūrizavimo bylos, tuo tarpu per II pusm. – 48 restruktūrizavimo bylos, t. y. dvigubai daugiau.

Per 2009 m. 8 įmonėms patvirtinti restruktūrizavimo planai, 6 įmonėms restruktūrizavimo bylos nutrauktos, 6 iš jų iškeltos bankroto bylos. 2010 m. I pusmetį iškelta 21 restruktūrizavimo byla. Per visą nagrinėjamą laikotarpį daugiausia restruktūrizavimo bylų buvo iškelta Vilniaus (40 įm.), Kauno (25 įm.), Klaipėdos (19 įm.) o mažiausia – Utenos (3 įm.) apskrityse.

Šaltinis: Įmonių bankroto ir restruktūrizavimo procesų 2010 m. birželio 30 d. apžvalga.

5 pav. Restruktūrizavimo procesų būklė 2001-2010 m. birželio 30 d.

Prieš priimant sprendimus dėl bankroto ar restruktūrizavimo bylų iškėlimo nemokioms įmonėms, svarbu įvertinti šių alternatyvų teigiamus ir neigiamus aspektus bei jų pasekmes. Bankroto ir restruktūrizavimo procedūrų taikymo nemokioms įmonėms privalumų ir trūkumų palyginamojo analizė praktiniu aspektu pateikta 4 priede.

2.1.3 „Fenikso sindromas“ ir tyčinis bankrotas

„Vieniems bankrotas – tikra nelaimė, kitiems – galimybė pataisyti savo materialinę padėtį“

J. Rojaka

Šalyje daugėjant bankroto bylų, daugėja ir nesąžiningų bei gerai apgalvotų sukčiavimo veiksmų. Tyčinių bankrotų problema ypač išryškėjo ekonominio nuosmukio laikotarpiu. Žymiai padidėjęs bankrotų skaičius rodo ne tik pablogėjusias verslo sąlygas. Vis dažniau pasitaiko visuomenės pasipiktinimą keliančių reiškinių, kai įmonei bankrutavus, jos veikla tęsiama kitos įmonės vardu, ar neatsakingai vadovavę įmonei vadovai vadovauja jau kitoms įmonėms, o bankrutavusių įmonių kreditorių reikalavimai, išregistravus įmones, nurašomi. Taip daroma žala valstybei, jos piliečiams, plinta teisinio nihilizmo nuotaikos visuomenėje.

Pagal Įmonių bankroto įstatymą **tyčinis bankrotas** – tai įmonės privedimas prie bankroto tyčia. Bankroto bylą nagrinėjantis teismas gali pripažinti įmonės bankrotą tyčiniu, jeigu nustato požymius, kurie rodytų, kad bankrotą nulėmė ne verslo nesėkmė, nepasiteisinusi rizika, o tyčiniai įmonės valdymo organų

veiksmas ar neveikimas, siekiant išvengti įsipareigojimų kreditoriams vykdymo. Tačiau tai įrodyti labai sunku. Priešingai nei *kitas tyčinio bankroto požymius*: blogai organizuojamą įmonės darbą, nekontroliuojamą įmonės finansinių duomenų registravimą, sudarinėjamus nuostolingus įmonei sandorius, turto, kuris galėjo būti panaudotas kreditorių skoloms padengti, iššvaistymą arba perleidimą kitiems asmenims, ir t.t. (žr. 5 priedą). Krizei išibėgėjus, schemų, kaip nuvaryti įmonę iki bankroto ir atsikratyti kreditorių, prikuriama vis naujesnių, tačiau jų išaiškinimas nelengvėja.

Anot advokatų kontoros „Devyžis ir partneriai WILL“ advokato Pauliaus Docka, tyčinis ar normalus bankrotas, galima atskirti pagal tam tikrus bendrus bruožus. Normalaus bankroto atveju įmonėje susikaupus kritinei skolos sumai, kreditoriai dažniausiai yra tipiniai: „Sodra“, bankai, darbuotojai, verslo partneriai, be to, įmonėje lieka tam tikro turto. O tyčinio bankroto atveju turtas pradedamas naudoti itin aktyviai, t.y. perleidžiamas kitiems asmenims, nuomojamas, įkeičiamas, idant atėję į įmonę turto administratoriai per bankroto procesą neaptiktų turto. Tokiu būdu stengiamasi numušti potencialių kreditorių ūpą toliau gilintis į šią bendrovę.

Klasikinis bankrotas yra tęstinis procesas - įmonė merdėja, susirašinėjama su kreditoriais ir t.t. Tyčinio bankroto atveju viskas vyksta žaibiškai - tuomet įmonė netgi neturėdama priteistų iš kitų įmonių reikalavimų staiga kreipiasi į teismą ir prašo iškelti bankroto bylą. Paprastai bankroto bylą inicijuoja pats kreditorius, šiuo atveju pagrindinis iniciatorius būna pati įmonė, vadovas ar akcininkai (Lauciūtė, 2009).

Alina Buemann, UAB „Creditinfo Lietuva“ Kredito rizikos vadovė, taip pat pabrėžia, kad įtarimą turėtų kelti ir netikėta ar pernelyg dažna sėkmingos įmonės vadovų kaita. Bendrovės vadovai, sumanę tyčinį bankrotą, saugodami savo reputaciją, finalinei sumanymo daliai įgyvendinti mėgsta pasisamdyti „atpirkimo ožį“, ant kurio ir sukraunama visa „gėda“, lydėsianti dar ne vienerius metus. Beje, Lietuvoje yra daug įmonių, kurias yra įsteigę anksčiau bankrutavusių įmonių vadovai. Tiriant tokias sąsajas, „Creditinfo Lietuva“ nustatė, jog per pirmąjį 2009 m. pusmetį Lietuvoje iš įregistruotų 2983 naujų įmonių (UAB ir IĮ) vadovų 2,5 proc. yra direktoriai kitų bendrovių, kurios turi nepadengtų išsiskolinimų, turto areštų, yra likviduojamos arba bankrutavusios. Bendras tokių įmonių nepadengtų išsiskolinimų portfelis pirmąjį 2009 metų pusmetį siekė beveik 42 mln. Lt, o visų Lietuvos įmonių pradelsti išsiskolinimai sudarė 1,7 mlrd. Lt. Tai ganėtinai didelė dalis (Degutis, 2009).

Taip pat pasitaiko atvejų, kai įmonė perrašoma benamiui ar kitam asmeniui, apsimetančiam nauju vadovu ar investuotoju. Taip bendrovės įkūrėjas teisiniu požiūriu nutraukia ryšius su įmone, kad nereikėtų atsiskaityti su kreditoriais savo turtu.

Tokioje apgaulingoje aplinkoje specialistai pataria itin akylai stebėti savo klientus, nes nemokus klientas gali sužlugdyti ir pačią prekių tiekėją ar paslaugų teikėją. Pasak Stasio Kropo, Lietuvos bankų asociacijos prezidento, dirbtinai bankrutuojančios įmonės yra ir didelis bankų galvos skausmas: tokiu

atveju paprastai visi finansiniai įsipareigojimai sumetami vienai įmonei, ši paskelbia bankrotą, ir bankui nelieta vilčių susigrąžinti skolas. Blogosios verslo paskolos šiandien sudaro 12 proc. visų paskolų verslui. (Šliūžas, 2009).

Paskutiniu metu nemažai girdėti apie įmones – „feniksus“. Fenikso sindromu vadinamas procesas, kuomet įmonių savininkai norėdami atsikratyti įmonės įsipareigojimų, perleidžia jos turtą kitoms, dažnai naujai įsteigtoms įmonėms, o pirmajai palieka tik jos skolas. Subankrutavusios įmonės veikla „prikeliama“ naujoje įmonėje, turinčioje senosios turtą, tačiau jau be skolų (Žukauskas, 2010). Kad „Fenikso sindromo“ reiškinys būtų pripažintas tyčiniu, įmonės vadovo veiksmai arba neveikimas turi būti pripažinti priešingais įmonės tikslams. 6 priede pateikiama keletas „Fenikso sindromo“ modelių. Pasak civilinės teisės specialisto Lauryno Didžiulio, nemaža tikimybė, kad tokių atvejų Lietuvoje tik daugės. Iškilus rimtų problemų veikiausiai atsiras nemažai tokių verslininkų, kurie norės atsiriboti nuo blogai dirbančios ir prasiskolinusios įmonės (Degutis, 2009). Vyriausybės sudarytos darbo grupės pasiūlymuose kovai su oficialiai neapskaityta ekonomika „fenikso sindromas“ minimas kaip vienas iš pažeidimų, keliančių didžiausią grėsmę šalies ekonomikai. Teigiama, jog nuo praeitų metų rugpjūčio, iki šių metų sausio pabaigos Valstybinė mokesčių inspekcija nustatė net 450 „fenikso sindromo“ atvejų. O kiek dar nenustatytų atvejų, kai pažeidžiamas ne VMI, o privačių kreditorių interesas, ir dėl to nėra kreipiamasi į teismą.

Tyčinio bankroto teisinis reguliavimas

Pagal ĮBĮ 21 str. 2 d. 3 punktą teisę kreiptis į teismą dėl tyčinio bankroto nustatymo turi kreditoriai, kurių reikalavimus patvirtino teismas. Teismui nustačius tyčinį bankrotą, įmonės administratorius privalo patikrinti bankrutuojančios įmonės sandorius, sudarytus per 5 metų laikotarpį iki bankroto bylos iškėlimo, ir pareikšti ieškinius įmonės bankroto bylą nagrinėjančiame teisme dėl sandorių, priešingų įmonės veiklos tikslams ir (arba) galėjusių turėti įtakos tam, kad įmonė negali atsiskaityti su kreditoriais, pripažinimo negaliojančiais. Tačiau, G. Degutis mano, jog daugėjant bankroto bylų, didėja ir klaidų tikimybė. Kartais bankroto administratoriai pamiršta kreditorių interesus ir dėl nerūpestingumo ar tyčia padeda verslininkams išlipti sausiems iš balos, o galbūt ir pasipelnyti. Patys bankroto administratoriai neneigia, kad sunkmečiu padaugėja tyčinių bankrotų ir bandymų juos papirkti ar kitaip susitarti. Ne veltui kai kurių įmonių vadovai inicijuoja bankrotą ir visais būdais siekia, kad teismas paskirtų jų pasirinktą bankroto administratorių. Taigi teisininkai kreditoriams pataria nuolatos stebėti bankroto administratorių veiksmus ir rūpintis savo interesais patiems (Degutis, 2009).

Teismui pripažinus įmonės bankrotą tyčiniu, gali būti pradėtas ikiteisminis tyrimas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 209 straipsnyje numatyto nusikaltimo – nusikalstamo bankroto.

Baudžiamajame kodekse aprašyti neleistini įmonių vadovų veiksmai, pvz. skolininko nesąžiningumas, kuomet esant sunkiai įmonės finansinei padėčiai ir gresiant bankrotui skola atiduodama tik vienam kreditoriui pažeidžiant kitų kreditorių interesus, arba kai įmonės turtas paslepiamas, iššvaistomas, „per pigiai“ parduodamas, siekiant atsikratyti įmonės išipareigojimų kreditoriams vykdymo. Šie veiksmai yra nelegalūs, baudžiamasis kodeksas už juos numato baudas ar net laisvės atėmimą, tačiau jie sunkiai įrodomi, dėl jų baudžiama retai. Policijos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos duomenimis, policijos įstaigose 2009-01-01–2009-11-30 užregistruota 16 nusikalstamų veikų dėl nusikalstamo bankroto, per atitinkamą 2008 m. laikotarpį – 10.

Kokios šių neleistinų įmonių vadovų veiksmų padažnėjimo *priežastys*? Įvardinti galima bent kelias. Pasak V. Žukausko, šiuos neleistinus veiksmus galima būtų priskirti smarkiai pablogėjusiai šalies ekonominei, įmonių finansinei padėčiai. Ekonomikos augimo metu, kai įsiskolinimų nebuvo tiek daug, kai daugelis įmonių džiaugėsi augančiu pelnu, motyvų atsikratyti skolų buvo daug mažiau. Neleistinų veiksmų priežastis yra ir verslų savininkų bei vadovų nesąžiningumas, juk būtent jie priima įstatymams prieštaraujančius įmonių valdymo sprendimus (Žukauskas, 2010).

Kitose šalyse, turinčiose šimtmetes teisinės sistemos ir teismų praktikos tradicijas, į bankrotą tyčia įstumti įmonę nėra taip lengva. Pavyzdžiui, Vokietijoje akylai stebima, kokie procesai vyksta įmonių grupių viduje, ar neperkeliamas turtas ir skolos, ar po smulkiais pirkiniais paslėpti dividendai neišmokami pagrindinei bendrovei ir t. t. „Lietuvoje to nėra. Todėl didelėms verslo grupėms lengva nuslėpti kai kuriuos procesus. Ir kuo sunkesnė padėtis šalyje, tuo kai kurie verslininkai darosi gudresni“, – aiškina civilinės teisės specialistas L. Didžiulis. Neretas atvejis, kai vienos ar kitos verslo grupės nuostoliai permetami vienai iš grupės įmonių, o ši vėliau sužlugdoma. Jokio turto tokios bendrovės prieš paskelbiant bankrotą jau nebeturi, tad ir kreditoriai dažnai lieka tuščiomis rankomis. Tiesa, įrodyti tai nelengva. (Degutis, 2009).

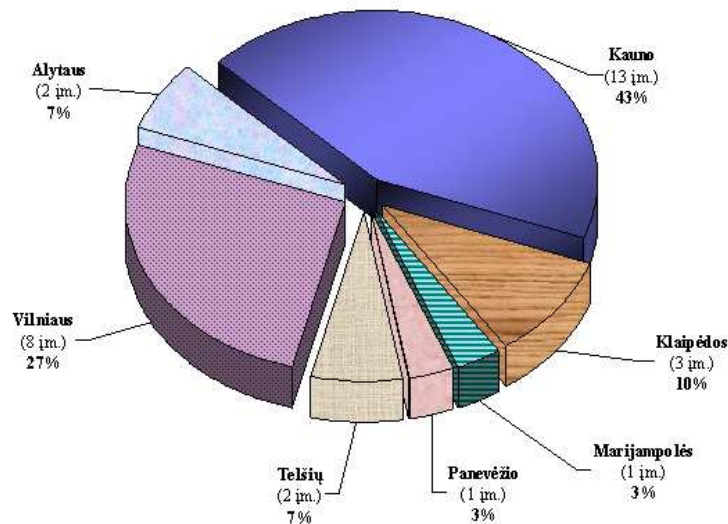
Statistiniai duomenys

Europos Komisijos Įmonių ir pramonės generalinio direktorato pateiktoje informacijoje teigiama, kad Europos Sąjungos valstybėse tyčiniai bankrotai sudaro 4–6 proc. visų bankrutuojančių įmonių.

Įmonių bankroto valdymo departamento duomenimis, nuo 1993 m. iki 2009 m. rugsėjo 30 d. bankroto procesai pradėti 14 bankų ir 8214 įmonių, iš jų bankrotai pripažinti tyčiniaus 1 bankui (t. y. 7,1 proc.) ir 30 įmonių (t. y. 0,37 proc.), iš kurių 4 įmonėms bankroto pripažinimas tyčiniu panaikintas. Kad šie skaičiai toli gražu neatspindi tikrovės, įsitikinę nemažai verslininkų, teisininkų, darbuotojų atstovų.

Dauguma (73,3 proc.) tyčinių bankrotų pripažinta uždarosioms akcinėms bendrovėms, 6 akcinėms bendrovėms (20 proc.) ir 2 individualioms įmonėms (6,7 proc.). Daugiausia (13 įm.) tyčinių bankrotų yra

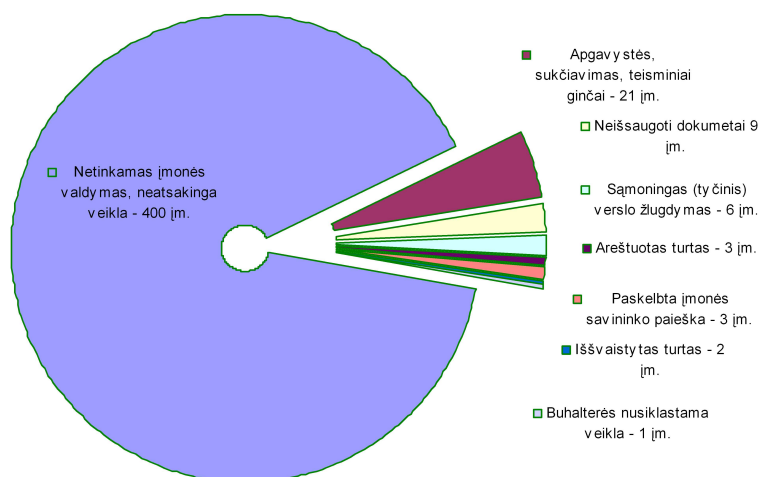
Kauno apskrityje. 8 bankrotai pripažinti tyčiniais Vilniaus, 3 – Klaipėdos, po 2 – Alytaus ir Telšių bei po 1 – Marijampolės ir Panevėžio apskrityse (žr. 6 pav.). 11 įmonių vykdė prekybinę veiklą, apdirbamąją gamybą užsiėmė 10 įmonių, 4 įmonės vykdė transporto veiklą, kitą verslo veiklą – 2 įmonės, po 1 įmonę – kino filmų rodymo, nekilnojamojo turto operacijų bei kitą su kompiuteriais susijusią veiklą.

Šaltinis: Įmonių bankroto valdymo departamentas. Tyčinių bankrotų Lietuvoje apžvalga

6 pav. Tyčinių bankroto procesų pasiskirstymas apskrityse 1993-2009 m. rugsėjo 30 d.

Nagrinėjant 2009 m. rugsėjo 30 d. visų bankrutuojančių ir bankrutavusių įmonių nurodytas bankroto priežastis (3578 įm.), matyti, kad 445 įmonių (t. y. 12,4 proc.) bankrotą administratoriai susieja su neteisėtu arba netinkamu įmonės valdymu (žr. 7 pav.).

Šaltinis: Įmonių bankroto valdymo departamentas. Tyčinių bankrotų Lietuvoje apžvalga

7 pav. Bankroto priežastys, susijusios su netinkama arba neteisėta veikla – 445 įm. (12,4 proc.)

Remiantis šiais duomenimis, matyti, kad įmonės labai dažnai bankrutuoja dėl netinkamo vadovų elgesio, neprofesionalumo ir negebėjimo tinkamai bei atsakingai organizuoti įmonės veiklą siekiant įmonės užsibrėžtų tikslų. Tačiau tam, kad bankrotas būtų pripažintas tyčiniu, būtini svarūs įrodymai, kurių, kaip praktika rodo, pasitaiko retai.

2.1.4 Bankroto teisinis reguliavimas užsienio valstybėse

Apskritai pagrindinės bankroto procedūros įvairiose Europos šalyse yra panašios, o pagrindinis skirtumas yra nuostatos, susijusios su galimybėmis atkurti bendrovės mokumą ir ilgalaikį gyvybingumą. Daugelyje valstybių, stengiamasi kad įmonė ir toliau vykdytų savo veiklą, visų pirma ieškant naujo pirkėjo ar priimant kitus efektyvius sprendimus skolų problemoms pašalinti. Daugelyje šalių egzistuoja galimybė bandyti susitarti dėl skolų restruktūrizavimo. Jei nerandama sprendimo, bendrovė likviduojama, o gautos lėšos yra paskirstomos kreditoriams. Tačiau tai ne visada geriausia išeitis, nes parduodavus verslą, galima išsaugoti nemažai darbo vietų.

Yra keletas įdomių skirtumų bankroto procedūrose skirtingose šalyse. Visų pirma, skiriasi asmenys, turintys teisę kreiptis dėl bankroto bylos iškėlimo įmonei. Kai kuriose šalyse, nemokumo procedūros yra atskirtos nuo bankroto procedūrų; kitose prieš pagrindinį bankroto procesą vykdomos preliminarios procedūros. Taip yra Airijoje, kur įmonės bankrotas vykdomas po preliminarinių procedūrų. Tais atvejais, kai nemokumo procedūros yra atskirtos ir vykdomos prieš bankroto procedūras, paskirtas administratorius gali kreiptis dėl bankroto bylos iškėlimo.

Be to, procedūros gali skirtis priklausomai nuo to, kas kreipiasi dėl bankroto bylos iškėlimo. Pavyzdžiui, Vokietijoje, kai įmonė negali grąžinti savo skolų, ji pati gali skelbti bankrotą, o kreditoriai taip pat turi teisę kreiptis dėl bankroto bylos iškėlimo įmonei, kai įsipareigojimai viršija turtą. Ispanijoje, jeigu įmonė pati kreipiasi dėl bankroto, vadovai ir toliau vadovauja įmonės veiklai, o jų darbą prižiūri „nemokumo administracija“, sudaryta iš advokato, auditorių ir kreditoriaus. Tačiau, jeigu teismo procesas būtų inicijuotas kreditorių, įmonės valdymas perduodamas nemokumo administratoriui.

Kai yra nustatytas įmonės nemokumas, bendrovė turi galimybę tęsti savo veiklą toliau ir vėl tapti mokia susitarus su kreditoriais dėl skolų restruktūrizavimo, to siekiama įvairiomis priemonėmis – atidedant įsipareigojimų kreditoriams vykdymą ar juos mažinant, pertvarkant įmonės veiklą ir pan. Daugeliu atvejų, tam pritarti turi kreditorių dauguma. Ši galimybė egzistuoja kaip savarankiška procedūra devyniose šalyse - Austrijoje, Vengrijoje, Airijoje, Italijoje, Liuksemburge, Lenkijoje, Norvegijoje, Slovėnijoje ir Švedijoje. Įsidėmėtinas pavyzdys - moratoriumo procedūra Vengrijoje, kur, iš karto po

bankroto procedūros inicijavimo, jei ji buvo iškelta kreditorių, įmonei automatiškai suteikiamas laikinasis moratoriumas, jei teismas, išnagrinėjęs prašymą, sutinka. Jei byla likviduoti įmonę jau pradėta, ji yra laikinai sustabdoma. Tada įmonė turi parengti planą, kuriame nustato, kaip ji ketina atkurti savo mokumą ir privalo sušaukti kreditorių susirinkimą bandydama susitarti dėl skolų restruktūrizavimo. Jei susitarimas nebus pasiektas, įmonė yra likviduojama.

Įmonės reorganizavimas

Skolų restruktūrizavimas - svarbi verslo reorganizavimo dalis daugelyje šalių. Pavyzdžiui, Švedijoje, reorganizavimas apima ne tik susitarimą su kreditoriais dėl skolų atidėjimo arba sumažinimo, bet ir priemones, skirtas padidinti įmonės pelningumą bei veiklos efektyvumą. Reorganizavimo planas patvirtinamas tik jei tikimasi, kad įmonė sugebės pasiekti ilgalaikį pelningumą. Jeigu finansinis susitarimas su kreditoriais negali būti pasiektas remiantis savanoriškumo principu, teismas gali taikyti privalomąjį skolų sumažinimą. Vis dėlto Švedijoje 100-200 atvejais kiekvienais metais, didžioji dalis įmonių (60% -70%) baigia savo veiklą bankrotu.

Į reorganizavimą daugelyje Europos šalių žiūrima kaip į galimybę išvengti bankroto ir išsaugoti verslą. Tai įmanoma pasiekti susitarus su kreditoriais. Kai kuriose šalyse imamasi specialių priemonių, kurios padeda įmonėms pagerinti jų sėkmingą restruktūrizavimą. Slovakijos įmonės yra apsaugotos nuo kreditorių veiksmų prieš jas, ir, jei įmonė neįstengia mokėti darbo užmokesčių persitvarkymo metu, šios išlaidos mėnesiui padengiamos iš darbo užmokesčio garantijų fondo proceso metu.

Kai kuriose šalyse, reorganizavimo plano paruošimui yra priskiriamas teismo nepriklausomas konsultantas, o ne įmonės valdžia. Pavyzdžiui Estijoje, pagal naujai nustatytą tvarką, įvestą 2008 m. gruodžio mėn., teismui pradėjus reorganizavimo procesą paskiriamas patarėjas parengti veiksmų planą šiuo klausimu; tinkamos yra tik tos įmonės, kurios vertinamos kaip perspektyvios.

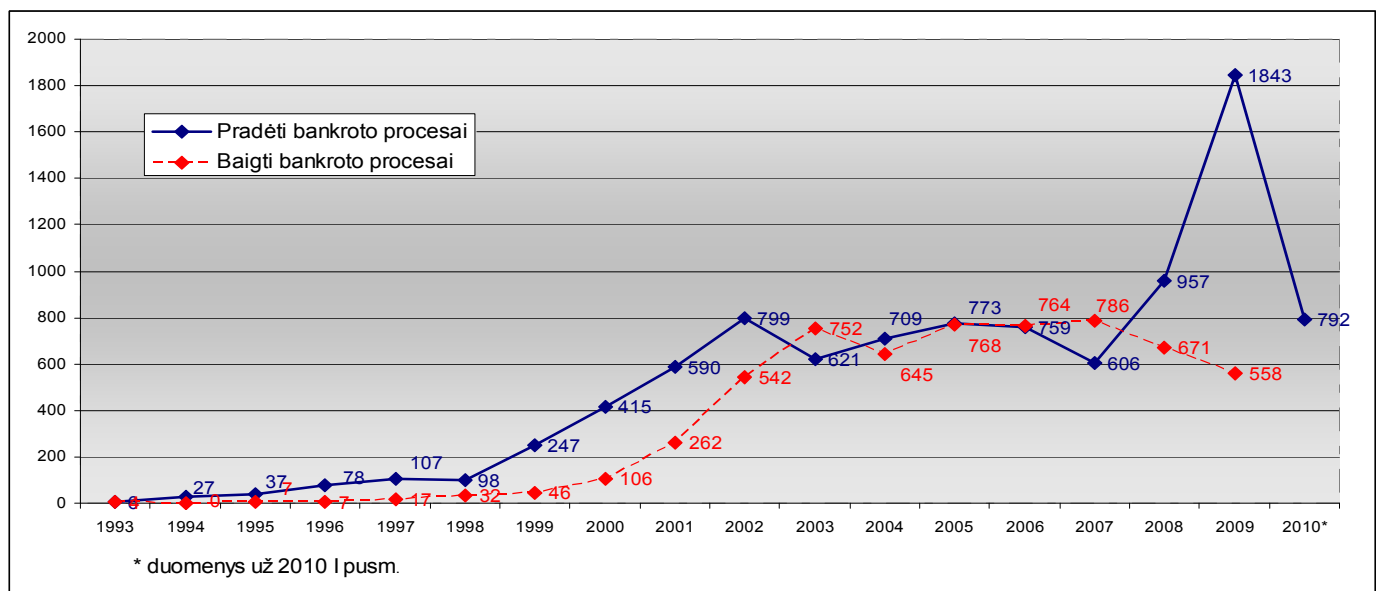
Tačiau neaišku, kiek šios reorganizavimo procedūros veiksmingos. Daugelyje situacijų, kreditoriai ir toliau teiks pirmenybę bankrotui, nes verslo reorganizavimas gali privesti prie dar didesnių nuostolių. Pavyzdžiui, Rumunijoje, pastaraisiais metais, tik 1% bendrovių, kurios pateikė prašymą dėl nemokumo pavyko sėkmingai įgyvendinti reorganizavimo planą ir išsaugoti darbo vietas (European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions, 2009).

2.2 Įmonių bankrotų dinamika ir tendencijos Lietuvoje

Nuo 1993 m. iki 2010 m. birželio 30 d. bankrotas buvo paskelbtas 9465 įmonėms ir 14 bankų, iš kurių 6263 įmonėms (66,2 proc.) ir 13 bankų (92,9 proc.) bankroto procesas baigtas (6102 įmonės likviduotos, 63 bankroto bylos panaikintos, 98 įmonėms bankroto bylos nutrauktos arba nutraukti ne teismo tvarka vykdomi bankroto procesai, iš jų 3 įmonės reorganizuotos, 17 sanuotų, sudarytos 37 taikos

sutartys, 34 įmonės atsiskaitė su kreditoriais, 7 įmonių kreditoriai atsisakė reikalavimų). 2010 m. I pusm. pabaigoje bankroto procesas buvo vykdomas 3202 įmonėms, iš jų likvidavimo procedūra vykdoma 2062 įmonėms, 1140 bankrutuojančių įmonių sprendimas dėl tolesnės bankroto procedūros vykdymo dar nebuvo priimtas.

2009 m. bankroto procesai inicijuoti 1843 įmonėse, iš jų 61 įmonėje – baigtas. 2009 m. palyginti su 2008 m., pradėtų bankrotų skaičius padidėjo 92,5 proc. Iš viso per 2009 m. bankroto procesai buvo baigti 558 įmonėse, tai yra 16,8 mažiau nei per tą patį 2008 m. laikotarpį. 2010 m. sausio–birželio mėn. bankroto procesai pradėti 792 įmonėms, t.y. 19,7 proc. mažiau nei per 2009 m. atitinkamą laikotarpį (986 įm.) žr. 8 pav.).

Šaltinis: Įmonių bankrotas 2009 12 31. Statistikos rinkinys. Statistikos departamentas, Vilnius, 2010.

8 pav. Bankrutuojančių ir bankrutavusių įmonių skaičiaus kitimas

2001–2007 m. per ketvirtį vidutiniškai bankrutavo 174 įm. (per mėnesį – 58 įm.). Nuo 2008 m. pradžios bankroto procesų skaičius pradėjo augti, todėl 2008 m. bankrotas buvo inicijuojamas vidutiniškai per ketvirtį 239 įm. (per mėnesį – 80 įm.), 2009 m. vidutiniškai per ketvirtį bankrotas buvo iškeliamas 461 įm. (per mėnesį – 154 įm.). Per šių metų du ketvirčius vidutiniškai per mėnesį bankrotas inicijuotas maždaug 132 įmonėms. Tarp žinomesnių veiklą priverstų nutraukti įmonių – pernai gruodį bankrutavusi baldų gamybos įmonė “Baldenis”, šiemet bankroto bylos sulaukusi Kauno verpalų ir audinių gamybos bendrovė “Drobė”, muzikinė televizijos stotis “MTV Networks Baltic”.

Per 2010 m. I pusm. bankroto bylos teisme buvo iškeltos 780 įmonių (98,5 proc.), o 12 įmonių (1,5 proc.) bankroto procesai pradėti ne teismo tvarka (žr. 3 paveikslą). 2010 m. I pusm., palyginti su 2009 m. atitinkamu laikotarpiu, bankroto bylų teisme sumažėjo 19,3 proc., o ne teismo tvarka vykdomų procesų – 40 proc. Per pastaruosius metus (2005–2009 m.) bankroto procesai ne teismo tvarka per ketvirtį vykdomi vidutiniškai 12 įmonių.

2009 m., palyginti su 2008 m., inicijuojant įmonėms bankroto procesus daugiausia (3,6 karto) aktyvumas padidėjo įmonės darbuotojų tarpe, įmonės vadovai inicijavo beveik 3 kartus daugiau, kitų kreditorių iniciatyva iškeliant įmonėms bankroto bylas išaugo 2,7 karto. Iki 2009 m. VSDFV buvo bankroto iniciatorių lyderė, tačiau per 2009 m. inicijavo 9,6 proc. mažiau bankrotų nei 2008 m., ją pralenkė įmonių vadovai ir kiti kreditoriai. Pastebimai sumažėjo (-55,3 proc.) ir įmonių likvidatorių vaidmuo įmonėms inicijuojant bankrotus (žr. 1 lent.).

Pagal 2010 m. I pusm. duomenis aktyviausi (34 proc.) inicijuojant įmonių bankrotus buvo įmonių vadovai, kiti kreditoriai inicijavo 31 proc. bankroto procesų, Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba (VSDFV) – 15 proc., o darbuotojai – 10,3 proc.

1 lentelė. Bankrutuojančių ir bankrutavusių įmonių iniciatoriai

Bankroto proceso	1993-2009		2007		2008		2009	
iniciatoriai	Įmonių skaičius	%	Įmonių skaičius	%	Įmonių skaičius	%	Įmonių skaičius	%
Iš viso	8672	100	606	100	957	100	1843	100
Darbuotojai	355	4,1	29	4,8	41	4,3	144	7,8
VSDFV	2388	27,5	186	30,7	314	32,8	288	15,6
VMI	516	6,0	15	2,4	29	3,0	35	1,9
Savininka (-ai)	1164	13,4	98	16,2	102	10,6	142	7,7
Įmonės vadovas	2175	25,1	146	24,1	262	27,4	762	41,4
Įmonės likvidatorius	512	5,9	54	8,9	38	4,0	17	0,9
Kiti kreditoriai	1562	18,0	78	12,9	171	17,9	455	24,7

Šaltinis: Įmonių bankrotas 2009 12 31. Statistikos rinkinys. Statistikos departamentas, Vilnius, 2010.

1993–2010 m. birželio 30 d. duomenimis dažniausia bankrotas buvo inicijuojamas uždarosioms akcinėms bendrovėms (74,1 proc.) ir individualioms įmonėms (15,8 proc.). Per 2009 m. įmonių bankroto procesų pasiskirstymo pagal teisinę formą analizė rodo, kad net 91,1 proc. bankrutavusių įmonių sudarė uždarnosios akcinės bendrovės (2008 m. – 76,3 proc.). Individualių įmonių bankrotai 2008 m. siekė 19,7 proc., kai per 2009 m. jų bankrutavo 6,9 proc. Visų kitų teisinių formų bankrutuojančios įmonės 2009 m. sudarė 2 proc. Didžiąją dalį 2010 m. sausio–birželio mėn. bankrutavusių įmonių sudarė uždarnosios akcinės bendrovės –92,2 proc., individualių įmonių pradėti bankrotai sudaro 6,1 proc.

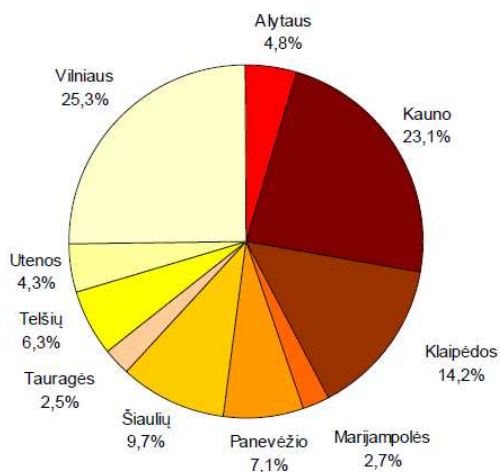
2010 m. I ketv. palyginus su praėjusių metų atitinkamu laikotarpiu visų teisinių formų įmonių bankrotų skaičius sumažėjo arba liko tas pats (žr. 2 lent.).

2 lentelė. Pradėtų bankroto procesų pagal teisinę formą skaičiaus palyginimas

Teisinė forma	2009 m. I pusm.		2010 m. I pusm		2010/2009 m. pokytis %	1993–2010-06-30 (iš viso)	
	įm. sk.	%	įm. sk.	%		įm. sk.	%
Valstybės įmonės	0	0,0	0	0,0	-	77	0,8
Tikrosios ir komanditinės ūkinės bendrijos	1	0,1	1	0,1	-	25	0,3
Uždarnosios akcinės bendrovės	888	91,1	730	92,2	-17,8	7015	74,1
Akcinės bendrovės	6	0,6	3	0,4	-50	456	4,8
Žemės ūkio bendrovės	6	0,6	0	0,0	-100,0	193	2,0
Viešosios įstaigos	6	0,6	7	0,9	16,7	75	0,8
Kooperatinės bendrovės	2	0,2	1	0,1	-50	85	0,9
Individualios įmonės	75	7,6	48	6,1	-36	1494	15,8
Kitos	2	0,2	2	0,2	0	45	0,5
Iš viso:	986	100	792	100	-19,7	9465	100

Šaltinis: Įmonių bankroto ir restruktūrizavimo procesų 2010 m. sausio-birželio mėn. apžvalga. Įmonių bankroto valdymo departamentas.

Per visą laikotarpį nuo 1993 m. iki 2010 m. birželio 1 d. didžiausiu bankroto procesų skaičiumi pasižymi didžiųjų miestų apskritys: Vilniaus (26,1 proc.), Kauno (23 proc.) ir Klaipėdos (14,2 proc.). Mažiausia bankroto procesų pradėta Marijampolės (2,7 proc.) ir Tauragės (2,5 proc.) apskrityse. Šiuo metu tendencijos nesikeičia (žr. 9 pav.).

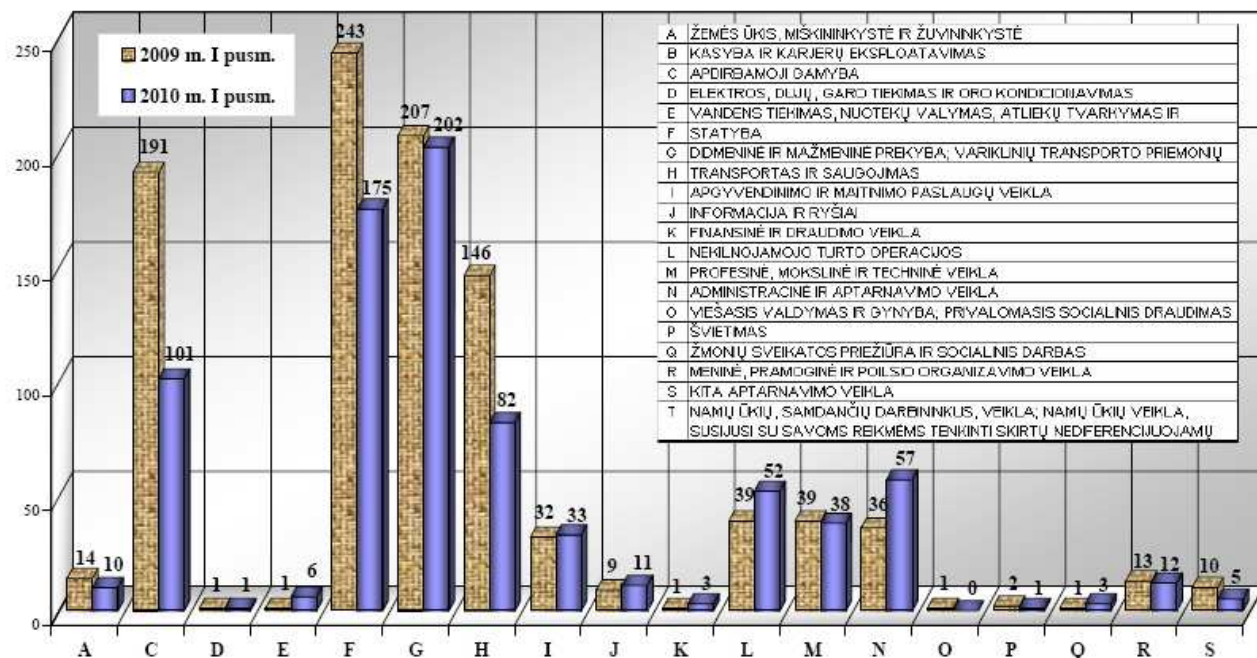
Šaltinis: Įmonių bankrotas 2009 12 31. Statistikos rinkinys. Statistikos departamentas, Vilnius, 2010.

9 pav. Bankrutuojančios ir bankrutavusios įmonės pagal apskritis 1993-2009 m.

2009 m., palyginti su 2008 m., bankrutuojančių įmonių skaičius išaugo daugelyje apskričių, tik Šiaulių (2,8 proc.) apskrityje bankrutuojančių įmonių skaičius sumažėjo. Didžiausias bankroto procesų pokytis (apie 3,6 karto) matomas Marijampolės apskrityje, Vilniaus ir Panevėžio apskrityse bankrutuojančių įmonių skaičius išaugo apie 2,3–2,8 karto. Apie 65–95 proc. daugiau bankrutavo Kauno, Alytaus ir Klaipėdos apskrityse. Palyginus 2010 m. I pusm. su praėjusių metų atitinkamu laikotarpiu bankrutuojančių įmonių skaičius padaugėjo tik Tauragės apskrityje, kitose apskrityse bankroto procesų skaičius liko panašus, arba šiek tiek mažėjo.

Nagrinėjant 2010 m. sausio–birželio mėn. pradėtus bankroto procesus pagal ekonominės veiklos rūšis matyti, kad daugiausia bankrutavo prekybos (25,5 proc.), statybos (22,1 proc.), apdirbamosios gamybos (12,8 proc.) bei transporto ir saugojimo (10,4 proc.) veiklos įmonių (žr. 10 pav.).

2010 m. I pusm., lyginant su 2009 m. atitinkamu laikotarpiu, bankroto procesų skaičius daugelyje veiklų mažėjo, žymesnis pokytis pastebimas apdirbamosios gamybos (C), transporto ir saugojimo (H) ir statybos (F) veiklose. Didesnis bankroto procesų skaičiaus augimas yra administracinės ir aptarnavimo veiklos (N) bei nekilnojamojo turto operacijų (L) veiklose. Visose kitose veiklose bankrutuojančių įmonių skaičiaus pokytis nežymus.

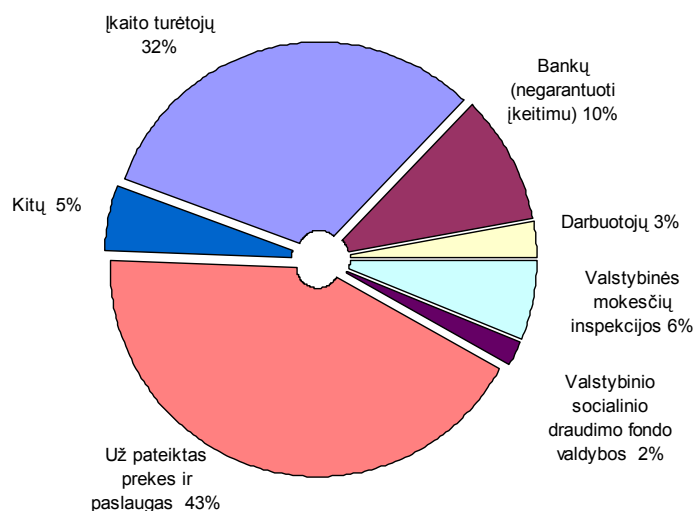

Šaltinis: Įmonių bankroto ir restruktūrizavimo procesų 2010 m. I pusm. apžvalga. Įmonių bankroto valdymo departamentas

10 pav. Bankroto procesai pagal ekonomines veiklos rūšis

2009 m. bankrutuojančiose įmonėse bankroto proceso pradžioje didžiausi finansiniai įsipareigojimai susikaupę kreditoriams už prekes ir paslaugas, jų dalis visuose kreditorių reikalavimuose sudaro 42 proc.

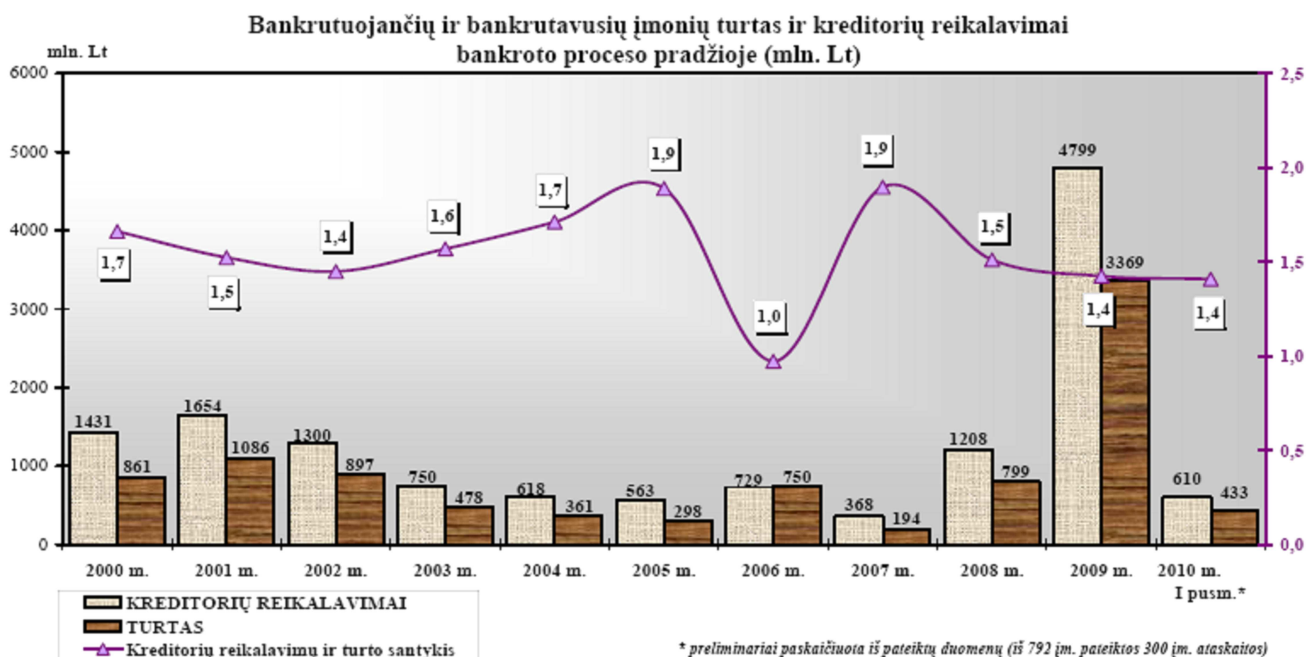
Taip pat didelę dalį kreditorių reikalavimų turi įkaito turėtojai – 32 proc., o skolos bankams (be įkeitimo) – 10 proc. (žr. 11 pav.)

Šaltinis: Įmonių bankroto ir restruktūrizavimo procesų 2009 m. apžvalga

11 pav. Kreditorių reikalavimai 2009 m.

Visų 1993–2010 m. birželio 30 d. bankrutavusių 9465 įmonių patvirtinti kreditorių reikalavimai siekė 16552 mln. Lt, kai turto vertė tuo metu bankroto proceso pradžioje sudarė 11187 mln. Lt. Tai reiškia, kad įmonių skolos kreditoriams apie 1,5 karto viršijo balansuose nurodytą turtą. (žr. 12 paveikslą).

Šaltinis: Įmonių bankroto ir restruktūrizavimo procesų 2010 m. sausio-kovo mėn. apžvalga.

12 pav. Bankrutuojančių ir bankrutavusių įmonių turtas ir kreditorių reikalavimai

Nagrinėjant finansinius duomenis pamečiui matyti, kad bankrutuojančių ir bankrutavusių įmonių kreditorių reikalavimų ir turto santykis didėjo iki 2005 m., 2006 m. smuko (bankrutavo didelė įmonė AB „Ekranas“). Pastaraisiais metais šis rodiklis išlieka panašus, tačiau toks kreditorinių reikalavimų ir turto santykis rodo, kad daugeliui įmonių bankrotas inicijuojamas per vėlai

Įmonių pagal darbuotojų skaičių (bankroto proceso pradžioje) analizė rodo, kad per visą analizuojamą laikotarpį daugiausia (apie 76,3 proc.) bankrutavusių įmonių sudarė labai mažos įmonės, kuriose bankroto proceso pradžioje visai nebuvo arba dirbo iki 9 darbuotojų. Įmonės, kuriose dirbo nuo 10 iki 49 darbuotojų sudarė 13,4 proc., o įmonės turėjusios 50 ir daugiau darbuotojų – 3,6 proc. (žr. 3 lent.).

3 lentelė. Bankrutuojančių ir bankrutavusių įmonių skaičius pagal darbuotojų skaičių ir apskritis

Apskritis	1993–2010 m. I pusm. pradėtų bankroto procesų skaičius				
	Darbuotojų skaičius bankroto proceso pradžioje				
	0 darb.	1–9 darb.	10–49 darb.	50–249 darb.	250 ir daugiau darb.
Alytaus	147	196	61	16	4
Klaipėdos	494	570	147	27	2
Kauno	667	949	338	86	10
Marijampolės	76	111	33	14	2
Panevėžio	211	309	101	21	7
Šiaulių	355	351	112	28	6
Tauragės	131	64	25	8	1
Telšių	250	222	67	15	5
Utenos	190	140	45	6	0
Vilniaus	664	1124	341	74	12
Iš viso:	3185	4036	1270	295	49

Šaltinis: Įmonių bankroto ir restruktūrizavimo procesų 2010 m. birželio 30 d. apžvalga

Visose 1993–2010 m. bankrutavusiose 9465 įmonėse bankroto pradžioje dirbo virš 101000 darbuotojų, tačiau kreditorinius reikalavimus yra pareiškę daugiau darbuotojų. Darbuotojų reikalavimai, patvirtinti teismo, sudaro 743,1 mln. Lt (4,6 proc. visų kreditorinių reikalavimų), iš jų 2010 m. viduryje buvo patenkinta (įskaitant ir gautas Garantinio fondo lėšas) 340,8 mln. Lt (47 proc.). Daugiausia – net 40,4 proc. – patenkintų kreditorių reikalavimų tenka įkaito turėtojams, mažiausia tikimybė atgauti lėšas – bankams, pareiškusiems reikalavimus, negarantuotus įkeitimu (2,6 proc.) ir fiziniams bei juridiniams asmenims už pateiktas prekes ir paslaugas (4,3 proc.). Nagrinėjant visų kreditorių reikalavimų tenkinimą matyti, kad 2010 m. viduryje buvo patenkinta 1513 mln. Lt, tai sudaro 9,1 proc. (žr. 4 lent.).

4 lentelė. Kreditorių reikalavimų tenkinimas (1993–2010 m. I pusm.)

Kreditorių reikalavimai	Patvirtinti kreditorių reikalavimai (tūkst. Lt) bankroto proceso pradžioje		Patenkinti kreditorių reikalavimai (tūkst. Lt) nuo bankroto proceso pradžios		Kreditorių reikalavimų tenkinimas (%)
	suma	%	suma	%	
Įkaito turėtojų	4425	25,8	610,5	40,4	13,8
Darbuotojų	743,1	4,6	340,8	22,5	45,9
Valstybinės mokesčių inspekcijos	2530,1	12,3	243,2	13,8	9,6
Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos	954,4	6,0	83,5	5,5	8,8
Bankų (negarantuoti įkeitimu)	1276,7	7,8	38,8	2,6	3,0
Už pateiktas prekes ir paslaugas	4340,1	26,0	65,3	4,3	1,5
Kitų	2282,6	17,6	130,9	11,0	5,7
Iš viso:	16552	100	1513	100	9,1

Šaltinis: Įmonių bankroto valdymo departamentas. Įmonių bankroto ir restruktūrizavimo procesų 2009 m. apžvalga

Bankrutavusių ir bankrutuojančių įmonių darbuotojai jiems nesumokėtus atlyginimus gali atgauti iš valstybės įsteigto *Garantinio fondo*, kurio didžiąją dalį sudaro įmonių mokamos 0,1 proc. dydžio apskaičiuoto darbuotojams darbo užmokesčio įmokos.

Nors garantinis fondas nepadengs visų darbuotojų patirtų nuostolių, bet bedarbiu tapusiam žmogui tai bus nemenka parama, t.y. darbo užmokestis ne didesnis kaip už paskutinius iš eilės einančius tris mėnesius, pinigine kompensacija už nepanaudotas kasmetines atostogas - ne didesnė už vieną minimalią mėnesinę algą; išeitinė išmoka - iki dviejų minimalių mėnesinių algų. Numatytas ir apmokėjimas už prastovas bei žalos atlyginimas dėl nelaimingų atsitikimų darbe ar susirgimų profesine liga, kai ši prievolė nepereina valstybei. Likusią kreditorinių reikalavimų dalį darbuotojas gali tikėtis atgauti Įmonių bankroto įstatymo nustatyta tvarka realizavus bankrutavusios įmonės turtą, jeigu tik kas liks patenkinus pirmos eilės kreditorių - bankų reikalavimus (Lukošius, 2010). Iš dalies atlyginti įsiskolinimus dėl neišmokėto darbo užmokesčio, piniginių kompensacijų už nepanaudotas atostogas, išeitinių išmokų ir neapmokėtų prastovų 2009 m. skirta 4,9 mln. Lt 1,7 tūkst. įmonių darbuotojams. Garantiniame fonde šiuo metu sukaupta 117 mln. Lt (Tvirbutas, 2009).

Remiantis aukščiau pateiktais duomenimis darytinos tokios išvados:

- Bankrutuojančių ir bankrutavusių įmonių skaičius pastaraisiais metais sparčiai išaugo;
- Bankrutuoja smulkesnės įmonės;
- Didžiąją dalį bankrutavusių įmonių sudaro uždarnosios akcinės bendrovės;
- Inicijuojant bankroto procesus suaktyvėjo įmonių vadovai ir savininkai;

- dažnai bankrotas inicijuojamas per vėlai, dėl to tikimybė, kad kreditorių reikalavimai bus patenkinti, mažėja.
- Didžiausias bankrotų skaičiaus pokytis (augimas) paslaugų sektoriuje: transporto ir saugojimo, informacijos ir ryšių, nekilnojamojo turto operacijų bei profesinės, mokslinės ir techninės veiklose;
- 2009 m. sparčiai išaugo pradėtų restruktūrizavimo procesų skaičius.

Bankrutuojančių ir bankrutavusių įmonių statistika atskleidžia įmonėms bei valstybei bankroto dinamiką bei tendencijas šalyje, kurios galėtų padėti vadovams prognozuoti savo bei partnerių tolimesnę veiklą, daugiau dėmesio skirti veiklos rizikai bei bankroto atsiradimo priežastims, imtis prevencinių priemonių bankrotui išvengti. Atsižvelgiant į nuolat augantį bankrutuojančių įmonių skaičių, labai svarbu tobulinti įstatyminę bazę, semtis patirties iš užsienio valstybių, stengtis suteikti darbuotojams kuo didesnes socialines garantijas, analizuoti, sisteminti, apibendrinti turimus duomenis, bankroto priežastis ir daryti atitinkamas išvadas.

2.3 ES šalių įmonių bankroto palyginamoji analizė

2009 m. bankrotų skaičiaus augimo tempais Lietuva yra viename lygyje su Ispanija, šiek tiek nuo jų atsiliko Nyderlandų Karalystė ir Latvija. Santykinai nebloga padėtis yra Prancūzijoje, Austrijoje, Vokietijoje ir Belgijoje, kur metinis bankrotų skaičiaus didėjimas aktualiu laikotarpiu tesiekė 11–15 proc. (žr.5 lent.).

5 lentelė. Pradėtų bankroto procesų skaičius ES šalyse

Šalis	2008					2009					2008/ 2009 pokytis %
	I ketv.	II ketv.	III ketv.	IV ketv.	Iš viso	I ketv.	II ketv.	III ketv.	IV ketv.	Iš viso	
Ispanija	359	542	667	960	2528	1358	1412	909	1305	4984	97,2
Lenkija	-	-	-	-	411	-	-	-	-	691	68,1
Lietuva	215	222	228	292	957	465	525	408	444	1842	92,5
Estija	-	-	-	-	632	-	-	-	-	1055	66,9
Nyderlandų Karalystė	835	868	939	1170	3812	1680	1660	1775	1480	6595	73,0
Latvija	74	339	409	467	1289	489	548	540	572	2149	66,7
Suomija	666	590	646	710	2612	887	848	753	787	3275	25,4
Jungtinė Karalystė	3406	3878	4230	4754	16268	5328	5270	4710	4600	19908	22,4
Švedija	1485	1524	1284	2005	6298	2106	2105	1481	1946	7638	21,3

Prancūzija (sausis– rugpjūtis)	12479	11887	5452	-	29818	15013	13246	6002	-	34261	14,9
Austrija	-	-	-	-	3270	-	-	-	-	3741	14
Vokietija	-	-	-	-	30394					33762	11,1
Italija	-	-	-	-	2210					3226	46,0
Belgija	-	-	-	-	8476	-	-	-	-	9382	11

Šaltinis: Įmonių bankroto ir restruktūrizavimo procesų 2009 m. apžvalga. Įmonių bankroto valdymo departamentas, 2010.

Bankrotai Lenkijoje (http://www.inwestycje.pl/finanse_firmy/upadlosci_firm_w_polsce_w_2009_roku;78640;0.html)

Bankrotai Estijoje (<http://www.krediidiinfo.ee/index.php?m=74&ny=2010&news=294>)

Bankrotai Italijoje (<http://cittadini-attivi.blogspot.com/2010/04/trenta-aziende-fallite-ogni-mese.html>)

Anot „DnB Nord“ banko ekonominių tyrimų padalinio vadovės Jekaterinos Rojaka tokio masto recesijos negalėjo numatyti nė viena ES šalis (Tuškevičiūtė, 2009). Net Lenkijoje, kurios ekonominė padėtis buvo viena stabiliausių ES, bankrotų skaičius 2009 m. ženkliai išaugo. 2009 m. IV ketv., palyginti su III ketv., Ispanijoje, Lietuvoje, Latvijoje, Suomijoje ir Švedijoje bankrotų skaičius didėjo. Nyderlandų Karalystėje paskutinįjį ketvirtį užfiksuotas 17 proc. bankrotų skaičiaus mažėjimas. Mažiau bankrotų iniciuota ir Jungtinėje Karalystėje (-2,3 proc.).

Ispanijoje 2009 m. bankrutavo 4984 įmonės, t.y. beveik 2 kartus daugiau nei 2008 m. (2528 įm.). 2009 m. IV ketv. (1305 įm.) bankrutavo 44 proc. daugiau įmonių nei III ketv. (909 įm.). Daugiausia 2009 m. bankrutavo uždarytų akcinių bendrovių (73,8 proc.). Jautriausios bankrotui – statybos ir nekilnojamojo turto plėtros (1671 įm. arba 33,5 proc.), kasybos, apdirbamosios gamybos, energetikos (1201 įm. arba 24 proc.) ir prekybos (863 įm. arba 17,3 proc.) įmonės. 2009 m. Ispanijoje daugiausia bankrutavo įmonių, kuriose dirbo iki 10 darbuotojų (2336 įm. arba 46,9 proc.) ir įmonių, kuriose dirbo nuo 10 iki 49 darbuotojų (1898 įm. arba 38,1 proc.). Nekilnojamojo turto burbulo sprogo banga yra vienas iš pagrindinių aspektų, sukėlusių ekonomikos krizę Ispanijoje, kaip ir kitose šalyse. Įmonės patyrė likvidumo problemų dėl apribojimų, taikomų kredito bankų ir vidaus paklausos mažėjimo. Pavyzdžiui, statybų bendrovė Inmobiliaria Pedralbes žlugo, nes negalėjo aptarnauti savo skolų ir nepajėgė gauti kreditą dėl mažėjančių pardavimų (European Restructuring Monitor, 2009).

Prancūzijoje bankrotų skaičiaus pasiskirstymas pagal ekonominės veiklos rūšis panašus. Prancūzijoje daugiausia bankrutavo statybos (28 proc.), prekybos (23 proc.) bei apgyvendinimo ir maitinimo (11 proc.), kt. verslo veiklos (11 proc.) įmonės.

Austrijoje 2009 m. (3741 įm.) iniciuota 14 proc. daugiau procesų nei per tą patį 2008 m. laikotarpį (3270 įm.). Šioje šalyje daugiausia bankrutavo statybos ir su verslu susijusių veiklų (po 17 proc.) įmonių, taip pat apgyvendinimo ir maitinimo paslaugų (11 proc.) įmonių. 45 proc. bankrotų iniciuota uždarosioms

akcinėms bendrovėms, 37 proc. – individualioms įmonėms. Daugiausia, t.y. 41 proc. visų Austrijos bankrotų 2009 m. sudarė įmonės, vykdžiusios veiklą 10 ir daugiau metų. Pagrindinės bankroto priežastys Austrijoje tiriamu laikotarpiu buvo vidinės. Įmonių neatsargus elgesys ir valdymo aplaidumas sudarė 40% atvejų, kapitalo trūkumas (17%) ir išoriniai veiksniai, nepriklausantys nuo įmonės veiklos (15%). yra mašinų ir automobilių pramonė (European Restructuring Monitor, 2009).

Lygindami Lietuvos ir šiaurės kaimynių situaciją galima teigti, kad 2009 m. tiek Lietuvoje, tiek Suomijoje bankrotas daugiausia palietė statybos ir prekybos sektorius. Švedijoje didžiausias smūgis teko prekybos ir kitos veiklos srities įmonėms (žr. 5 lentelę). 39 proc. bankrutavusių švediškų kitos veiklos įmonių priklauso profesinės, mokslinės ir techninės veiklos, apie 16 proc. – informacijos ir ryšių veiklos sektoriams. Šioje šalyje 2009 m. dažniausia bankrutavo labai mažos įmonės, kuriose dirbo iki 10 darbuotojų (apie 90 proc. įmonių).

Bankrotų skaičius Belgijoje buvo didelis keletą metų. Šioje šalyje ekonominė krizė daugiausia palietė smulkųjį verslą. Didžiausias bankrotų skaičius praėjusiais metais inicijuotas prekybos (2587 įm.), transporto ir kitų paslaugų (2540 įm.), apgyvendinimo ir maitinimo paslaugų (1772 įm.) ir statybos (1361 įm.) veiklų įmonėms. Pagrindinės Belgijos įmonių bankroto priežastys sumažėję pardavimai, partnerių nemokumas ir dideli įsiskolinimai, sugriežtėjusios kreditavimo sąlygos ir kt. (European Restructuring Monitor, 2009). Apie 10 proc. Belgijos bankrutavusių įmonių vykdė veiklą mažiau nei 2 metus.

Nyderlandų Karalystėje 2009 m. inicijuota 70 proc. daugiau bankrotų nei 2008 m. Dažniausia bankrotas pradėtas verslo paslaugų (pvz.: konsultacinių, informacinių technologijų, laikino įdarbinimo agentūrų) ir prekybos (drabužių, statybinių medžiagų, interjero, automobilių dalių) sektoriaus įmonėms.

European Restructuring Monitor (ERM) duomenimis ekonominės krizės laikotarpiu daugiausia bankrotas Europoje palietė statybos, tekstilės, didmeninės ir mažmeninės prekybos, medienos gaminių gamybos, apdirbamosios pramonės, viešbučių ir restoranų bei automobilių pramonės sektorius. Dažniausia įmonės bankrutuoja dėl vidinių, su įmonių valdymu susijusių priežasčių: netinkamo (blogo) administravimo, pernelyg rizikingų sprendimų priėmimo, ilgalaikių finansinių problemų, neprisitaikymo prie pasikeitusių rinkos sąlygų. Esant tokioms aplinkybėms net ir konkurencingoms, pelningoms, bet finansiškai pažeidžiamoms įmonėms ypač sudėtinga verstis sunkmečio laikotarpiu.

Pernelyg dideli mažų ir vidutinių įmonių įsiskolinimai įvardijami kaip viena pagrindinių įmonių bankroto priežasčių. Pakankamai lengvai įgytos nemažos paskolos tapo problemine, kadangi ekonominės krizės metu smukus įmonių pardavimams paskolas grąžinti tapo sudėtingiau. Nekonkurencinga rinkos strategija didelės konkurencijos sektoriuose (pvz.: tekstilės, stiklo, baldų) taip pat turėjo įtakos įmonių bankrotų skaičiaus augimui.

Įmonės prie bankroto slenksčio gali atsidurti ir dėl išorinių – dažniausia kintančių rinkos sąlygų – priežasčių. Tai galėjo būti mažėjanti prekių ar paslaugų paklausa, brangstančios žaliavos, griežtesnės kreditavimo sąlygos ir kt.

Nors nėra visiškai aišku, ar bankroto atvejų Europoje padaugėjo dėl ekonominio sunkmečio, ar tai buvo tik ilgalaikių nesprendžiamų įmonių finansinių ir valdymo problemų kulminacija krizės metu, tačiau ERM teigiama, kad statybų, automobilių pramonės, prekybos ir kt. sektorių bankrotų banga didžiąja dalimi galėjo kilti dėl ekonominio nuosmukio (pvz.: sumažėjusios paklausos prekėms, kritusio vartojimo).

3. LIETUVOS ĮMONIŲ NEMOKUMO PROBLEMŲ EKONOMINIO NUOSMUKIO METU TYRIMAS

3.1 Tyrimo metodologija

Siekiant nustatyti Lietuvos įmonių padėtį ekonomikos nuosmukio metu bei įvertinti įmonių veiklos perspektyvas, 2010 m. balandžio-gegužės mėn. atsitiktinės atrankos būdu buvo atliktas *kiekybinis tyrimas* – anketinė įmonių apklausa.

Tyrimo pobūdis – aprašomasis. Tyrimu buvo siekiama išsiaiškinti su kuo susijęs įmonių bankrotas, kokios pagrindinės priežastys nulemia įmonių nemokumą veikiant sudėtingomis verslo sąlygomis bei kokių veiksmų Lietuvoje veikiančios įmonės imasi arba planuoja imtis, susidūrusios su ekonomine krize siekiant užkirsti kelią bankrotui.

Tyrimo uždaviniai:

1. Parengti apklausos atlikimo metodiką ir respondentų apklausos anketą;
2. Nustatyti tiriamąją populiaciją pagal atrankos kriterijus;
3. Apklausti respondentus numatytu atrankos būdu;
4. Atlikti apklausos rezultatų analizę;
5. Pateikti gautų rezultatų generalinei visumai charakteristikas ir išvadas.

Respondentų atrankos metodika

Rinkti informaciją apklausiant visus galimus respondentus gali būti labai brangu ir beveik neįmanoma. Todėl atrenkama tik jų dalis (imtis). Ji bus tirama, o išvados pritaikomos visai visumai. Norint patikimų ir neiškreiptų rezultatų, nustatant imtį, buvo naudotasi Paniotto formulę (Паниотто, Максименко, 2003):

$$n = 1 / (\Delta^2 + 1 / N) \quad (3)$$

Čia n - imties dydis; Δ - leistina paklaida; N - generalinės visumos dydis.

Remiantis Įmonių Bankroto valdymo departamento duomenimis Lietuvoje daugiausia įmonių bankrotų įvyksta Vilniaus apskrityje. Todėl tyrimui atlikti buvo pasirinkta būtent šių įmonių grupė. Statistikos departamento duomenimis 2009 m. Vilniaus apskrityje buvo 24087 veikiančios SVV įmonės. Šiame tyrime leistinoji paklaida neviršija 8%, tokiu atveju skaičius atrankinėje grupėje bus:

$n = 1/((0,08)^2 + 1/24087) = 155$. Vadinasi, mums reikia apklausti mažiausiai 155 įmones veikiančias Vilniaus apskrityje, kad būtų galima spręsti apie visą tiriamąją populiaciją.

Anoniminę anketą sudaro 11 klausimų, leidžiančių įvertinti ekonominės krizės poveikį Lietuvos verslo subjektams, jos įtaką padidėjusiam įmonių bankrotų skaičiui, bei nustatyti galimus įmonių elgesio scenarijus artimiausiu laikotarpiu. Toks apklausos būdas buvo pasirinktas neatsitiktinai. Siekiant gauti kuo daugiau atsakymų, anketa buvo paruošta su pateiktais galimais atsakymų variantais, kad į klausimus būtų galima atsakyti greitai ir patogiai. Nėradus tinkamo atsakymo, prie kai kurių klausimų respondentams buvo palikta galimybė įrašyti savo atsakymo variantą. Iš viso buvo išsiųsta 180 anketų. Dėl įvairių priežasčių apklausoje sudalyvavo 163 įmonių vadovai ar jų atstovai iš įvairių veiklos sektorių. Apklausos anketa yra pateikta 8 Priede. Anketinės apklausos metu bandant nustatyti šalies įmonių, veikiančių ekonominės krizės sąlygomis, tikrąją padėtį, buvo siekiama įvertinti tokius veiksnius, kaip:

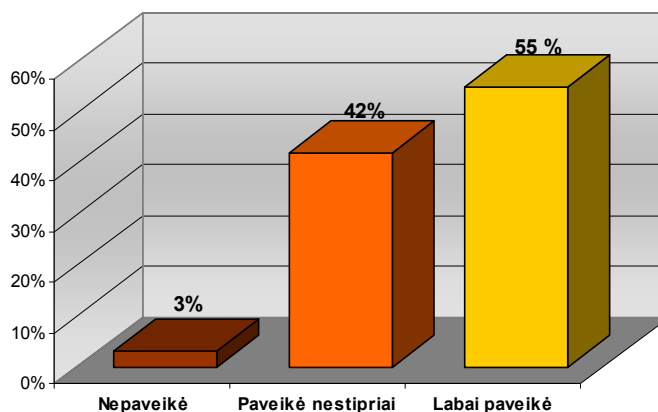
- 1) ekonominės krizės poveikis įmonėms;
- 2) priežastys, lemiančios krizinę situaciją įmonėje;
- 3) įmonių atsiskaitymo ir finansavimo problemos;
- 4) pagrindinės įmonių krizės įveikimo strateginės kryptys;
- 5) įmonių veiklos perspektyvos artimiausiu metu.

Verslininkų prašymu, atlikto tyrimo gauti susisteminti ir apibendrinti rezultatai buvo pateikti įmonėms elektroniniu paštu, tikintis, kad jie suteiks naudingos informacijos ir padės priimti reikalingus verslo sprendimus.

3.2 Tyrimo rezultatų analizė

Anketoje buvo pateikti klausimai apie įmonių veiklos perspektyvas sunkmečiu: krizinės situacijos priežastis, neigiamą ekonomikos įtaką, skolų ir finansavimo problemas, bankroto įveikimo strategijas.

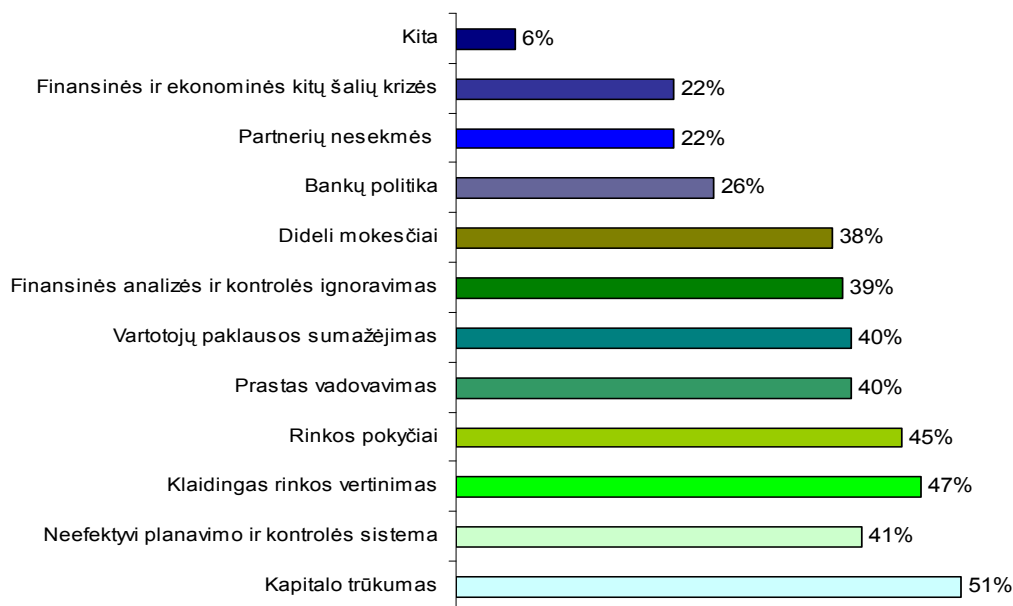
Net 97 proc. apklaustų įmonių atstovų (savininkų, aukščiausio ir vidutinio rango vadovų) teigė, kad įmonė jaučia ekonominę krizės poveikį. Vadovų apklausa parodė, kad ekonominės krizės poveikį labiausiai jaučia mažesnės įmonės. 42 proc. apklaustų įmonių mano patirsiančios vidutiniškai neigiamą poveikį. Mažiau nei dešimtadalis įmonių teigia nepajutusios krizės, tačiau tam tikrus ekonominės situacijos pokyčius šios įmonės taip pat jaučia (žr. 13 pav.)

13 pav. Ekonominės krizės poveikis įmonei

Mažėja vartojimas, vartotojai taupo, bankai neskolina, nepasitikima partneriais, valdžia didina mokesčius, skolininkai negrąžina skolų, didėja rizika – taip, kaip rodo atlikta analizė, verslininkai apibūdina ekonomikos sunkmetį. Sunkmetis pirmiausia yra verslo aplinkos pokytis. Tai labiausiai pasireiškia ypač padidėjusia konkurencija – rinkoje užsakymų mažiau, o tiekėjų skaičius išlieka toks pat. Siekdama išvengti nesėkmių, įmonė turi aktyviai veikti ir nuolat prisitaikyti prie kintančių aplinkybių, tam pasiruošę vadovai sugeba įveikti aplinkos netikėtumus, išgyventi krizę ir net sustiprinti savo pozicijas rinkoje, o nepasiruošę bankrutuoja.

Atlikta įmonių analizė, leido suranguoti krizių priežastis pagal jų svarbą (žr. 14pav.).

14 pav. Įmonių krizinės situacijos priežastys

Dauguma įmonių vadovų teigia, kad bankrotų padaugėjo dėl staigaus makroekonominės situacijos pablogėjimo, vidaus ir eksporto rinkų paklausos susitraukimo. Kritusios produkcijos kainos, smukusios pardavimų pajamos ir patirti nuostoliai įmonėms sukėlė šoką.

Daugelio įmonių finansinė padėtis smarkiai pasunkėjo dėl kapitalo trūkumo (51 proc.). Dėl didelių išskolinimų tiekėjams paskutiniu metu įmonės dažnai yra priverčiamos įsigyti prekių išankstinio apmokėjimo būdu, o tam dažnai trūksta apyvartinių lėšų. Dėl šių priežasčių įmonių spaudimas gerokai išaugo – jos yra priverčiamos tuo pačiu metu persiorientuoti ir ieškoti naujų realizavimo rinkų, siekti papildomo finansavimo ir vykdyti padidėjusius įsipareigojimus. Vadovų nuomone, sutrikusių atsisiskaitymų grandinė, sugriežtėjusios kreditavimo sąlygos ir padidėjusi rizika smarkiai apribojo galimybes išsilaikyti, o daugelį įmonių privedė prie bankroto ribos.

Įmonių bankrotų pagausėjimą lėmė ne tik brangūs ir labai sunkiai gaunami bankiniai kreditai, bet ir netinkama Vyriausybės politika - neadekvati mokesčių našta, investicijų ir eksporto skatinimo, naujų darbo vietų kūrimo politikos nebuvimas. Tuo įsitikinę 38 proc. apklaustųjų įmonių vadovų.

Taigi darytina išvada, kad tokių nepalankių veiksnių, kaip, smukusios pardavimų apimtys, padidėjęs PVM ir pelno mokestis bei akcizams, pabrangęs skolinimasis, derinys nemažą dalį įmonių ištūmė į sudėtingą finansinę situaciją, o kai kurioms lėmė ir bankrotą.

Tyrimas taip pat parodė, kad 22 proc. kaip galimą įmonės krizės ir bankroto priežastį nurodė *partnerių nesėkmes*. Tai visiškai suprantama, kadangi vieno ūkio subjekto nemokumas neišvengiamai paliečia kitus ūkio subjektus, kurie negalėdami atgauti skolų iš bankrutuojančio skolininko savo ruožtu nesugeba įvykdyti įsipareigojimų kreditoriams ir taip pat būna priversti bankrutuoti – suveikia vadinamasis “domino efektas”. Piktnaudžiaudami tyčiniais bankrotais, skolose skęstantys verslininkai pamina ne tik įstatymo, bet ir verslo etikos normas: lyg šiaudo griebiamasi savo verslo partnerių, taip pasmerkiant juos žlugimui. Neretai sąvoka „bankrotas“ slepia nesąžiningų ir apsakrių verslininkų gerai apgalvotus veiksmų planus, kuriais siekiama asmeninės finansinės naudos arba verslo partnerio žlugimo. Tokių ir panašių „scenarijų autoriai“ kuria skolininkų grandines dažnai išvengdami ne tik teisinės atsakomybės, bet ir finansinių nuostolių. Taigi įmonei bankroto grėsmė gali kilti ne tik tais atvejais, kai ji yra tiesiogiai nemoki, tačiau ir dėl kitos įmonės mokėjimų sustabdymo, jos nemokumo ar sąmoningo siekio sužlugdyti konkurento verslą ir pašalinti jį iš rinkos. Ypač rizikuoja tie verslininkai, kurie yra priklausomi nuo pastovių piniginių aktyvų ir kuriems yra priimtini klientų atidedami mokėjimai. Tokie verslininkai tampa fiktyviai įsteigtų įmonių aukomis, nes jų produkcija parduodama už žemesnę nei rinkos kainą. Susidūrus su tokia situacija verslininkai nesulaukia ne tik atidėto mokėjimo, bet ir prekių paklausos, nes apsukrūs verslininkai iškraipo rinkos kainas. Be to nuostolius pagilina ir finansiniai įsipareigojimai prekių tiekėjui.

Nežiūrint to, kad labai dažnai akcentuojamos išorinės priežastys (skolinimosi problemos, dideli mokesčiai, protekcionistinė politika ir panašiai), viena iš pagrindinių priežasčių, nors tai dažnai labai sunku pripažinti vadovams, yra *netinkamas vadovavimas įmonei*. Tai pripažino 40 proc. apklaustųjų.

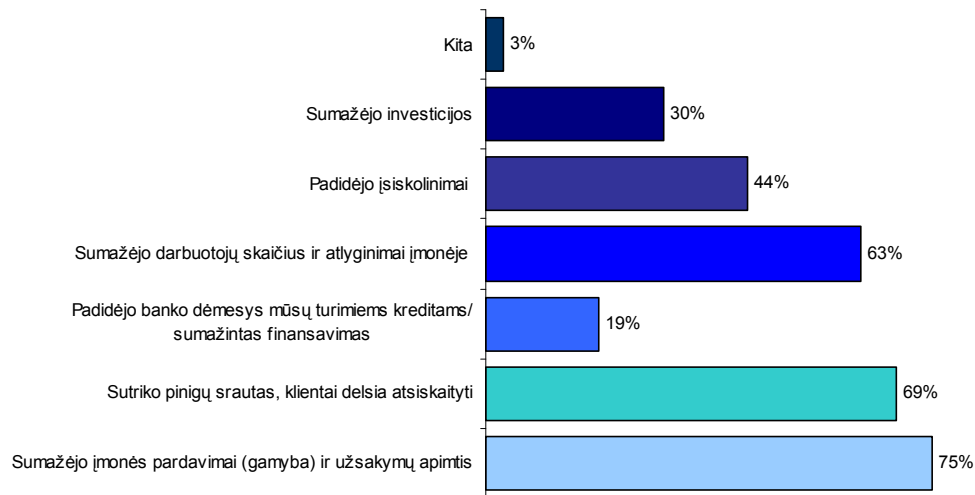
Vadovavimo kokybė priklauso nuo įmonės vadovų jų profesionalumo, iniciatyvos, sugebėjimo vadovauti ir priimti teisingus sprendimus. Iš šios grupės priežasčių didžiausią reikšmę turi:

1) Nekokybiškas planavimas (neįvertinami ar nepakankamai įvertinami supančios aplinkos ir pačios veiklos rizikos faktoriai, darbas išskirtinai tik su vienu tiekėju ar vienu pirkėju, negebėjimas konkuruoti rinkoje produktų, paslaugų kainomis ar kokybe ir pan., neatsargus elgesys)

2) Netinkamas informacijos rinkimas ir naudojimas. Norėdama imtis konkrečių veiksmų, įmonė turi visų pirma išsiaiškinti situaciją, kokie yra pardavimai ir kokie yra klientai, antra – su tuo susieti klientų aptarnavimo kaštus, tada derinti veiksmus prie konkrečios situacijos. Tai yra sudėtinga. Dauguma vadovų nėra pratę taip vertinti ir pagrįsti savo veiksmus, jie dažnai remiasi įprastomis buhalterijos ataskaitomis, kurios nepritaikytos tokių verslo sprendimų priėmimui. Įmonės disponuoja dideliu kiekiu informacijos, bet jos niekaip nenaudoja. Kiekviena įmonė išrašinėja sąskaitas, kiekvienoje įmonėje yra žmonių, kuriems vartotojai skundžiasi – tai yra naudinga informacija apie klientus. Tačiau mažai vadovų susimąsto, kaip tą informaciją surinkti, analizuoti ir svarbiausia imtis veiksmų reaguojant į ją.

3) Netinkama finansinės veiklos vadyba, finansinės analizės ir kontrolės ignoravimas (negebėjimas tinkamai valdyti pinigų srautų, aptarnauti paskolos, skiriamas nepakankamas dėmesys finansinių rodiklių nuokrypių analizei).

Vienas iš svarbiausių tyrimo tikslų buvo nustatyti verslo plėtros kliūtis ir įvertinti jų svarbą. Iš tyrimo rezultatų paaiškėjo, jog sunkmetis Lietuvos verslui pirmiausia pasireiškė *smukusiomis apyvartomis*. Daugiau nei du trečdaliai įmonių, kurios įvardino, jog jaučia krizės poveikį, paminėjo, kad sumažėjo gaunamos pajamos, tapo sunkiau realizuoti produkciją, lėtėja augimo tempas. Bene labiausiai krito į vidaus vartojimą nukreiptų, taip pat statybų sektoriaus įmonių pajamos, kiek mažiau – tų, kurios savo veiklą orientuoja į eksportą bei teikiančių ar gaminančių pirmo būtinumo prekes ir paslaugas. Kitas neigiamas veiksnys, su kuriuo šiuo metu susidūrė Lietuvos įmonės – tai sutrikę atsiskaitymai, kurie sukelia bankroto grėsmę ne vienai bendrovei. Kad susiduria su šia problema pripažino beveik 70 proc. apklaustų įmonių (žr. 15 pav.).

15 pav. Veiksniai, turėję daugiausia neigiamos įtakos įmonių veiklai

Kalbant apie *investicijas*, apklausos duomenys rodo tendenciją jas sumažinti ar jų atsisakyti (30 proc. apklaustųjų). Įmonės teigia investicijas labai sumažinusios arba jų visai atsisakiusios dėl ekonominės padėties ir dėl to kad negavo reikiamo finansavimo.

Įmonės taip pat minėjo, kad dėl sunkmečio didžiosios dalies įmonių gelbėjimosi planas – kaštų mažinimas, *optimizuojant darbuotojų skaičių*, mažinant atlyginimus ar naikinant įvairius priedus. Paklausti apie personalo valdymą šiuo laikotarpiu specialistai atkreipia dėmesį, kad šiandien yra pakankamai svarbi darbuotojų diferenciacija – stengiamasi išsaugoti kertinius organizacijos darbuotojus. Apklausos rezultatai parodė, kad dažnai neigiamu poveikiu nurodyta darbo vietų bei atlyginimų mažinimo problema (63 proc.).

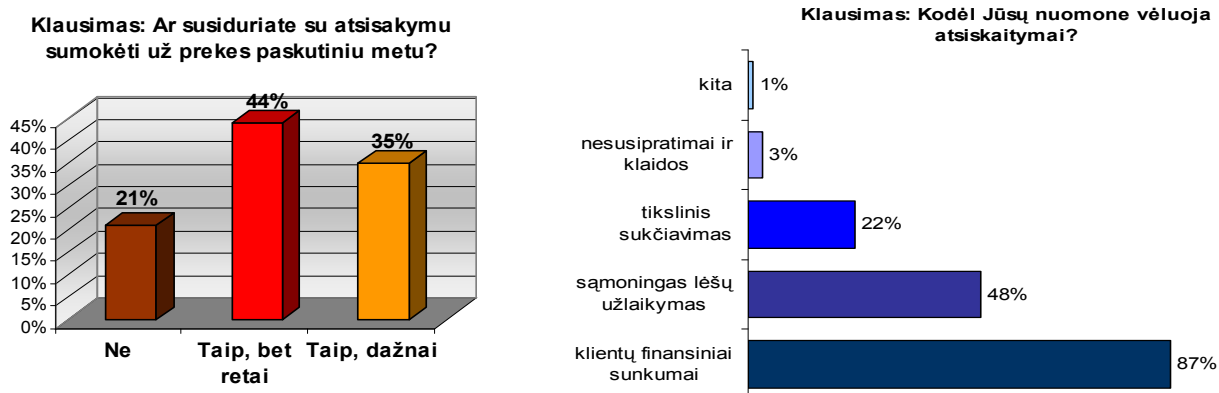
Tyrimas taip pat parodė, kad dėl prasidėjusio sunkmečio penktadalis apklaustų įmonių pajuto didesnę *bankų dėmesį* turimiems kreditams ar susidūrė su finansavimo problemomis. Ekonomikos krizė į skirtingas barikadų puses sustatė iki tol prastais santykiais negalėjusius skųstis bankininkus ir verslininkus. Pastaruoju metu komercinių bankų atstovai įrodinėja nesiekiantys sužlugdyti įsiskolinusių klientų ir siekiantys su jais ieškoti priimtino sprendimo. Tačiau teisininkai konstatuoja, kad dažniausiai ginčai baigiasi vienašališkais bankų reikalavimais. Įmonių vadovai pastebi, kad bankai savo veiksmais, net neatsižvelgdami į verslininko interesus, stumia verslą į visišką nemokumą ar sukuria prielaidas verslui tapti nemokiam.

Kad padidėjo *įmonių įsiskolinimai*, paminėjo beveik pusė visų apklaustų įmonių. „Creditinfo Lietuva“ duomenimis, per praėjusius metus įmonių skolos kitoms bendrovėms (ne bankams) padidėjo beveik 13 kartų. Vien duomenų bazėje užregistruoti uždelsti atsiskaitymai 2010 m. balandžio mėnesį siekė 3,7 mlrd. litų. Augant skoloms ir ilgėjant vėluojančiųjų atsiskaitymų grandinei dalį bendrovių turėtų ištikti

vadinamasis techninis bankrotas. Jos nežlugs tik tuo atveju, jei skolininkai nesikreips į teismus dėl bankroto. Andrius Bogdanovičius, bendrovės „Creditinfo Lietuva“ generalinis direktorius pastebėjo, kad dauguma Lietuvos bendrovių popieriuje iki šiol atrodo neblogai. Tačiau pažvelgus į jų sąskaitas banke, finansinius įsipareigojimus ir verslo perspektyvas, įmonių ateitis neatrodo šviesi: sąskaitos tuštėja, o uždelstų skolų daugėja. „Uždelstų skolų suma taip smarkiai augo todėl, kad į skolininkų sąrašus pateko didelės skolas turinčios bendrovės. Nemažai jų - iš nekilnojamojo turto verslo sektoriaus“, - teigia A.Bogdanovičius (Čerkauskas, 2009). Daugiausiai įsiskolinimų Lietuvos įmonės turi finansinėms įstaigoms – bankams, lizingo bendrovėms, likusią bendrovių laiku negrąžintų įsiskolinimų dalį sudaro skolos telekomunikacijų, skirstomųjų tinklų, kuro prekybos ir kitiems ekonomikos sektoriams.

Pasak kreditų rizikos vadovės A. Buemann, žvelgiant į bendrą Lietuvos įmonių rizikingumo pasiskirstymą, daugiau nei trečdalis įmonių turi aukštą tikimybę vėluoti vykdyti savo įsipareigojimus per artimiausius 12 mėnesių, tai - statybos, transporto ir viešbučių bei restoranų verslas. Tačiau kai kuriuose verslo sektoriuose didžioji dalis įmonių išsiskiria aukštais mokumo reitingais. Tai – žemės ūkio, išgaunamosios ir apdirbamosios pramonės, paslaugų bei prekybos sektoriai. Nors „Creditinfo“ duomenimis, iš 55 tūkst. realių veiklų vykdančių šalies įmonių kas antra turi pradelstų įsiskolinimų ir yra vidutiniškai skolinga po 50 tūkst. Litų, paskutinių mėnesių rezultatai rodo, kad verslo pradelsti įsiskolinimai auga lėčiau, tad galima teigti, kad verslo atsiskaitymuose palaipsniui įsivyrėja stabilizacija („Creditinfo“, 2010).

Vienas aštriausių Lietuvos verslą pjaunančių peilių - *delsiantys atsiskaityti skolininkai*. Tyrimas atskleidė, kad net 79 proc. įmonių paskutiniu metu susidūrė su atsisakymu mokėti už prekes ar suteiktas paslaugas. Ir tik 21 proc. su tokiomis problemomis esą nesusidūrusios. Tokiu būdu žymus skaičius organizuojamų pardavimų (atidėtų mokėjimų) susijęs su tam tikra rizika (mažesne ar didesne tikimybe), kad pardavėjui pavyks gauti visą priklausančią sumą. (žr. 16 pav.)

16 pav. Atsiskaitymų už prekes ir paslaugas vėlavimo priežastys

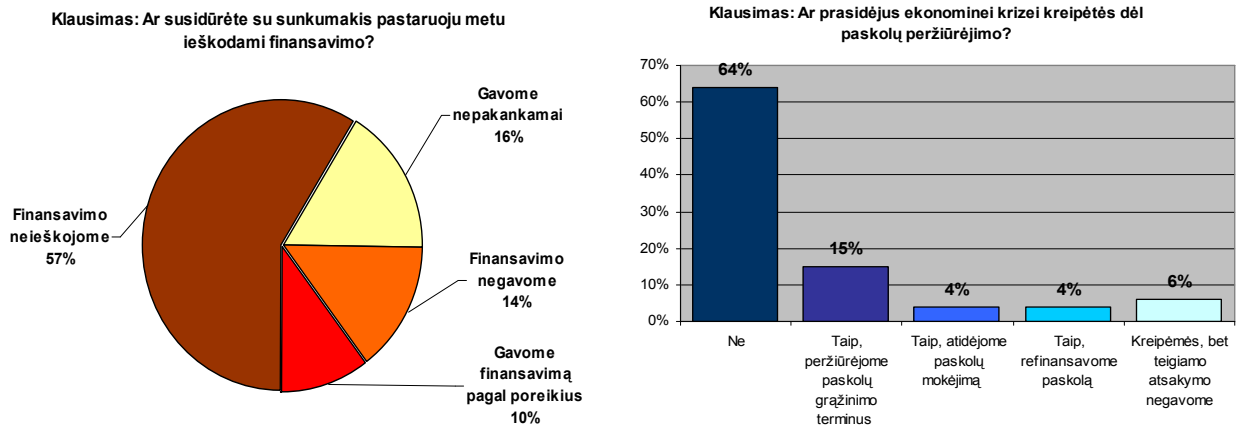
Kad apmokėjimų vėlavimas nėra susijęs tik su objektyviomis priežastimis (kaip taisyklė su kliento finansiniais sunkumais) rodo ir verslininkų nuomonė apie apmokėjimų vėlavimo priežastis.

Iliustracijai dėl galimų įmonių nemokumo priežasčių, galima pateikti skolų išieškojimo bendrovės „Žvilgsnis iš arčiau“ vadovo pastebėjimus apie „tipines“ šou verslo atstovų skolų atsiradimo priežastis – „išgarsėti siekiantys žmonės dažniausiai labai pasitiki savimi ir ignoruoja riziką, nemąsto apie tai, jog pinigus reikės grąžinti bet kuriuo atveju“. Analogiška veikla užsiimančios bendrovės „Gelvora“ vadovas teigdamas, kad „įlįsti į žmogaus galvą ir sužinoti, kokios tikrosios skolų nemokėjimo priežastys, tarkim apyvartinių lėšų trūkumas ar piktnaudžiavimas, neįmanoma“, kartu apgailestauja, „jog Lietuvoje dar įprastas naivus pasitikėjimas tarp verslo subjektų“ (Butkus ir kt., 2005).

Tuo atveju, kai kreditoriai kreipiasi į skolininkus dėl nesavalaikio atsiskaitymo (dėl vėlavimo), dažniausiai skolininkai kaip pagrindinį vėluojančio atsiskaitymo motyvą nurodo tai, kad neturi pinigų ir, kaip vieną iš pagrindinių priežasčių, nurodo, kad delsiama, nes jiems yra skolingi jų produkcijos pirkėjai. Kaip taisyklė, tuo grindžiami ir tie atvejai, kai nenorima mokėti - sąmoningai vengiama atsiskaityti (sukčiaujama). Ne paslaptis, kad nemažai įmonių inicijuoja dirbtinius, iš anksto suplanuotus bankrotus, siekdamos pasipelnyti iš tiekėjų net negalvodamos apie skolų grąžinimą. Tačiau teisinė bazė kol kas neleidžia valstybei kontroliuoti nesąžiningos veiklos, todėl yra labai sunku įrodyti tyčinį bankrotą.

Rizikingiausiais šalies verslo sektoriais, kurie ateityje sunkiai vykdys savo prisiimtus įsipareigojimus, išlieka tie patys – statybų ir nekilnojamas turtas. Padidėjusi vėlavimo atsiskaityti rizika taip pat fiksuota pramonės, prekybos ir transporto sektoriuose. Tokius rezultatus lėmė vis dar silpni įmonių mokumo pajėgumai, kuriuos rodo ir 2009 m. Lietuvos verslo finansiniai veiklos rezultatai: 20-40 proc. sumažėjusios apyvartos ir žymiai kritęs pelningumas“, – teigia kreditų biuro „Creditinfo“ kredito rizikos vadovė Alina Buemann (Creditinfo, 2010).

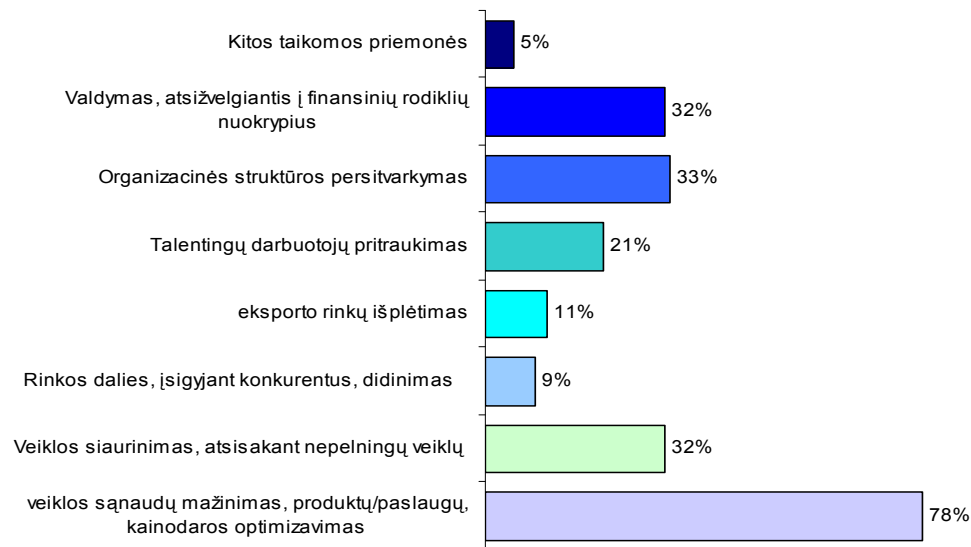
Įmonių finansai sunkmečiu – didelio dėmesio reikalaujanti sritis. Beveik trečdalis apklaustų įmonių pripažino pastaruoju metu susidūrusios su sunkumais ieškomos finansavimo – 14 proc. įmonių reikiamo finansavimo iš viso negavo, beveik tiek pat – gavo nepakankamai. Tik 10 proc. apklaustų įmonių teigė gavusios finansavimą pagal poreikius. Trečdalis apklaustų įmonių prasidėjus ekonominei krizei teigia kreipėsi dėl turimų paskolų peržiūrėjimo. Didžiąjai daliai šių įmonių pavyko su bankais susitarti ir peržiūrėti paskolų grąžinimo terminus, sumažinti palūkanas ar paskolą refinansuoti, 6 proc. įmonių susitarti su bankais nepavyko (žr. 17 pav.).

17 pav. Įmonių finansavimo problemos

Šarūnas Alekna, „Evli“ Įmonių finansų projektų vadovas sako, kad „svarbiausias siekis tiek įmonių savininkams, tiek kreditoriams turėtų būti įmonės vertės kėlimas. Reikia peržiūrėti įmonės veiklą ir nustatyti, kokios priemonės padėtų tą vertę didinti. Jeigu tokių priemonių įgyvendinimą riboja įmonės skolos, reikėtų sėsti ir šnekėtis su banku dėl paskolos restruktūrizavimo – palūkanų ir/ar paskolos gražinimo atidėjimo. Tam tikrais atvejais galima tartis ir dėl dalies paskolos nurašymo. Tai būtų tikslinga tiek bankui, tiek įmonei tais atvejais, kai nuosavybės vertė artima nuliui. Bankai dažniausiai supranta, kad veikiančios įmonės vertė visada didesnė nei sustabdžiusios veiklą, todėl paprastai ieško kelių išsaugoti veiklos tęstinumą. Dalies paskolos nurašymas ar konvertavimas į akcijas sudarytų prielaidas savininkams siekti dabartinės vertės išsaugojimo. Taip pat dažnai tai tampa būtina, kai kalbama apie papildomų lėšų investavimą į įmonę“ („Raidla Lejins & Norcous“, 2009). Skolų ir apyvartinio kapitalo trūkumo spaudžiamoms įmonėms bus sudėtinga reaguoti į rinkos pokyčius net ekonomikai atsigavus. Todėl nesiimant iš esmės pertvarkyti įmonės finansų, atsigavimas gali būti ilgas ir lėtas ir tokioms įmonėms bus sudėtinga išlikti konkurencinėje kovoje.

2010 metų sausio mėnesį Vyriausybė nutarė pagerinti finansinio skolinimosi sąlygas didelėms įmonėms bei smulkiojo ir vidutinio verslo subjektams, tarp jų – ir patiriantiems laikinų finansinių sunkumų. Priimtu Vyriausybės nutarimu uždarajai akcinei bendrovei „Investicijų ir verslo garantijos“ (INVEGA) suteikiama teisė teikti garantijas už SVV subjektų ir didelių įmonių imamas paskolas ir kitose valstybėse veikiančiose kredito įstaigose. „Šis sprendimas padidins galimybes gauti finansavimą dabartinės finansų ir ekonomikos krizės sąlygomis, pagerins finansinio skolinimosi sąlygas ir praplės valstybės pagalba besinaudojančių klientų ratą“, – sako ūkio ministro patarėjas, INVEGA valdybos pirmininkas Daumantas Lapinskas (LR Ūkio ministerija, 2010).

18 pav. **Pagrindinės krizės įveikimo strateginės kryptys**

Tyrimo duomenys rodo, kad į prasidėjusį ekonominį sunkmetį Lietuvos įmonės žiūri rimtai: absoliuti dauguma apklaustų įmonių pripažino turinčios krizės įveikimo planą ar strategiją (žr. 18 pav.). Pagrindinė šalies įmonių kovos su sunkmečiu kryptis – *veiklos sąnaudų mažinimas, produktų/paslaugų ir kainodaros optimizavimas*. Šį kelią pasirinko beveik 80 proc. apklaustų bendrovių.

Prisitaikydamos prie ekonominio sunkmečio didžioji dalis apklaustų įmonių teigė koregavusios savo veiklą. Dažniausiai ją koncentravo ir atsisakė kai kurių savo anksčiau turėtų nepagrindinių veiklų – taip elgėsi 32 proc. apklaustų bendrovių.

Tik nedaugelis apklaustų įmonių (11 proc.) kaip galimą krizės įveikimo būdą nurodo *eksperto rinkų išplėtimą*. Tačiau gerosios praktikos pavyzdžiai rodo, kad eksportas sunkmečiu yra ne vienos įmonės sėkmingos veiklos receptas. Tokių tarp šiųmečių lyderių yra ne viena. Šaldytų žuvų perdirbėja UAB „Norvelita“ iš užsienio pirkėjų sulaukia daugiau užsakymų nei gali pagaminti. Per 2009 metus prekybos pajamas įmonėje kilstelėjo beveik 50 proc. UAB „Norvelita“ didžiąją dalį savo produkcijos eksportuoja į Europos Sąjungos šalis, daugiausia į Vokietiją, Belgiją, o Lietuvoje realizuoja tik apie 15 proc. gaminių. Eksporto rinkomis džiaugiasi ir medicininės kvėpavimo sistemas gaminanti UAB „Intersurgical“, jos pardavimai per 2009 metus ūgtelėjo beveik dešimtadaliu. Užsienio rinkos padėjo gerokai pasistiebi ir biofarmacijos UAB „Sicor Biotech“, jos pardavimai palypėjo per 2009 metus 40 proc. (Dauguvietytė, 2010).

Organizacinę struktūrą teigė pakeitusios 33 proc. apklaustų įmonių. Vienos pakeitė ją iš esmės, o kai kurios tiesiog sumažino padalinių, skyrių ar filialų kiekį bei dydį. Tačiau to gali ir neužtekti, nes dabartinę būseną Lietuvos verslas pasiekė spartaus augimo periodu, o tokios ekonominės sąlygos

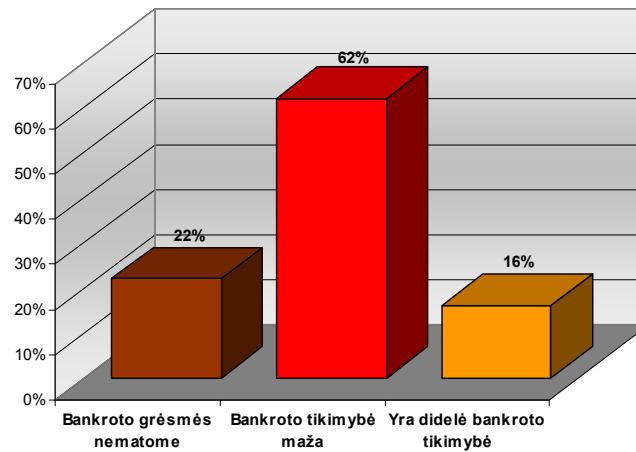
artimiausiu metu tikrai nepasikartos. Tad struktūriniai pokyčiai reikalingi ar net būtini siekiant išlaikyti efektyvią ir pelningą veiklą.

Apklaustos rezultatai taip pat parodė, kad susidūrus su sunkumais, įmonės pradėjo daugiau dėmesio skirti savo *finansų analizei*. Apie 30 proc. įmonių teigė koreguosiančios valdymą, atsižvelgiant į finansinių rodiklių nuokrypius. Finansų valdymas yra vienas svarbiausių kiekvienos organizacijos procesų. Finansinė analizė apima visos organizacijos (kainos, kiekių, klientų, produktų ir t.t.) analizę, tiesiogiai susiejant šią informaciją su poveikiu organizacijos finansiniams rezultatams, todėl įmonių finansams turi būti skiriamas didelis dėmesys, siekiant užtikrinti įmonės mokumą ir sėkmingą veiklą.

Apie tai, kad reikėtų *pritraukti geresnių darbuotojų*, vadovai galvoja nedažnai. Krizės metu ieškoti talentingų žmonių, kurie anksčiau buvo neprieinami, planuoja 21 proc. įmonių. Peršasi išvada, kad daugelis vadovų mąsto tik apie šiuometinę situaciją. Tačiau, talentingų darbuotojų paieška yra mąstymas apie tai, kas bus po to, kai krizė pasibaigs. Akivaizdu, kad talentus priviliojusios įmonės vėliau išloš. Be to, tokie darbuotojai ir per krizę gali pasiūlyti gerų idėjų.

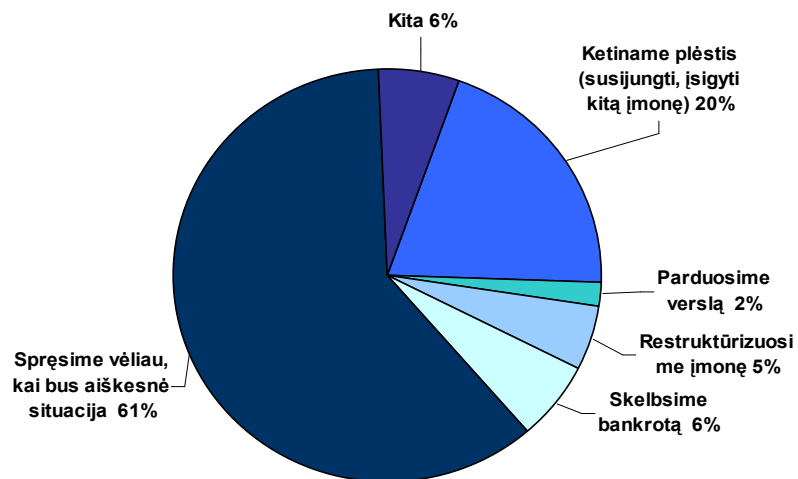
9 proc. tyrime dalyvavusių įmonių kaip pagrindinę savo krizės įveikimo strategijos kryptį nurodė *užimamos rinkos dalies didinimą* įsigyjant konkurentus.

Papildomai įmonių vadovai minėjo, kad jų įmonė bandytų diegti naujas technologijas, ieškotų naujų rinkų, didintų efektyvumą vykdant darbuotojų mokymus. Dar kelios įmonės paminėjo bandysiančios diversifikuoti gaminamų produktų asortimentą ir taip stengtis išsilaikyti. R. Mačernis (2008) savo straipsnyje pastebi, kad prekių diversifikacija gana veiksmingas įmonių veiklos scenarijus. „Užklupus krizės sunkumams, labai svarbu tinkamai ir operatyviai prisitaikyti prie esamos situacijos. Adolph'o Coors'o ir Jacob'o Schueler'io pavyzdys puikiai iliustruoja lankstumo suteikiamus pranašumus. Užklupus 1873-ųjų metų krizei, jaunos alaus daryklos vadai nusprendė, kad vienintelis būdas išsilaikyti yra diversifikuoti pasiūlą. Jie rinkai pasiūlė visiškai skirtingo profilio nei alus prekes - pieno kokteilius bei keramikos dirbinius. Būtent toks pajėgumų perskirstymas padėjo įmonei išgyventi krizę, o jai praslinkus, vėl koncentruotis į pagrindinę veiklos sferą“ (Mačernis, 2008).

19 pav. Įmonių bankroto galimybės įvertinimas

“Ar ekonominis sunkmetis gali privesti Jūsų įmonę prie bankroto?” - į šį anketos klausimą didžioji dalis įmonių atsakė neigiamai. Tik 16 proc. įmonių tokią grėsmę nujaučia. Pastebėtina, kad bankroto grėsmės labiausiai baiminasi smulkesnių įmonių darbuotojai, jie mano, kad jų įmonės patirs didesnę ekonominės krizės poveikį. Dažniausiai tai informacinių technologijų, prekybos, taip pat gamybos, mokymų bendrovės. Didžioji dalis įmonių (62 proc.) šią grėsmę vertina kaip daugiau ar mažiau galimą. Likusios įmonės bankroto grėsmės nesibaimina, penktadalis įmonių į šį klausimą atsakė neigiamai (žr. 19 pav.).

20 pav. Įmonių ateities perspektyvos artimiausiu laiku

Tyrimo metu respondentų klausta, kaip jie vertina įmonės ateities perspektyvas (žr. 20 pav.). Kaip parodė tyrimo rezultatai, didžiosios dalies verslininkų prognozės jų verslo atžvilgiu buvo gana optimistinės – tik 6 proc. respondentų ketina likviduoti savo verslą dėl bankroto. Didžioji dauguma visų

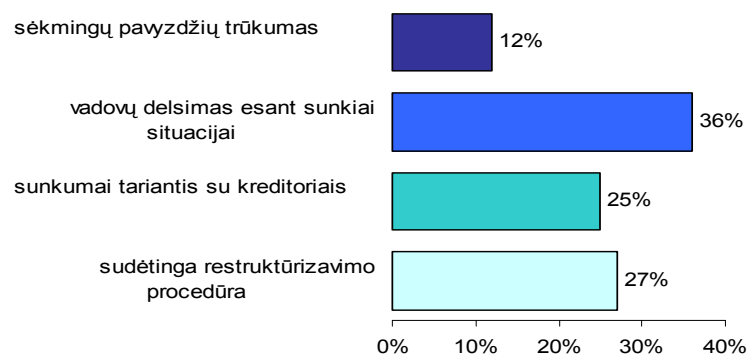
verslininkų (61 proc.) pripažino, jog ateities perspektyvos dar nėra aiškios, todėl kol kas nebus imtasi jokių veiksmų ir artimiausių metų šios įmonės veiks toliau be pasikeitimų. Nemažai įmonių numato struktūrinius pokyčius. Struktūriniai pokyčiai – tai pirmiausia organizacijos struktūros ir veiklos peržiūrėjimas bei koregavimas pagal pasikeitusias rinkos sąlygas. Taip pat tai gali būti sprendimas susiliesti su konkuruojančia įmone ar turint finansavimą ją įsigyti. Kaip rodo apklausa, net 20 proc. įmonių neatmestų galimybės susiliesti ar įsigyti kitą įmonę.

Kad restruktūrizacija vis dar nėra labai populiari, liudija apklausos rezultatai. Tik 5 proc. apklaustų vadovų žada savo įmones restruktūrizuoti artimiausiu laiku. Ūkio ministerijos Įmonių teisės ir viešųjų pirkimų politikos departamento direktorės Audronės Railaitės teigimu restruktūrizacija Lietuvoje nepaplitusi, nes kreditoriai ją vertina kaip rizikingą procesą, be to, šios išeities dažniausiai griebiamasi per vėlai, kai jau nebeįmanoma atnaujinti ilgalaikio mokumo. Finansų ekspertai pabrėžia, kad gerėjančia ekonomine padėtimi ir atsiveriančiomis naujomis finansavimo galimybėmis norinčios pasinaudoti įmonės turėtų kuo greičiau ryžtis pertvarkyti savo skolas (Matuliauskas, 2010).

Apie savo įmonės pardavimą pastaruoju metu pripažino svarstančios tik 2 proc. apklaustų įmonių. Lietuvos įmonių savininkai lyginant su užsienio įmonėmis retai susimąsto apie savo verslo pardavimą, o juk tai kartais yra nebloga išeitis – kreditoriai nedaug tenukenčia, darbuotojai neturi prastovų, nepraranda darbo, pasikeičia tik įmonės savininkai ir pavadinimas. Garsus milijardieris Donaldas Trampas savo verslą pradėjęs būtent nuo bankrutavusios įmonės, įrodęs, kad bankrotas – dar ne gyvenimo pabaiga.

Tik keli respondentai nurodė, jog įmonei nereikia nieko keisti, ji gali dirbti įprastai.

Nors įstatyminis reguliavimas Lietuvoje suteikia įmonėms galimybes reabilituotis pradėjus restruktūrizavimo procedūras, daugelis Lietuvoje su finansiniais sunkumais susidūrusių įmonių pasirenka bankroto procedūrą, todėl verslininkų buvo užklausta apie restruktūrizacijos nepopuliarumą Lietuvoje (žr. 21 pav.).

21 pav. Verslininkų nuomonė apie restruktūrizavimo procedūros nepopuliarumą Lietuvoje

Pagrindinėmis restruktūrizavimo procedūros nepopuliarumo Lietuvoje priežastimis verslininkai įvardino: įmonių vadovų ir akcininkų delsimas esant sunkiai situacijai (36 proc.), gana sudėtingos procedūros (27 proc.), sunkumai tariantis su kreditoriais (26 proc.) ar paprasčiausias nepasitikėjimas, kylantis iš tokios praktikos tradicijų nebuvimo ir sėkmingų pavyzdžių trūkumo (12 proc.).

Restruktūrizavimas gali būti susijęs su ūkinės veiklos rūšies pakeitimu, gamybos modernizavimu, darbo organizavimo tobulinimu, įmonės turto ar jo dalies pardavimu, kitų įmonių turto priėmimu jas jungiant ar skaidant, techninių, ekonominių bei organizacinių priemonių, skirtų įmonės mokumui atkurti, įgyvendinimu, įmonės išipareigojimų kreditoriams dydžio bei vykdymo terminų pakeitimu. Iškelus restruktūrizavimo bylą, įmonei suteikiama apsauga nuo kreditorių – sustabdomi išieškojimai, netesybų ir palūkanų skaičiavimas. O tai reiškia, kad įmonė gali bent trumpam „atsikvėpti“ nuo nuolatinio kreditorių spaudimo ir pabandyti sukurti bei įgyvendinti gelbėjimosi planą. Tačiau šis procesas reikalauja daug pastangų, laiko ir abipusio bendradarbiavimo tarp įmonės vadovybės ir kreditorių, todėl dažnai valdininkai nenori prisiimti atsakomybės už galimai nesėkmingą restruktūrizavimą ir bankrotas jiems gali atrodyti lengvesnis ir paprastesnis sprendimas.

Kita priežastis – bendrovės vadovų ir akcininkų klaidos, kurie nesuvokiant situacijos rimtumo, tęsia toliau nuostolingą veiklą, delsia imtis ryžtingų veiksmų, ir jau būna per vėlu svarstyti restruktūrizavimo galimybę ir belieka bankroto kelias.

Tačiau panašu, kad nemaža dalis „kaltės“ tenka ir gana sudėtingoms restruktūrizavimo procedūroms. Pavyzdžiui, pagal galiojantį įmonių restruktūrizavimo įstatymą, tiek restruktūrizavimo proceso pradžia, tiek ir tolimesnė jo eiga priklauso nuo bendrovės kreditorių valios – net ir tada, kai restruktūrizavimą inicijuoja pati sunkumus patirianti bendrovė. Gauti kreditorių pritarimą gali būti sudėtinga dėl įvairių priežasčių. Kreditorių sutikimo tikimybė nemaža dalimi priklauso nuo bendrovės parengto restruktūrizavimo plano realumo bei įtaigumo, ką ne visada taip paprasta padaryti. Kreditoriai dažnai nepasitiki siūlomais „gelbėjimo“ planais, nori gauti, kad ir mažiau, tačiau greitai, ir nesutinka, ar net bijo, suteikti įmonei šansą ir palaukti jos žadamo šviesesnio rytojaus.

Kiekvienas verslininkas, kreditoriai, o taip pat ir valstybė turi suprasti, jog ekonominio nuosmukio metu, kuomet ir taip auga nedarbas bei mažėja apyvartinės lėšos, itin svarbu išlaikyti kiekvieną verslo vienetą, kuris prisidės prie ekonomikos stiprinimo ateityje, ekonominėms sąlygoms pagerėjus, todėl itin svarbu tobulinti įmonių restruktūrizavimo ir bankroto juridinę bazę, kuri leistų palengvinti įmonių restruktūrizavimo sąlygas ir padėtų išsaugoti veikiančią įmonę.

Apibendrinimas: Tyrimo metu gauti duomenys atskleidė, kad dažniausiai įmonės susiduria su nemokumo problemomis dėl vidinių, su įmonių valdymu susijusių priežasčių: prasto vadovavimo, ilgalaikių finansinių problemų, neprisitaikymo prie pasikeitusių rinkos sąlygų, pernelyg didelių skolų. Sunkmetis Lietuvos įmones privertė persitvarkyti: buvo koreguojama įmonių veikla, optimizuojami produktai/paslaugos, kainodara ir rinkodara, mažinamas darbuotojų skaičius ir darbo užmokestis, kreiptasi dėl paskolų peržiūrėjimo. Tačiau struktūriniais pokyčiais sunkmetis paskatino tik nedaugelį įmonių. Skolų ir apyvartinio kapitalo trūkumo spaudžiamoms įmonėms, atsigavus ekonomikai, bus sudėtinga reaguoti į rinkos pokyčius. Todėl nesiimant iš esmės struktūrinių pokyčių, nepertvarkant įmonės, finansų atsigavimas gali būti ilgas ir lėtas, o tokioms įmonėms bus sudėtinga išlikti konkurencinėje kovoje. Taip pat iš apklausos rezultatų matyti, kad didžioji dalis respondentų nėra visiškai tikri, kad jų verslas nebankrutuos, tačiau tik nežymus skaičius apklaustų įmonių imasi konkrečių bankroto prevencijos veiksmų ir planuoja restruktūrizuoti savo įmonę, restruktūrizavimo procedūros išlieka vis dar nepopuliarios tarp Lietuvos verslininkų.

Pastebėta, kad įmonės, kurios nuolat stebėjo besikeičiančią rinką ir priėmė atitinkamus sprendimus: laiku pagal pasikeitusias verslo sąlygas optimizavo savo veiklą, ieškojo alternatyvių finansavimo šaltinių, iš anksto derėjosi su bankais dėl kredito sąlygų sušvelninimo tam tikram laikotarpiui, didesnių problemų, taip pat ir bankroto, ekonominės krizės metu išvengė bei toliau plėtoja savo veiklą. Taigi, yra visiškai patvirtinama darbo pradžioje iškelta hipotezė „Šiuolaikinėje neapibrėžtoje verslo aplinkoje sunkiai įmanoma išvengti krizės įmonėje, tačiau bankrotas yra išvengiamas, kai jo grėsmė yra deramai įvertinama ir padaromi savalaikiai teisingi bankroto prevencijos žingsniai“.

3.3 Lietuvos verslo perspektyvos

„Lietuva greičiai įveiks nuosmukį tik plėtodama eksportą“

D. Rakauskaitė

Ekonomikos nuosmukis ir nekilnojamojo turto krizė sudavė stiprų smūgį Lietuvos verslui. Artimiausias laikas turėtų parodyti, ar Lietuvos įmonėms, smarkiai susimąžinusioms iš vidaus, užteks jėgų nugalėti ekonominio sunkmečio iššūkius. Ekspertai teigia, kad dugnas jau yra pasiektas, tačiau bankrotų skaičiaus mažėjimo galima tikėtis vėliau nei pradės atsigauti ekonomika. „DnB Nord“ banko ekonominių tyrimų padalinio vadovė J. Rojaka teigė, kad tokio masto recesijos negalėjo numatyti nė viena ES šalis. Verslo padėties blogėjimas pernai buvo toks staigus, kad tie, kurie neišsilaikė, jau bankrutavo, tačiau didelė tikimybė, kad bankrotai vis dar lydės palaipsnį ekonomikos atsigavimą. Pernai Europoje

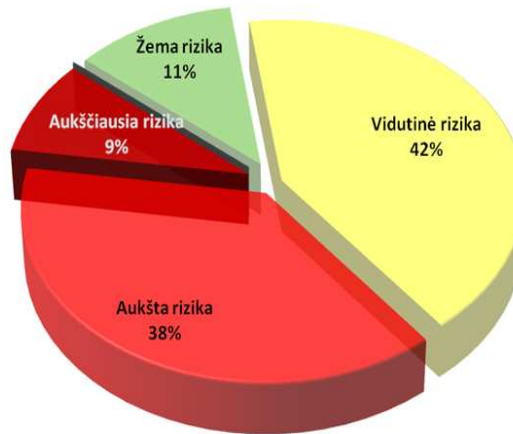
bankrutavo per 236000 įmonių – ketvirtadaliu daugiau, palyginti su 2008 metais. Vokietijos "Creditreform" apžvalgoje prognozuojama, jog šiemet Europoje bankrutos 200000-210000 įmonių (Dževeckytė, 2010). Pasak didžiausios Šiaurės ir Baltijos šalių finansų grupės „Nordea“ analitikų tam tikri stabilizacijos ženklai matyti eksporto ir pramonės srityje, bet atsigavimą ir toliau sunkins sumažėjęs vidaus vartojimas ir investicijų trūkumas.

Tyrimo metu pastebėta, kad apie pusės visų šalies kompanijų rizika bankrutuoti vertinama kaip įmanoma. Jų tikimybė žlugti siekia nuo 5 iki 60 proc. Tuo tarpu kas dvylikta Lietuvos įmonė yra susidūrusi su rimtais sunkumais. Remiantis „Creditinfo Lietuva“ sukurtais ekonometriniais prognozavimo modeliais, tikimybė, kad šios įmonės bankrutos, svyruoja nuo 60 iki 100 procentų.

Lietuvos įmonių perspektyva labai priklausys nuo to, kaip seksis šalies eksporto rinkoms, ar valdžiai pavyks greitai pagerinti verslo sąlygas, ir ar pasikeis skolinimosi sąlygos. Namų ūkių finansinė padėtis negerės: atlyginimai nedidės, nedarbas augs, gyventojų perkamoji galia vis dar kris, tad, kaip teigia Finansų analitikų grupės vadovė R. Rakauskaitė, Lietuvos verslas turi šansų greičiau įveikti nuosmukį, tik plėtodamas eksportą į užsienio rinkas, kurios jau pradėjo atsigaivinti. Tik eksportas galėtų padėti šaliai sustabdyti nuosmukį ir padėti tvirtą pagrindą verslo atsigavimui. Prognozuojama, kad artimiausiais metais eksportas išaugs 5 proc.

Šie, kaip ir praeiti, metai turėtų būti sunkiausi nedidelėms paslaugas teikiančioms įmonėms, orientuotoms į vidaus vartojimą. Rizikingiausiais ir toliau išliks statybų ir nekilnojamo turto, pramonės, prekybos ir transporto, viešbučių ir restoranų sektoriai. Pasak „Creditinfo“ kredito rizikos vadovės, tikimybė, kad šie sektoriai nevykdys finansinių įsipareigojimų, yra pati didžiausia. Šių sektorių įmonės generuoja daugiausiai įsiskolinimų bankams, išperkamosios nuomos bendrovėms, telekomunikacijų, skirstomųjų tinklų, degalų prekybos ir kitiems ekonomikos sektoriams. Didelė tikimybė, kad per artimiausius metus savo įsipareigojimų negalės vykdyti trečdalis Lietuvos įmonių. (Creditinfo, 2010).

Į mažiausios rizikos segmentą patenka tik apie 10 proc. visų Lietuvos įmonių. Iš jų paminėtini žemės ūkio, energetikos, telekomunikacijų įmonės. Jų nemokumo tikimybė bus mažiausia (žr. 22 pav.).

Šaltinis: Tarpusavio atsiskaitymai. UAB „Creditinfo Lietuva“ prezentacija. Vilnius, 2010.

22 pav. Įmonių nemokumo rizikos pasiskirstymas

SEB banko vyr. analitikė V. Tauraitė prognozuoja, kad įmonių bankrotų pradės mažėti vėliau, nei prasidės ekonominės situacijos gerėjimas: „Po 1998–1999 m. ekonomikos nuosmukio, Lietuvoje pradėtų bankroto procedūrų ėmė mažėti tik 2003 m., todėl ir dabar bankrotų mažėjimo galima laukti ne anksčiau kaip po 4–5 metų“ (Tuškevičiute, 2009).

Atlikus praktinį tyrimą ir įvertinus realią Lietuvos įmonių padėtį sunkmečiu, darytina išvada, jog kiekviena įmonė, ypatingai krizės metu, siekdama išvengti sudėtingos finansinės situacijos įmonėje ar net bankroto grėsmės, vykdamat veiklą turėtų vadovautis šiais bendrais patarimais:

- Nuolat stebėti įmonės veiklos rodiklius bei situaciją rinkoje;
- Laiku analizuoti priežastis, kurios gali sukelti įmonės nemokumą. Įmonės vadovai turėtų nebijoti imtis ryžtingų priemonių toms priežastims pašalinti ar bent jau sumažinti jų riziką. Racionalūs ir laiku priimti sprendimai dėl įmonės veiklos krypties koregavimo, struktūros, naujovių ir pažangių technologijų diegimo mažina nemokumo ir bankroto riziką
- Padalyti įmonės veiklą į atskirus pelno/sąnaudų centrus ir sustabdyti veiklą nuostolinguose centruose nebent juos galima paversti pelningais nedidelių pakeičių dėka.
- nuosmukio metu nereikia visiškai atsisakyti išlaidų investicijoms, jas reikia daryti protingai ir labai pamatuotai, pvz.: palikti plėtros investicijas, o palaikomasias atidėti „geresniems laikams“.
- Ieškoti būdų pinigų srautams pagerinti. Jei įmonei reikalingas papildomas finansavimas, visų pirma ieškoti visų įmanomų pigesnių šaltinių (įmonės viduje, akcininkų ar investuotojų papildomi

inašai ir kt.). Esminių finansinių problemų išsprendimas suteiktų įmonei galimybę iš krizės išeiti nugalėtoja savo sektoriuje.

- Itin akylai stebėti savo klientus ir partnerius, domėtis jų gebėjimu vykdyti savo finansinius įsipareigojimus, nes nemokus klientas/partneris gali sužlugdyti ir pačią prekių ar paslaugų tiekėją. Iš naujo kliento reikia griežtai reikalauti, kad už prekes ar paslaugas sumokėtų iš anksto, ir prie įprasto atsiskaitymų režimo pereiti labai atsargiai.
- Siekti kuo greičiau atgauti skolas už suteiktas paslaugas bei parduotus produktus. O jei vis dėlto skolų gražinti bei atsiskaityti su kreditoriais nepavyksta, vienas iš galimų gelbėjimosi būdų – laiku parduoti verslą.
- Nuolat informuoti darbuotojus apie tikrąją padėtį, taip bus vengiama psichologinio klimato blogėjimo, gandų apie įmonės finansinę būklę ir nepagrįsto nerimo. Atvirai pasikalbėjus su darbuotojais dažnai atsiranda netikėtų pasiūlymų, kurie leidžia įmonei dirbti geriau. Kartais žemesnio rango darbuotojai kur kas geriau negu vadovai mato įmonės klaidas.
- Atliktas tyrimas parodė, kad dauguma įmonių patyrė sunkumų dėl prasto, nekompetentingo vadovavimo. Todėl itin svarbu kelti vadovybės bei darbuotojų profesionalumo lygį. Norint sėkmingai veikti versle, būtina nuolat tobulėti, investuoti į darbuotojų mokymus ir talentingų darbuotojų pritraukimą bei ieškoti naujų galimybių, nišų šalies ir tarptautinėse rinkose.

Pasiūlymai

Ekonominis nuosmukis ir recesija pakeitė situaciją ir taisykles, kuriomis buvo vadovaujamasi esant stabiliai rinkai. Pastaruoju metu šalyje vis daugiau kalbama apie nemokumą ir skęstantį verslą. Atlikta įmonių veiklos perspektyvų analizė parodė, kad sumažėjusi paklausa, smukusios pardavimų apimtys, ypač konservatyvi bankų kreditavimo politika bei augantys įsiskolinimai nemažą dalį įmonių įstūmė į keblią situaciją. Dėl kasdien išskylančių neprognozuotų problemų didžioji dalis įmonių atsidūrė sudėtingoje situacijoje - daug bendrovių jau patyrė bankrotą, kitas tuo tarpu slegia didžiulės skolos. Tačiau tos įmonės, kurios suras tinkamus sprendimus iš susidariusios nedėkingos situacijos bus tarpe sėkmingai veikiančių įmonių globaliai ekonomikai atsigaunant. Todėl labai svarbu yra nepasiduoti. Sprendžiant tokias susiklosčiusias situacijas yra reikalingi specialūs vadybos metodai ir įrankiai. Jei yra neatliekami jokie įmonės veiklos pakeitimai bei skolų restruktūrizavimas – situacija blogės ir įmonė gali atsirasti ant bankroto ribos.

Atlikta įmonių bankroto ekonominė analizė bei Lietuvos verslo veiklos perspektyvų sunkmečių tyrimas išryškino šias problemas:

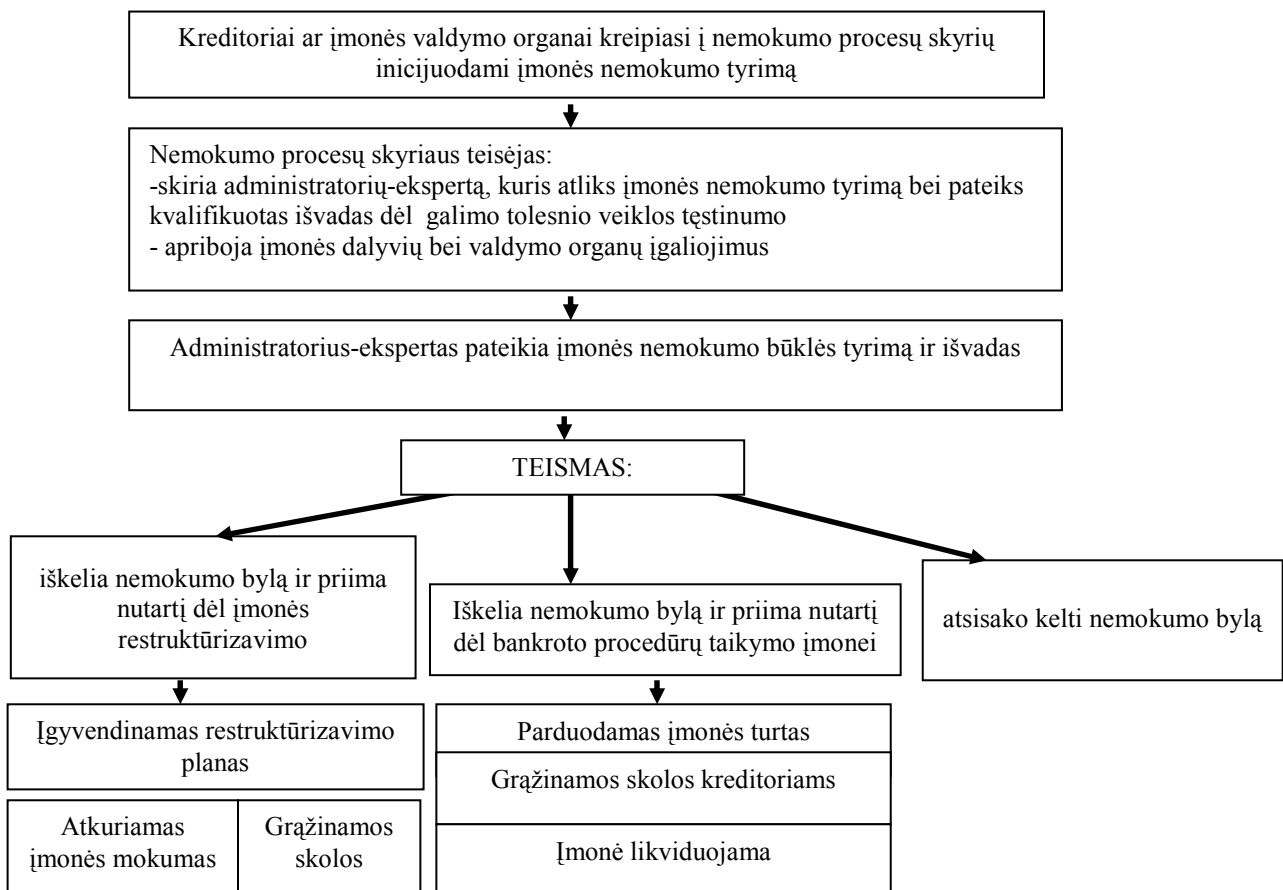
- a. Padidėjęs bankrotų skaičius lėmė didesnę bankroto procesų nagrinėjimo teismuose trukmę.
- b. Mažėjantis vartojimas ir perkamoji galia pristabdė bankrutuojančių įmonių turto pardavimą.
- c. Iš visų ūkinę-komercinę veiklą vykdančių šalies įmonių kas antra įmonė turi pradelstų įsiskolinimų.
- d. Dėl didelių įmonių skolų suveikia „Domino“ efektas: vienos įmonės bankrotas neišvengiamai paliečia įmonės partnerius bei tiekėjus, kurie negalėdami atgauti skolų iš bankrutuojančio skolininko savo ruožtu nesugeba įvykdyti įsipareigojimų savo kreditoriams ir taip pat būna priversti bankrutuoti.
- e. Padidėjo sukčiavimo atvejų ir išaugo tyčinių bankrotų tikimybė.
- f. Dėl restruktūrizavimo procedūrų sudėtingumo Lietuvoje dauguma verslininkų, atsidūrusių sunkioje finansinėje padėtyje, pasirenka bankroto kelią.

Ekonominio nuosmukio metu augantis nedarbas, didėjantys šešėlinės ekonomikos mastai tampa pavojingi šalies ekonomikai, todėl greitas ir efektyvus įmonių nemokumo problemų sprendimas tampa ypač aktualus. Tokiu laikotarpiu itin svarbu didelį dėmesį skirti ne tik nesugebančios vykdyti įsipareigojimus įmonės eliminavimui iš rinkos, kaip buvo daroma daugeliu atveju Lietuvoje iki krizės, bet ir paieškai būdų, kaip išsaugoti rinkos dar gyvybingą, tačiau patiriantį laikinus finansinius sunkumus, verslo vienetą, kuris prisidės prie ekonomikos stiprinimo pasibaigus sunkmečiui.

Kai kuriose valstybėse, pavyzdžiui JAV, Ispanija, Prancūzija (žr. 7 Priedą) bankroto įstatymuose nurodoma, kad įmonė, nepraėjusi restruktūrizavimo procedūros, negali skelbti bankroto, nes išprususi

valdžia ir visuomenė supranta, kad kiekvienas verslo vienetas yra svarbus šalies vystymuisi. Atsižvelgiant į tai, tobulinant bankroto teisę Lietuvoje siūlyčiau pertvarkyti įmonių bankroto bei įmonių restruktūrizavimo įstatymus parengiant vieningą įmonių *nemokumo modelį*, leidžiantį kompleksiskai spręsti įmonės nemokumo klausimus, pagal kurį įmonėms pirmiausiai keliama nemokumo byla ir visų pirma įvertinamos galimybės atkurti įmonės mokumą ir tik jei tokių galimybių nėra, nemokią įmonę likviduoti (taikyti bankroto procedūras). Atlikta ekonominė įmonių bankroto analizė parodė, kad lengviausias kelias Lietuvoje yra skelbti bankrotą ir įmonę likviduoti, bet jeigu, iškelus bankroto bylą paaiškėtų, kad galbūt neverta tos įmonės likviduoti iš bankroto kelio į restruktūrizavimą nėra. Nemokumo bylos iškėlimas sudarytų galimybes restruktūrizuoti daugiau finansinių problemų turinčių įmonių, išgelbėti jas nuo gresiančio bankroto, atstatyti jų mokumą ir suteiktų šansą toliau plėsti veiklą bei išsaugoti darbo vietas, o tai tuo pačiu leistų sumažinti tyčinių bankrotų ir „fenikso“ atvejų skaičių.

Labai svarbu, kad įmonės nemokumas būtų įvertintas ir procesas pradėtas laiku, kol dar įmonė netapo beviltiškai nemoki – kuo vėliau, tuo galimų priemonių krizei išvengti spektras siaurėja, galimybės mažėja, o ir tos priemonės turi būti vis radikalesnės. Autorės nuomone, nemokumo byla turėtų būti keliama, kai įmonė vėluoja vykdyti savo įsipareigojimus du mėnesius, kas sudarytų sąlygas neatidėliotinai imtis veiksmų įmonės gelbėjimui ir kreditorių interesų saugojimui. Inicijuoti nemokumo tyrimą įmonei gali tiek bet kuris kreditorius tiek įmonės vadovybė. Žemiau pateikiamas siūlomas modelis, pagal kurį vyktų įmonės nemokumo vertinimas bei sprendimo dėl tolesnės jos ateities priėmimas.

Šiuo metu įmonių bankroto ir restruktūrizavimo bylas Lietuvoje nagrinėja 5 apygardos teismai. Be bankroto bylų, tesimuose nagrinėjamos ir kitos civilinės bylos, todėl dėl didelių darbo krūvių teisėjai fiziškai neturi galimybės skirti laiko operatyviai išspręsti bankroto byloje kylančias problemas. Dėl bankroto bylų nagrinėjimo specifikos (ilgesnė trukmė, reikalingos ekonominės žinios, būtinas tiesioginis darbas su bankrutuojančių įmonių vadovais (savininkais), su bankroto administratoriais, didelis procesinių skundų skaičius ir kt.), šios kategorijos bylos labai neprestižinės teisėjų tarpe (Višinskis ir kt., 2006). Sprendžiant šią problemą siūloma apygardų teismuose įsteigti specializuotus *nemokumo procesų skyrius*. Tokiu atveju, teisėjas, eidamas dirbti į bankroto bylų skyrių, iš anksto nusiteiktų darbui su šios kategorijos bylomis, išsiginčijęs į šios kategorijos bylų nagrinėjimo specifiką ir įgytų reikiamų įgūdžių. Kitų, nesusijusių su bankroto ir restruktūrizavimo procesais, bylų nebuvimas, leistų operatyviau spręsti nemokumo bylose kylančius klausimus ir pagerintų bylų nagrinėjimo kokybę.

Greitesnis, kokybiškesnis bankroto bylų nagrinėjimas leistų išvengti nemokių skolininkų išsiskolinimų didėjimo bei kreditorių nuostolių, gerintų sąlygas verslui. Nemokumo procesų skyrių įsteigimas turėtų teigiamą reikšmę sprendžiant ne tik įmonių bet ir fizinių asmenų nemokumo problemas.

Pagrindinės problemos, su kuriomis susiduria teismai, nagrinėdami ieškinius dėl bankroto ir restruktūrizavimo bylų iškėlimo, yra susijusios su objektyvių duomenų apie įmonės finansinę padėtį pateikimu bei jos, kaip ūkio subjekto, ekonominio, finansinio potencialo vertinimu. Dėl specifinių ekonominių, rinkodaros, vadybinių žinių stokos teisėjams yra pakankamai sudėtinga tiksliai įvertinti įmonės ūkinės finansinės veiklos rezultatus, o kartu ir daryti išvadas dėl įmonės laikino ar absoliutaus nemokumo. Todėl siūloma iš esmės keisti įmonės nemokumo nustatymo procedūrą, įstatyme įtvirtinant nuostatą, kad teismas, gavęs pareiškimą dėl juridinio asmens nemokumo, paskiria *administratorių-ekspertą*, kuriam būtų pavedama išanalizuoti, susisteminti duomenis ir pateikti kvalifikuotą išvadą apie įmonės būklę bei tikėtinus turto bei išipareigojimų pasikeitimus, esant keliems galimiems įmonės veiklos tęstinumo variantams. Teismui priėmus nutartį dėl įmonės restruktūrizavimo ar likvidavimo turėtų būti skiriamas bankroto ar restruktūrizavimo administratorius, kuris remiantis atitinkamo įstatymo reikalavimais vykdys tolesnį įmonės valdymą ir atliks reikiamus veiksmus restruktūrizuojant ar likviduojant įmonę. Atsižvelgiant į tai patartina paruošti skirtingus reikalavimus profesinei administratorių kvalifikacijai gauti ir pakeisti.

Numatomo teisinio reguliavimo teigiamos ir neigiamos pasekmės

Priėmus Nemokumo modelį, bus supaprastintos ir paspartintos bankroto ir restruktūrizavimo procedūros. Specializuotų nemokumo procesų skyrių teismuose įkūrimas leis operatyviau ir kokybiškiau

spręsti iškilusias problemas. Tai savo ruožtu leis finansinių problemų turintiems ūkio subjektams greičiau restruktūrizuotis ir atstatyti mokumą arba pasitraukti iš rinkos. Bankroto administravimo paslaugų teikimo reguliavimo keitimas didins konkurenciją šioje srityje ir darys teigiamą įtaką paslaugų kokybei, didins nemokumo procesų baigties efektyvumą bei tyčinių bankrotų nustatymo tikimybę. Tikimasi, kad daugiau įmonių bus restruktūrizuojama taip mažinant bankrotų skaičių ir sukčiavimo atvejus šalyje. Šio teisinio reguliavimo neigiamų pasekmių nenumatoma.

Išvados

Išnagrinėjus esminius bankroto ypatumus, jo atsiradimo priežastis bei diagnozavimo modelius, apžvelgus statistinę informaciją apie bankrutuojančias ir bankrutavusias įmones Lietuvos mastu, bei atlikus tyrimą apie dabartinę įmonių, veikiančių ekonomikos nuosmukio metu, padėtį ir įvertinus jų veiklos perspektyvas buvo pasiektas pagrindinis šio darbo tikslas ir padarytos tokios išvados:

1. Bankrotas kaip reiškinys suprantamas ir vertinamas nevienareikšmiškai: vieniems tai verslo žlugimas ir didelė nelaimė, kitiems – būtinas laisvosios rinkos elementas, natūralus apsisvalymo procesas, dar kitiems – naujų idėjų įgyvendinimo galimybė bei naujo verslo pradžia. Lietuvoje paprastai bankrotas apibūdinamas kaip socialinė nelaimė ir yra siejamas su visišku finansiniu įmonės žlugimu - pradedamos naikinti darbo vietos, atleidžiami darbuotojai.
2. Bankroto procesas – svarbus rinkos sistemos elementas, atliekantis kelias reikšmingas funkcijas šalies ekonominiame gyvenime. Pirmoji - profilaktinė: siekdama išvengti su bankrotu susijusių nemalonumų, krizę patyrusios įmonės randa būdų patobulinti veiklą, pertvarkyti savo verslą, o tai savo ruožtu yra naudinga tiek vartotojams, tiek visuomenei, tiek valstybei. Antroji – bankrutavusia pripažintai įmonei vykdomas likvidavimas, t.y. ji pašalinama iš šalies ekonominio gyvenimo, tam kad netrukdytų kitoms sėkmingai veikiančioms įmonėms, investuojančioms į ilgalaikę ir stabilią plėtrą, aiškiai suvokiančioms rinką bei klientų poreikius, efektyviai valdančioms savo resursus.
3. 1993-2009 m. bankrotas buvo paskelbtas 8672 įmonėms ir 14 bankų. Bankroto procesai baigti 5967 įmonėse ir 13 bankų. 2705 įmonėse bankroto procesai dar vykdomi. Daugiausia bankrutavo didmeninės ir mažmeninės prekybos, variklinių transporto priemonių ir motociklų remonto bei apdirbamosios pramonės įmonių. Visų bankrutuojančių ir bankrutavusių įmonių patvirtinti kreditorių reikalavimai bankroto proceso pradžioje per minėtą laikotarpį 1,5 karto viršijo šių įmonių turtą. Didžiausi bankrutuojančių įmonių kreditorių reikalavimai buvo už suteiktas prekes ir paslaugas. Dėl 1993-2009 m. įvykusių bankrotų darbo neteko 99197 darbuotojai.
4. 2009 metais Lietuvoje užfiksuotas spartus bankrutuojančių ir bankrutavusių įmonių skaičiaus augimas. Bankrotai pasiekė didžiausią skaičių per pastaruosius 16 metų - bankrutavo 1842 įmonės, tai yra 92,5 proc. daugiau, palyginti su 2008 metais, o patys procesai dažnai pradedami pavėluotai ir vyksta labai ilgai, kas sąlygoja sunkias socialines pasekmes. Iš minėtojo skaičiaus tik 65 įmonėse bankroto procesai buvo baigti tais pačiais metais. Šiemet bankroto bylų pamažu mažėja – pirmąjį ketvirtį iškeltos 363 bylos, nors pernai tuo pat metu net šimtu daugiau – 464. Daugiausia įmonių bankrutuoja didžiausiuose šalies pramoniniuose centruose – Vilniaus, Kauno, Šiaulių, Klaipėdos rajonuose. Mažiausia bankroto procesų pradėta Marijampolės ir Tauragės apskrityse. Pradėtų

bankroto procesų pagal įmonių veiklos rūšis analizė parodė, kad pernai dažniausiai bankrutavo statybos įmonės (22,6 proc.), didmeninės ir mažmeninės prekybos įmonės (22,1 proc.), apdirbamosios gamybos (17,8 proc.), transporto, sandėliavimo ir ryšių (15,3 proc.), nekilnojamojo turto, nuomos ir kitos verslo veiklos (14,6 proc.). Apie 80 proc. bankrutuojančių įmonių sudaro smulkios įmonės, kuriose bankroto proceso pradžioje dirbo 1-9 darbuotojai. Daugiausia bankrutuoja uždarnosios akcinės bendrovės (91,5 proc.) ir individualios įmonės (6,7 proc.). Viena po kitos bankrutuojančios šalies įmonės be darbo ir socialinių garantijų palieka dešimtis tūkstančių žmonių. Tarp žinomesnių veiklą priverstų nutraukti įmonių – pernai gruodį bankrutavusi baldų gamybos įmonė “Baldenis”, šiemet bankroto bylos sulaukusi Kauno verpalų ir audinių gamybos bendrovė “Drobė”, muzikinė televizijos stotis “MTV Networks Baltic”. Ekonominė bankrutavusių ir bankrutuojančių įmonių analizė taip pat parodė, kad bankrotų skaičius per pastaruosius metus žymiai išaugo ir kitose užsienio valstybėse.

5. Bankroto priežastys įvairiose šalyse ir įvairiuose ekonomikos sektoriuose labai skiriasi. Jas galima suskirstyti į dvi pagrindines grupes: vidinės ir išorinės. Tačiau abi grupės yra neišvengiamai tarpusavyje susijusios – dėl išorės pokyčių paprastai labiau arba greičiau išryškėja ir vidaus problemos. Kaip parodė atliktas įmonių veiklos sunkmečių tyrimas, vidaus problemos yra pagrindinė daugelio bendrovių žlugimo priežastis. Šių sunkumų dažniausiai kyla dėl prasto nekompetentingo vadovavimo ar pernelyg didelės rizikos, ir paprastai tokios bendrovės arba turėjo ilgalaikių finansinių problemų, arba nebuvo pasirengusios prisitaikyti prie kintančių rinkos sąlygų. Taigi prasidėjus ekonomikos nuosmukiui ir finansų krizei, bankrotų išvengti buvo sunku. Pagrindiniai nustatyti vidaus veiksniai – per didelės skolos ir sutrikę atsiskaitymai, kritusios produkcijos kainos ir patirti nuostoliai, apyvartinio kapitalo trūkumas bei padidėjusi rizika. Prie daugelio bendrovių žlugimo prisideda ir išorės veiksniai – tai staigus makroekonominės situacijos pablogėjimas, vidaus ir eksporto rinkų paklausos susitraukimas. Nemažai bendrovių paveikė mažėjanti produktų paklausa ir smukusios pardavimų apimtys, tačiau įmonių finansinė padėtis smarkiai pasunkėjo ir dėl padidėjusių PVM ir pelno mokesčių bei akcizų, sugriežtėjusių kreditavimo sąlygų, kai kurioms šis nepalankių veiksnių derinys lėmė ir bankrotą. Be to, Lietuvoje, kaip ir daugelyje šalių veikė „domino efektas“ – vienos bendrovės bankrotas sukėlė ir kitų bendrovių bankrotus.
6. Bankroto grėsmė ir milijoninės skolos gąsdina ne visus verslininkus. Lietuvoje vis dažniau susiduriama su tyčiniaisiais bankrotais, kai įmonių savininkai sąmoningai nevykdo įsipareigojimų ir tyčia sužlugdę vieną bendrovę skuba steigti naują. Pagrindinės tyčinių bankrotų priežastys: įmonių vadovų ir savininkų sąmoningai sudaromi sandoriai, didinantys nuostolius ir įsiskolinimus tam, kad

įmonė negalėtų atsiskaityti su savo kreditoriais; paslėptas, iššvaistytas, perleistas kitiems asmenims turtas, kuris galėjo būti pateiktas skoloms padengti; įmonių vadovų neprofesionalumas ir nesugebėjimas tinkamai bei atsakingai organizuoti įmonės veiklą. Įmonės, kurios siekia išvengti mokestinių prievolių, bando panaudoti „Fenikso sindromo“ modelį. Tačiau įrodyti tyčinį bankrotą sunku. Statistiniai duomenys apie tyčinius bankrotus rodo ypač žemą jų išaiškinamumą. Nemaža tikimybė, kad tyčinių bankroto atvejų Lietuvoje daugės. Iškilus rimtų problemų Lietuvoje atsiranda vis daugiau tokių verslininkų, kurie norės atsiriboti nuo blogai dirbančios ir prasiskolinusios įmonės. Tyčiniai bankrotai blogina sąžiningai dirbančių įmonių (kreditorių) padėtį, mažina verslo partnerių tarpusavio pasitikėjimą, kai kuriais atvejais gali turėti įtakos kitų įmonių privedimui prie bankroto. Šio reiškinio plėtimasis ilgainiui gali turėti įtakos visai Lietuvos ekonomikai, todėl būtina imtis prevencinių priemonių jam sustabdyti, pasinaudojant pažangia užsienio valstybių patirtimi.

7. Įmonėms bei viešosioms įstaigoms išvengti bankroto gali pagelbėti restruktūrizavimo procedūra, kurios metu atsiranda reali galimybė pertvarkyti ir atgaivinti sunkumų turinčią įmonę, sustabdyti palūkanų ir delspinigių skaičiavimą, atidėti išipareigojimų vykdymą kreditoriams arba juos sumažinti pertvarkant įmonės veiklą, pritaikant ją prie pasikeitusios verslo situacijos, parduodant dalį turto, optimizuoti gamybą ir imtis kitų veiksmų siekiant atkurti įmonės mokumą arba paprasčiausiai sulaukti kol situacija rinkose pagerės. Vis dėlto, palyginti su bankroto procedūromis, kurių didesniuose šalies miestuose priskaičiuojama šimtais, restruktūrizacijos atvejų tėra vienetai. Iki 2009 m. pradžios Lietuvoje iš viso buvo vykdyta tik 41 restruktūrizacijos procedūra, o iki šiol sėkmingai baigtos vos penkios. Prasidėjus krizei jų padaugėjo ir šiuo metu vykdomos 75 procedūros. Lietuvoje restruktūrizacija nepopuliari dėl kelių priežasčių:
 - 1) Sudėtingos restruktūrizavimo procedūros;
 - 2) Delsimas pradėti restruktūrizavimo procesą, kai jau per vėlu bandyti atkurti įmonės mokumą ir lieka tik bankroto procedūra;
 - 3) Sunkumai tariantis su kreditoriais.
8. Atliktas tyrimas atskleidė, kad verslo situacija Lietuvoje negerėja, ir vis dar nėra stabili. Pasaulinė krizė Lietuvos įmonėms tapo tikru išbandymu. Daug įmonių bankrutavo arba veikia arti kritinės ribos. Tarp pagrindinių sunkumų, kylančių dėl ekonominės krizės, įmonės minėjo mažėjančią produktų paklausą, ribotą galimybę gauti kreditus ir sutrikusius atsiskaitymus. Tyrimo metu gauti duomenys atskleidė, kad ekonomikos sunkmetis Lietuvos įmones privertė persitvarkyti: buvo koreguojama įmonių veikla, optimizuojami produktai ir paslaugos, kainodara ir rinkodara, mažinamas darbuotojų skaičius ir darbo užmokestis, kreiptasi dėl paskolų peržiūrėjimo. Kalbėdami apie ateities planus, nemaža dalis apklaustųjų verslininkų teigė esą nėra visiškai tikri, kad jų verslas

nebankrutuos, tačiau iš esmės keistis ir restruktūrizavimo galimybe žada pasinaudoti tik dešimtadalis įmonių, o dauguma verslininkų tik stebės rinkos pokyčius ir vilsis, jog situacija pagerės. Skolų ir apyvartinio kapitalo trūkumo spaudžiamoms įmonėms, atsigavus ekonomikai, sudėtinga reaguoti į rinkos pokyčius. Todėl nesiimant iš esmės struktūrinių pokyčių, nepertvarkant įmonės finansų, atsigavimas gali būti ilgas ir lėtas, o tokioms įmonėms bus sudėtinga išlikti konkurencinėje kovoje

9. Lietuvos verslas, išgyvenęs staigų nuosmukį, šiemet dar nepradės kilti iš ekonominės duobės, atsigavimą ir toliau sunkins nedarbo augimas šalyje, sumažėjęs vidaus vartojimas ir investicijų trūkumas, todėl bankrotų skaičiaus mažėjimo reikia tikėtis tik po šalies ekonomikos atsigavimo. Šiemet prognozuojamas eksportuojančių ūkio sektorių bei transporto atsigavimas, o į vidaus rinką orientuoti ūkio sektoriai dar nemažai nukentės. Vidaus prekyba, nekilnojamasis turtas ir statyba atsigaus vėliausiai. Tačiau tos įmonės, kurios sugebėjo greitai prisitaikyti prie besikeičiančių sąlygų ir laiku susitvarkė finansus, optimizavo veiklą, jau po truputį atsitiesia ir rodo atsigavimo ženklų.
10. Pastaruoju metu ryškėjant ekonominės krizės poveikio kryptims, verslas patiria didžiulius pokyčių iššūkius, mėgindamas prisitaikyti prie esamos situacijos ir išgyventi krizės sąlygomis. Ekonominės krizės padariniai veikiausiai neaplenks nei vienos Lietuvos įmonės, todėl įmonių vadovai turi nuolat ieškoti būdų ir priemonių įmonių bankrotams išvengti ir jų sėkmingos veiklos tęstinumui garantuoti. Viena iš veiksmingiausių bankroto diagnostikos ir prevencijos priemonių yra įmonių veiklos analizė. Be laiku atliktos ir nuodugnios veiklos analizės neįmanoma tinkamai valdyti įmonės išteklių, nustatyti teisingų jų naudojimo tendencijų, priimti optimalių investicinių ir finansinių sprendimų bei parengti įmonės tolesnės raidos prognozių. Darbo eigoje buvo visiškai patvirtinta iškelta hipotezė, jog *„Šiuolaikinėje neapibrėžtoje verslo aplinkoje sunkiai įmanoma išvengti krizės įmonėje, tačiau bankrotas yra išvengiamas, kai jo grėsmė yra deramai įvertinama ir padaromi savalaikiai teisingi bankroto prevencijos žingsniai“*. Atlikta analizė įrodo, kad tos įmonės, kurios sugebėjo gerai organizuoti analitinę veiklą ir kurių vadovai atsakingai bei atidžiai pasistengė kuo efektyviau valdyti su verslo rizika susijusius procesus, sugebėjo anksčiau nustatyti artėjančią veiklos krizę, tinkamai ir operatyviai į ją sureaguoti prisitaikant prie vykstančių pokyčių ir sumažinti bankroto tikimybę.
11. Bankrotai – sudėtinga ir daugialypė problema ne tik įmonėms, jų darbuotojams, bet taip pat ir visai valstybei. Šiuo metu bankrotą reglamentuojantys įstatymai - LR Įmonių bankroto įstatymas, LR įmonių restruktūrizavimo įstatymas ir kiti dar nėra tobuli, bankrotai yra užsitęsę, jiems trūksta skaidrumo. Susipažinus su bankroto specifika ir galimybėmis keisti jų skaičių bei tvarką, lieka tikėtis, kad, nors Lietuvoje kol kas ir išliks šio skaičiaus aukšti rodikliai, bankrotai palaipsniui taps ne tokia skausminga, greitai vykdoma ir teigiamą įtaką šalies būklei turinčia procedūra. Semiantis patirties iš praeities klaidų ir užsienio įmonių atsiranda vis daugiau būdų, leidžiančių kuo anksčiau

numatyti bankrotą, sustabdyti finansines nesėkmes, koreguoti įmonių veiklą, derinant ją prie aštrių konkurencinių sąlygų, o bankrutavus – bent jau iš dalies sumažinti skaudžias ekonomines bei socialines pasekmes. Darbo autorės siūlomas nemokumo modelis turėtų padėti kompleksiškai spręsti įmonės nemokumo klausimus, pagal kurį įmonėms pirmiausiai keliama nemokumo byla ir visų pirma įvertinamos galimybės atkurti įmonės mokumą ir tik jei tokių galimybių nėra, likviduoti nemokią įmonę. Toks modelis leistų operatyviau ir kokybiškiau spręsti iškilusias įmonių nemokumo problemas. Tikimasi, kad pasinaudojus šiuo modeliu daugiau įmonių bus restruktūrizuojama taip mažinant bankrotų skaičių ir sukčiavimo atvejus šalyje.

LITERATŪRA

1. Altman, E.I. Corporate Financial Distress. A Complete Guide to Predicting, Avoiding and Dealing with Bankruptcy. - New York: The Foundations Press, 1983.
2. Beržinskienė, D., Virbickaitė, R. Dinaminės įmonių krizių vystymosi alternatyvos // Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos : mokslo straipsnių rinkinys. - Šiaulių universitetas, 2006, nr. 2(7), p. 21-24.-ISSN 1648-9098.
3. Bivainis J, Garškaitė K. Įmonių bankroto grėsmės įvertinimas//Ekonomika: mokslo darbai. – Vilnius, 2000, Nr.51, p. 7-19. -ISSN 1392-1258
4. Bivainis J. Bankrutavusių įmonių įvertinimas// Verslas, vadyba ir studjos'98 : IV respublikinės konferencijos, įvykusios Vilniuje 1998 lapkričio 11-13 d, medžiaga. -Vilnius : Technika, 1999, p.72-81. - ISSN 9986053854
5. Bivainis J., Garškaitė K. Antikrizinio įmonės valdymo priemonės// Ekonomika. – Vilnius, 2002, T. 58, p. 19-36.- ISSN 1392-1258
6. Bivainis J., Jovaišas K. Įmonių bankroto ir restruktūrizavimo pagrindai, procedūros ir tvarka// Verslo ir komercinė teisė. – Vilnius, 2002, Nr.2-3. 482 p.
7. Butkus K. ir kt. Fizinių asmenų nemokumo problemų sprendimo analizė: Taikomasis mokslinio tyrimo darbas, 2005. <http://www.bankrotodep.lt/Doc/nvaa.doc> [žiūrėta 2010 02 13]
8. Butrimaitė R. Nemokumo teisinis interpretavimas // 6-osios Lietuvos jaunųjų mokslininkų konferencijos " Lietuva be mokslo-Lietuva be ateities", įvykusios Vilniuje 2003 m. balandžio 15-16 d. medžiaga: Mechanika, medžiagų inžinerija, pramonės inžinerija ir vadyba // Vilniaus Gedimino technikos universitetas. - Vilnius : Technika, 2003. p. 152-157. -ISBN 9986-05-658-6.
9. Charitonovas V. Įmonių bankroto prevencija // Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai. – Vilnius, 2004, Nr. 30. p.67-80. - ISSN 1392-1142
10. Durišova M. Įmonių diagnostika – jų valdymo dedamoji// Ekonomika: mokslo darbai. – Vilnius, 2007, Nr. 78, p. 24-33. - ISSN 1392–1258.
11. Garantinis fondas. Įstatymai ir norminiai aktai. –URL:<http://www.socmin.lt/gf>
12. Garškaitė K. Įmonės krizių stadijų analizė. Verslas: teorija ir praktika: Vilniaus Gedimino technikos universiteto mokslo žurnalas. – Vilnius:Technika, 2002, II tomas, Nr.2, p. 75-83. - ISSN 1648-0627
13. Garškaitė K. Įmonių bankroto prognozavimo modelių taikymas. //Verslas:teorija ir praktika. – Vilnius:Technika, 2008, Nr. 9(4), p. 281-294 - ISSN 1648-0627

14. Garškaitė K., Garškienė A. Įmonių bankroto diagnostikos sistema// Verslas: teorija ir praktika.- Vilnius: Technika, 2003, 4 tomas, Nr.4, p. 183-188.- ISSN 1648-0627
15. Garškaitė K. Finansinių rodiklių modelių taikymas įmonės bankroto prognozavimui. // Verslas, vadyba ir studijos` 98: IV respublikinės konferencijos, įvykusios Vilniuje 1998 metais lapkričio 11 – 13 d. medžiaga. I tomas.-Vilnius: Technika, 1999. 414 p. -
16. Garškaitė K. Įmonės bankroto ekspres - diagnostika. // Verslas ir vadyba` 99: Konferencijos, įvykusios Vilniuje 1999 metais lapkričio 17 d. medžiaga.-Vilnius: Technika, 2000. 332 p. - ISBN 9986053854
17. Garškaitė K. Įmonių bankrotą įtakojantys veiksniai // Verslas, vadyba ir studijos' 2002. II tomas : konferencijos, skirtos profesoriaus habilituoto daktaro Kazimiero Antanavičiaus (1937-1998) 65-osioms gimimo metinėms paminėti, straipsnių rinkinys. -Vilnius : Technika, 2003, p. 86-91. -ISSN 9986056381.
18. Garškienė A., Garškaitė K. Antikrizinio valdymo turinys: esmė, tikslai ir priemonės. Verslas: teorija ir praktika, 2005, VI t., Nr. 1, p. 44-55.- ISSN 1648-0627
19. Grenz, T., Deminsionenu. Typen der Unternehmenskrise. Frankfurt/Main, 1987.
20. Grigaravičius S. Įmonių nemokumo diagnostika ir jų pertvarkymo sprendimai: mokomoji knyga. – Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2003, 124 p.
21. Grigaravičius S. Nemokių įmonių pertvarkymas ir alternatyvus pasirinkimas. //Organizacijų vadyba. -Vilnius, 2002, Nr. 21. p.89-96
22. I. Dainauskienė. Konkurencija. Rizika. Bankrotas// Vadovams apie valdymą Nr.1. -Vilnius, Lietuvos informacijos institutas, 1995, 60 p.
23. Įmonių bankrotas 2009 12 31. Statistikos rinkinys. Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. - Vilnius, 2010. – 40 p. – ISSN 2029-3771
24. Įmonių bankroto ir restruktūrizavimo procesų apžvalgos. URL: <http://www.bankrotodep.lt/Apzvalgos.php>
25. Įmonių restruktūrizavimo procesų studija - veiksniai trukdantys vykdyti įmonių restruktūrizavimą. Nacionalinė verslo administratorių asociacija. –Vilnius, 2004. 65p. www.bankrotodep.lt/Doc/nvas.doc [žiūrėta 2010 02 13]
26. Januševičiūtė, A., Jurevičienė D. Bankroto esmė: teorija ir praktika //Mokslas – Lietuvos ateitis. Verslas XXI amžiuje.- Vilnius, 2009, 1 tomas, Nr. 3. - ISSN 2029-2341
27. Kafidov V. Strategijų vaidmuo krizių valdyje//Vadybos mokslas ir studijos – kaimo verslų ir jų infrastruktūros plėtrai. 2008, Nr. 14 (3). - ISSN 1822-6760

28. Kavalnė S. ir kt. Bankroto teisė. Pirmoji knyga. -Vilnius: Justitia, 2009, 376 p. -ISBN 978-9955-616-48-1
29. Kriaučiūnienė Ž. Bankrotas – dar ne pasaulio pabaiga. // Lietuvos žinios, 2002, gruodžio 20d. p.7
30. Lakis V. Finansinių ataskaitų klastojimas – rinkos ekonomikos ir globalizacijos procesų palydovas// Ekonomika: mokslo darbai. –Vilnius, 2008, Nr. 82, p. 91-103. – ISSN 1392-1258
31. Lietuvos Respublikos garantinio fondo įstatymas Nr.VIII-1926, 2000 m. rugsėjo 12d. // Valstybės žinios, 2000, Nr. . 82-247
32. Lietuvos Respublikos Įmonių bankroto įstatymas Nr.IX-216, 2001 m. kovo 20d. // Valstybės žinios, 2001, Nr. . 31-1010
33. Lietuvos Respublikos Įmonių restruktūrizavimo įstatymas Nr.IX-218, 2001 m. kovo 20d. // Valstybės žinios, 2001, Nr. . 31-1012
34. Lietuvos Respublikos ūkio ministro įsakymas Nr. [4-337](#) „Dėl bankroto administratorių elgesio kodekso patvirtinimo“, 2009 m. liepos 7 d. //Valstybės žinios, 2009, Nr. 83-3480.
35. Lietuvos Respublikos ūkio ministro įsakymas Nr. [4-376](#) „Dėl teisės teikti įmonių bankroto ir restruktūrizavimo administravimo paslaugas fiziniams ir juridiniams asmenims suteikimo taisyklių patvirtinimo“, 2006 m. spalio 10 d. //Valstybės žinios, 2006, Nr. 110-4180
36. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. [831](#) „Dėl Valstybės institucijų įgaliotų asmenų atstovavimo įmonių bankroto ir restruktūrizavimo procesuose tvarkos aprašo, Bankrutuojančios ir bankrutavusios įmonės turto pardavimo iš varžytynių tvarkos aprašo patvirtinimo ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2000 m. gruodžio 15 d. nutarimo Nr. 1458 „Dėl valstybės rinkliavos objektų sąrašo, šios rinkliavos dydžių ir mokėjimo ir grąžinimo taisyklių patvirtinimo“ papildymo“, 2001 m. liepos 3 d. //Valstybės žinios, 2001, Nr. 58-2090
37. Mackevičius J., Rakštelienė A. Altman modelių taikymas Lietuvos įmonių bankrotui prognozuoti// Pinigų studijos, 2005, Nr. 1, p.24-42 -
URL:http://www.lb.lt/lt/leidiniai/pinigu_studijos2005_1/mackevicius.pdf
38. Mackevičius J., Silvanavičienė S. Įmonių bankroto prognozavimo modelių tinkamumo nustatymas// Verslas:teorija ir praktika. –Vilnius, 2006, Nr. 4 p. 193-202.- ISSN 1648-0627
39. Mackevičius J., Silvanavičienė S. Įmonių bankroto prognozavimo modelių tinkamumo nustatymas// Verslas: teorija ir praktika.- Vilnius, 2006, T. 7, Nr. 4, p.193-202. - ISSN.1648-0627
40. Mackevičius J.,Poškaitė D. Įmonių bankroto prognozavimo analizės metodikų tyrimas, remiantis finansinių ataskaitų duomenimis.//Ekonomika:mokslo darbai. –Vilnius, 1999, Nr.49
41. Narvilas V. Nemokumo sistemos formavimas Lietuvoje – faktai, problemos ir prioritetai. Lietuvos ekonomikos apžvalga 2005/II. Vilnius: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos

- Vyriausybės, 2005, p. 53–63. URL:http://www.e-library.lt/resursai/DB/StatistikosDep/LEA/2005_02/lea05_2_13.pdf [žiūrėta 02 25]
42. Nedzveckas J., Bagdzevičienė R., Dapkus R. Organizacijos finansinių išteklių valdymas. Finansų pagrindai: Mokomoji knyga. - Kaunas, Technologija, 2003. 168 p. -ISBN 9955-09-554-7
 43. Purlys, Česlovas. Įmonių bankroto prevencijos sistemos kūrimas Lietuvoje // *Ekonomika : mokslo darbai*. -Vilnius: VU leidykla, 2001, T. 53, p. 75-92.- ISSN 1392-1258
 44. Purlys, Česlovas. Įmonių bankroto prevencijos sistemos sukūrimo principai // *Verslas, vadyba ir studijos 2000: šeštosios konferencijos, įvykusios Vilniuje 2000 m. lapkričio mėn. 29-30 d, medžiaga*. - Vilnius : Technika, 2001, p. 261-264.
 45. Purlys, Česlovas. Konceptualios įmonių reabilitacijos problemos ir jų sprendimo keliai // *Verslas, vadyba ir studijos' 2002. II tomas : konferencijos, skirtos profesoriaus habilituoto daktaro Kazimiero Antanavičiaus (1937-1998) 65-osioms gimimo metinėms paminėti, straipsnių rinkinys*. -Vilnius : Technika, 2003, -p. 72-76. - ISBN 9986056381
 46. Rutkauskaitė R. Restruktūrizavimas dar skamba bauginamai.//*Verslo žinios*, 2005, balandžio 1d.
 47. Sakalas A., Savanevičienė A. Įmonės krizių vadyba. -Kaunas: Technologija, 2003, 204 p. - ISBN 9955-09-458-3.
 48. Sakalas A., Virbickaitė R. 2003. Bankroto teorija ir praktika.// *Inžinerinė ekonomika*.- Vilnius, 2003, Nr. 2(33), p. 106–111. -ISSN 1392-2785.
 49. Sneidere, R. Analysis of Bankruptcy Prediction Models// *Apskaitos ir audito sistemų integracija į ES erdvę, nauji iššūkiai ir galimybės: Tarptautinės konferencijos pranešimai 2005.10.6 – 7*, p. 222-232
 50. Stoškus, S. Ir kt. Bankroto kaip dinaminės įmonių krizės vystymosi alternatyvos teoriniai ir praktiniai sprendimai//*Inžinerinė ekonomika*, 2007, Nr. 52(2), p. 26–33. - ISSN 1392-2785
 51. Stundžienė A, Boguslauskas V. Lietuvos įmonių bankroto rizikos vertinimas// *Inžinerinė ekonomika*, 2006, Nr. 4. - ISSN 1392-2785
 52. Smulkiojo ir vidutinio verslo sąlygos 2009. Statistikos departamentas prie LR Vyriausybės. – Vilnius, 2009, 92 p. – ISSN 2029-0780
 53. Tarptautinių žodžių žodynas. Vyriausioji enciklopedijų redakcija, 1985
 54. Tvaronavičienė M. Įmonių bankroto proceso ekonominio efektyvumo didinimo kryptys.//*Ekonomika: Mokslo darbai*. – Vilnius, 2001, Nr.54, p.135-143. – ISSN 1392-1258
 55. Tyčinių bankrotų Lietuvoje apžvalga. <http://www.bankrotodep.lt/Tyciniai.php> [žiūrėta 2010 04 20]
 56. Valackienė, A. Krizių valdymas ir sprendimų priėmimas. -Kaunas: Technologija, 2004, -300 p. - ISBN 9955-09-765-5.

57. Vijeikis J. Įmonių valdymas: Mokomoji knyga. -Vilnius, 2007. -p. 144
URL:http://www.lka.lt/EasyAdmin/sys/files/Imonių_valdymas_vijeikis.pdf
58. Višinskis, V. ir kt. Nemokumo samprata ir jos teisinio reglamentavimo analizė: taikomas mokslinis tyrimas. -Vilnius: Nacionalinė verslo administratorių asociacija, 2006.
www.ukmin.lt/lt/svv/doc/Nemokumo%20studija.doc [žiūrėta 2010 02 13]
59. Zinkevičienė V. Skiepai nuo bankroto. // Vadovo pasaulis. Vilnius, 2001, Nr.6.
60. Бланк, И. А. Основы финансового менеджмента (I). К.: Ника-центр, 1999, с. 81.
61. В.И.Паниотто, В.С.Максименко. Количественные методы в социологических исследованиях. - Киев, 2003
62. Степанов В. И. Правовое регулирование несостоятельности в германии, США, Англии, Франции и России. 1999.URL: http://www.pravo.vuzlib.net/book_z1071_page_7.html

Internetiniai šaltiniai

63. „Creditinfo“: vėlavimo atsiskaityti rizika pernai mažėjo tik viename verslo sektoriuje Prieiga:
<http://www.creditinfo.lt/?PageID=623&NewsID=2567> [žiūrėta 2010 04 12]
64. Šliužas K. (2009 10 24) Nesėkmės vardas – bankrotas.
http://www.alfa.lt/straipsnis/10294110/?Nesekmes.vardas..bankrotas=2009-10-24_17-23 [žiūrėta 2010 03 26]
65. Čerkauskas M. (2009). Įmonių griūtis - neišvengiama. <http://www.lrytas.lt/-12317894821231277171-p1-vartai-%C4%AFmoni%C5%B3-gri%C5%ABtis-nei%C5%A1vengiama.htm> [žiūrėta 2010 03 20]
66. Dauguvietytė J. (2010). Sunkmečio nugalėtojai. Lietuvos verslo lyderiai 2009/2010.
http://www.bmi.lt/documents/Markas_Zbarskis_Lietuvos_verslo_lyderiai_09_10.pdf [žiūrėta 2010 04 22]
67. Degutis G. Populiariausias verslas – įmonių bankrotai. 2009 06 13
<http://www.sekunde.lt/content.php?p=read&tid=58183>
68. Donauskaitė D. (2010 kovo 19d.) Tyčinių bankrotų biznes.
<http://www.atgimimas.lt/articles.php?id=1268925251> [žiūrėta 2010 04 24]
69. Žukauskas V. (2010 02 26) Feniksai ir tyčinis bankrotas.
http://www.alfa.lt/straipsnis/10317894/?Feniksai.ir.tycinis.bankrotas=2010-02-26_09-47 [žiūrėta 2010 03 26]

70. Valatkevičiūtė H. Teisinė konsultacija. Įmonės bankroto procedūra. <http://www.verslosavaite.lt/index.php/Teisines-konsultacijos/Teisine-konsultacija.-Imones-bankroto-procedura.html> [žiūrėta 2009 12 10]
71. Tvirbutas S. (2009 06 13). Žvanga bankrotų giljotina. <http://www.balsas.lt/naujiena/295866/zvanga-bankrotu-giljotina/3> [Žiūrėta 2010 04 20]
72. Tuškevičiūtė M. Įmonių bankrotų mažėjimo teks palaukti. 2009 08 03 <http://www.verslosavaite.lt/index.php/Savaitrastis-Nr.-34-125-2009-08-03/Imonių-bankrotu-mazejimo-teks-palaukti.html> [žiūrėta 2010 04 13]
73. Plaipienė L. Paskelbtas bankrotas – nėra tik kilpa ant kaklo. 2009 04 20 <http://www.straipsniai.lt/bankrotas/puslapis/14022>
74. Matuliauskas A. Bankrotas vs. restruktūrizacija: 1-0. 2010. <http://www.diena.lt/naujienos/ekonomika/bankrotas-vs-restrukturizacija-1-0-268143> [žiūrėta 2010 04 11]
75. Mačernis R. (2008). Kokias galimybes atveria ekonominės krizės?.- <http://www.visasverslas.lt/portal/categories/25/1/437/1/article/3243>.
76. Bankrotai ir "domino efektas". AINA, 2009 06 02 <http://www.aina.lt/teise/specialistu-patarimai/5293-bankrotai-ir-domino-efektas.html>
77. Lietuvos verslo lyderiai 2009/2010. http://www.bmi.lt/documents/Markas_Zbarskis_Lietuvos_verslo_lyderiai_09_10.pdf [žiūrėta 2010 04 11]
78. Lukošius V. (2010 03 26) Nacionalinės bankroto ypatybės Lietuvoje – “feniksai”. <http://www.investicijos.net/verslas-bankrotai-lietuvoje-investavimas-i-bankrota>. [Žiūrėta 2010 04 24]
79. Lauciūtė I. (2009 01 26) Tyčinis bankrotas – išeitis krizės akivaizdoje? <http://www.balsas.lt/naujiena/234617/tycinis-bankrotas-iseitis-krizes-akivaizdoje/2> [Žiūrėta: 2010 04 25]
80. Lietuvos ekonomikos tyrimas 2009/2010. Lietuvos laisvosios rinkos institutas, 2010.: <http://www.lrinka.lt/Pranesim/LET2010.pdf> žiūrėta 2010 05 02
81. Lietuvos įmonių pertvarkymas ekonominės krizės laikotarpiu (2009). Raidla Lejins&Norcous, EVLI.
82. Gerinamos skolinimosi sąlygos verslui. LR Ūkio Ministerijos informacija. http://www.ukmin.lt/lt/dokumentai/ziniasklaidai/detail.php?ID=27357&phrase_id=215757 [žiūrėta 2010 04 10]

83. Įmonių įsiskolinimai jau siekia 2,2 mlrd. Litų. UAB „Creditinfo Lietuva“, 2009 10 09
<http://www.creditinfo.lt/?PageID=623&NewsID=2430> [žiūrėta 2010 03 25]
84. Dževeckytė R. (2010). Bankrotų banga auga.
<http://manokarjera.cv.lt/Default4.aspx?ArticleID=924E1D38-D9B5-402E-8B5C-7D85F0E61E59>
 [žiūrėta 2010 05 03]
85. European Restructuring Monitor - Restructuring in bankruptcy: recent national case examples. European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions (2009).
<http://www.eurofound.europa.eu/emcc/erm/studies/tn0908026s/tn0908026s.htm> [žiūrėta 2010 04 22]
86. Gaivenytė A. (2009). Interviu su B.Adomavičiumi. <http://www.lrytas.lt/-12414961951239838584-pataria-strateginio-valdymo-specialistas-b-adomavi%C4%8Dius-atleisti-darbuotojus-ir-tuo-pat-metu-didinti-darbo-na%C5%A1um%C4%85-nesuderinama.htm> [žiūrėta 2010 04 11]

ANOTACIJA

Trušakova A. Lietuvos įmonių bankrotai: analizė ir perspektyvos/Verslo nuosavybės ekonomikos magistro baigiamasis darbas. Vadovas doc. dr. J. Vijeikis. – Vilnius: Mykolo Riomerio universitetas, Ekonomikos ir finansų valdymo fakultetas, 2010. – 89 p.

Magistro baigiamajame darbe išanalizuoti Lietuvos įmonių bankrotų procesai ir procedūros: bankroto esmė, priežastys, reikšmė šalies ūkiui ir visuomenei, bankrutuojančių įmonių dinamika ir tendencijos šalies mastu. Įvertinta problemos esama padėtis ir perspektyvos bei pateikiami siūlymai dėl įmonių bankrotų prevencijos galimybių. Pirmojoje darbo dalyje teoriniu aspektu nagrinėjama bankroto samprata ir jo reikšmė šalies ūkiui, identifikuojamos jį sukeliančios priežastys, nagrinėjami prevenciniai bankroto prognozavimo metodai. Antrojoje dalyje analizuojama Lietuvos bankrutavusių ir bankrutuojančių įmonių ekonominė situacija ir tendencijos, aprašomos bankroto procedūrų ypatumai, apžvelgti pagrindiniai bankroto procesą reglamentuojantys įstatymai, jų ypatumai Lietuvoje ir užsienio šalyse. Trečioji darbo dalis skirta kiekybinio tyrimo rezultatų analizei. Aptariami šiuo metu aktualūs verslui klausimai: atlikus verslo įmonių apklausą nustatytos pagrindinės įmonių nemokumo priežastys bei neigiami pasaulinės ekonominės krizės padariniai įmonių veiklai, vertinamos sudėtingos sąlygos, kuriomis veikia šiuolaikinis Lietuvos verslas, apibrėžiamos tolesnės įmonių veiklos perspektyvos.

Pagrindiniai žodžiai: krizė, bankrotas, nemokumo priežastys, įmonių veiklos būklė, prevencija.

ANOTATION

Trušakova A. Bankruptcy in Lithuania: Analysis and Prospects/ Master's Work in Business Ownership Economics. Supervisor doc. dr. J. Vijeikis. – Vilnius: Faculty of Economics and Finance Management, Mykolas Romeris University, 2010. – 89 p.

In the following Master's research paper, the bankruptcy processes and procedures of the Lithuanian companies, the essence and causes of bankruptcy, its significance to the national economy and society, the dynamics of the bankrupted companies, and trends at the national level are being analyzed. The current situation and perspectives of the problem are assessed and suggestions are offered, concerning the possibilities for the bankruptcy prevention. In the first part of the research paper, theoretical aspects of the concept of bankruptcy and its significance to the national economy are being discussed, its causes are

being identified, preventive methods for bankruptcy prediction are being examined. In the second part, the economic situation and trends of the bankrupted and next door to bankruptcy companies of Lithuania are being analyzed, the peculiarities of the bankruptcy procedures are defined, and the main laws, regulating the process of bankruptcy, and their peculiarities in Lithuania and foreign countries are reviewed. The third part of the research paper is devoted to the analysis of the quantitative survey results. Issues of current relevance to Lithuanian business are being discussed: having done the survey of the business companies, the main causes of insolvency of the enterprises and the negative consequences of the global economic crises for the companies' activity are identified, difficult conditions, under which the modern Lithuanian business is operating are assessed, and the perspectives of companies' business are defined. At the end of this research paper, the particular insolvency model, which would help to solve the insolvency problems of the companies in complex, is offered.

Key words: crisis, bankruptcy, insolvency causes, state of the companies' activity, prevention, restructuring.

SANTRAUKA

Trušakova A. Lietuvos įmonių bankrotai: analizė ir perspektyvos/Verslo nuosavybės ekonomikos magistro baigiamasis darbas. Vadovas doc. dr. J. Vijeikis. – Vilnius: Mykolo Riomerio universitetas, Ekonomikos ir finansų valdymo fakultetas, 2010. – 89 p.

Pastaruoju metu šalyje vis daugiau kalbama apie nemokumą ir skęstantį verslą. Dėl sudėtingų verslo aplinkos pokyčių įmonės veikla dažnai tampa sunkiai prognozuojama ir vis labiau neapibrėžta. Didelė dalis verslo sprendimų dažnai priimami ir įgyvendinami neturint pakankamai išsamios informacijos ne tik apie tolesnę perspektyvą, bet ir apie rytdieną. Tokiomis neapibrėžtumo sąlygomis neišvengiamos įmonių krizės, susijusios su jų veiklos sąstingiu ar net bankrotu. Bankroto kaip reiškio, turinčio ne vien ekonomines bet ir socialines pasekmes, problema ypatingai aktuali Lietuvoje.

Darbo tikslas - ištirti Lietuvos įmonių bankrotų teisinę ir ekonominę aplinką, atskleisti Lietuvos įmonių nemokumo priežastis ir veiklos perspektyvas ekonominio nuosmukio laikotarpiu. Norint pasiekti šį tikslą buvo taikomi mokslinės literatūros sisteminės analizės, statistinių duomenų lyginamosios analizės ir ekspertinio tyrimo metodai.

Magistriniame darbe nagrinėjami Lietuvos įmonių bankroto teoriniai ir praktiniai klausimai. Aptariamos pagrindinės krizinę situaciją sukeliančios priežastys, bankroto proceso ypatybės Lietuvoje ir užsienio šalyse, daromi apibendrinimai remiantis statistiniais duomenimis, apžvelgiamos galimos įmonių bankrotų prevencijos priemonės, jų privalumai ir trūkumai, pagrindžiama nuolatinė įmonės veiklos analizės svarba bankroto prevencijai užtikrinti.

Analizėje aptariami šiuo metu ypač aktualūs verslo įmonėms, veikiančioms ekonominės krizės sąlygomis klausimai, apibrėžtos pagrindiniai įmonių nemokumo požymiai bei problemos, aptariamos svarbiausios bankroto prevencijos strateginės kryptys, kurios taikytinos tiek sėkmingai veikiančiai įmonei, siekiant laiku pastebėti neigiamas tendencijas, tiek ir patekusiai į krizinę būklę įmonei, kai gali būti keliamas klausimas: ar įmonę gelbėti, ar likviduoti.

Atliktais tyrimais patvirtinta hipotezė, kad šiuolaikinėje verslo aplinkoje sunkiai įmanoma išvengti krizės įmonėje, tačiau bankrotas yra išvengiamas, kai jo grėsmė yra deramai įvertinama ir padaromi savalaikiai teisingi bankroto prevencijos žingsniai. Darbo metu nustatyta, jog didžioji dalis nuostolingai veikiančių ir bankrutuojančių įmonių Lietuvoje yra likviduojama, ir tik nežymi jų dalis pasinaudoja restruktūrizavimo alternatyva, taip siekiant užtikrinti mokumo sunkumus patiriančios įmonės veiklos tęstinumą. Sprendžiant sudėtingą susiklosčiusią situaciją Lietuvoje siūloma kurti nemokumo modelį, kuris turėtų padėti kompleksiskai ir operatyviai spręsti įmonių nemokumo problemas.

SUMMARY

Trušakova A. Bankruptcy in Lithuania: Analysis and Prospects/ Master's Work in Business Ownership Economics. Supervisor doc. dr. J. Vijeikis. – Vilnius: Faculty of Economics and Finance Management, Mykolas Romeris University, 2010. – 89 p.

Recently, the concerns in the country about the insolvency and sinking business are increasing. Due to the challenging changes in the business environment, the company's activity often becomes unpredictable and increasingly uncertain. A large part of the business decisions is often made and implemented with the lack of detailed information not only regarding the future perspectives, but regarding tomorrow, as well. Under such uncertain conditions, company crises are inevitable and they are related with the stagnation of their activities or even bankruptcy. The problem of bankruptcy is a phenomenon that has not only economic but also social consequences, and is particularly relevant in Lithuania.

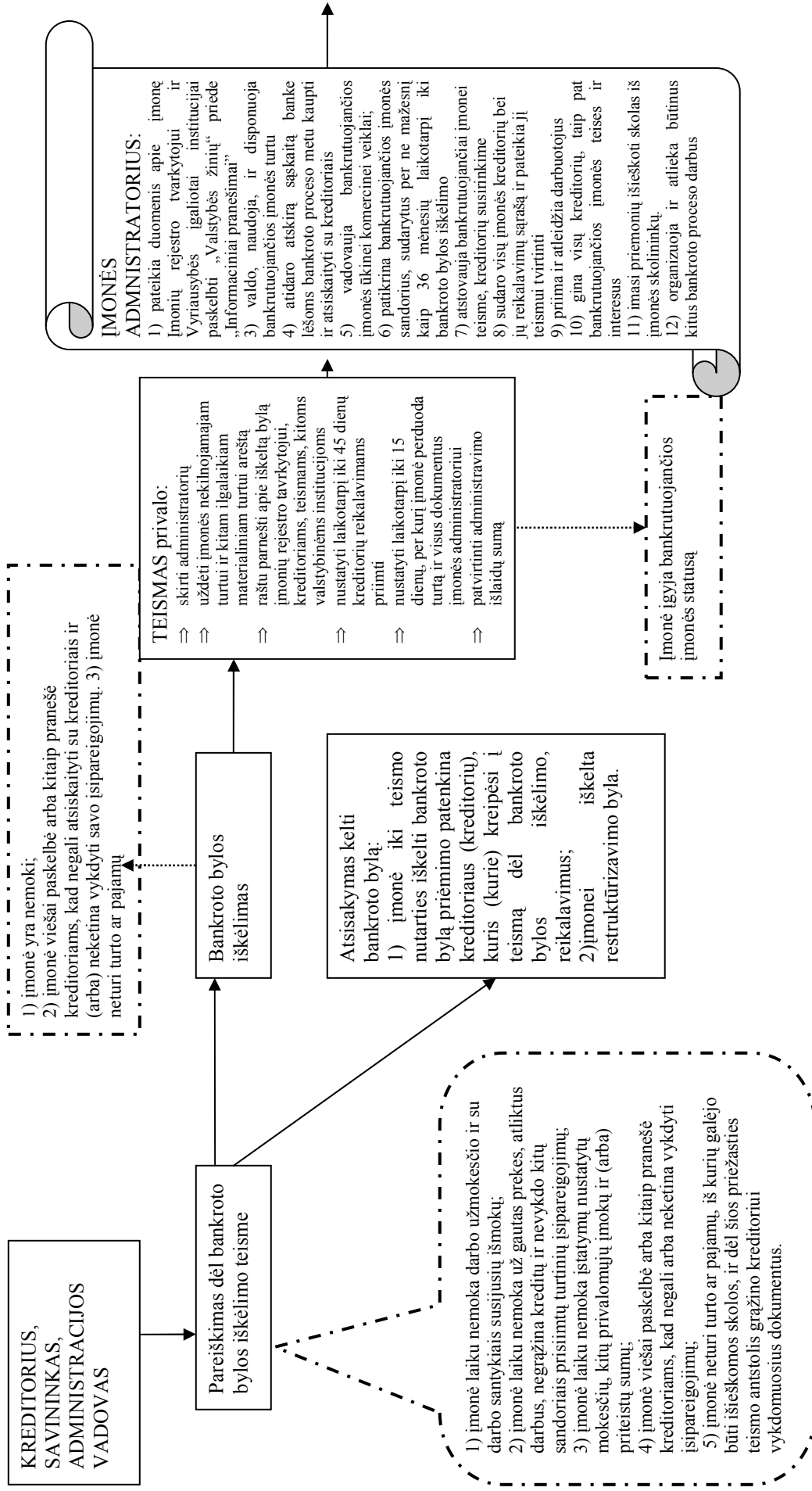
The aim of this research paper is to explore the legal and economic environment of the bankruptcies in the Lithuanian companies, and to reveal the reasons for their insolvency and their business prospects during the economic downturn. To achieve this goal, the methods of systematic analysis of the scientific literature, comparative analysis of the statistical data and the expert research were applied.

In this Master's paper the theoretical and practical aspects of the bankruptcy of Lithuanian enterprises are being analyzed. The main causes that are led to a critical situation and the peculiarities of the insolvency process in Lithuania and foreign countries are discussed here, and the generalizations based on statistical data have been made. There also are discussed the possible bankruptcy prevention means for enterprises, and their advantages and disadvantages, and the importance of the continuous business analysis for the assurance of the bankruptcy prevention is justified.

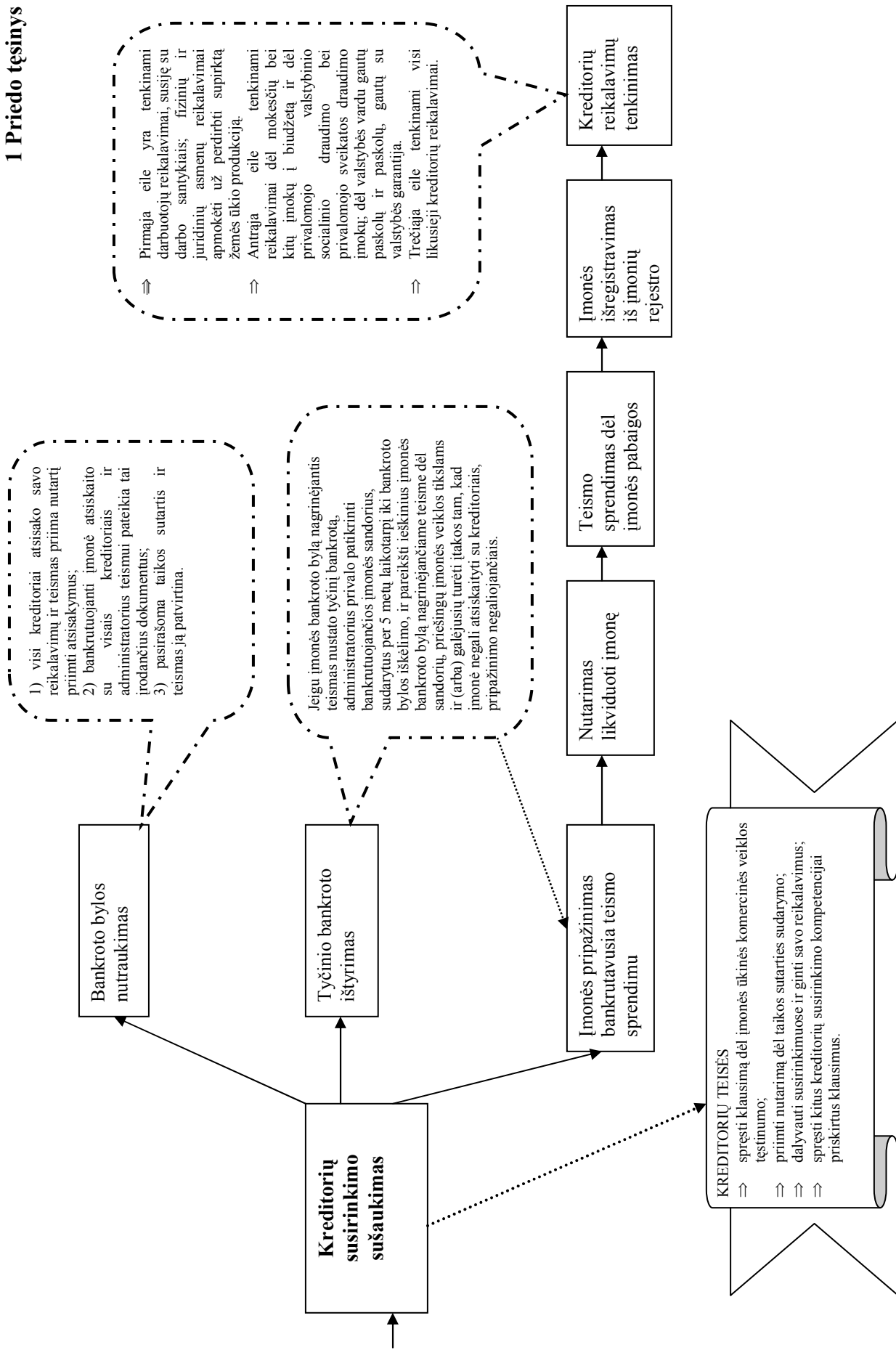
The analysis covers the issues of a particular relevance to businesses currently operating under conditions of the economic crisis; the main features of companies' insolvency and related problems are defined; the most important strategic directions for the prevention of bankruptcy, which are applicable to both successfully operating business when pursuing to timely observe negative trends, and to the company that got into a critical situation, when a question can be raised, whether to rescue the business or to liquidate it, are discussed. The research that was carried out confirmed the hypothesis that it is hardly possible in the modern business environment to avoid a crisis of the company, however, bankruptcy is avoidable when its threat is assessed properly and the timely and correct steps to prevent bankruptcy are made.

Analysis has shown that the majority of the loss making and insolvent companies in Lithuania is being liquidated, and only a negligible part of the companies use the alternative of restructuring them, in order to ensure the business continuity of the company and that is experiencing insolvency difficulties. When solving the complicated situation, existing in Lithuania, it is proposed to develop a model of insolvency, which should help solve the insolvency problems in complex and with expedition.

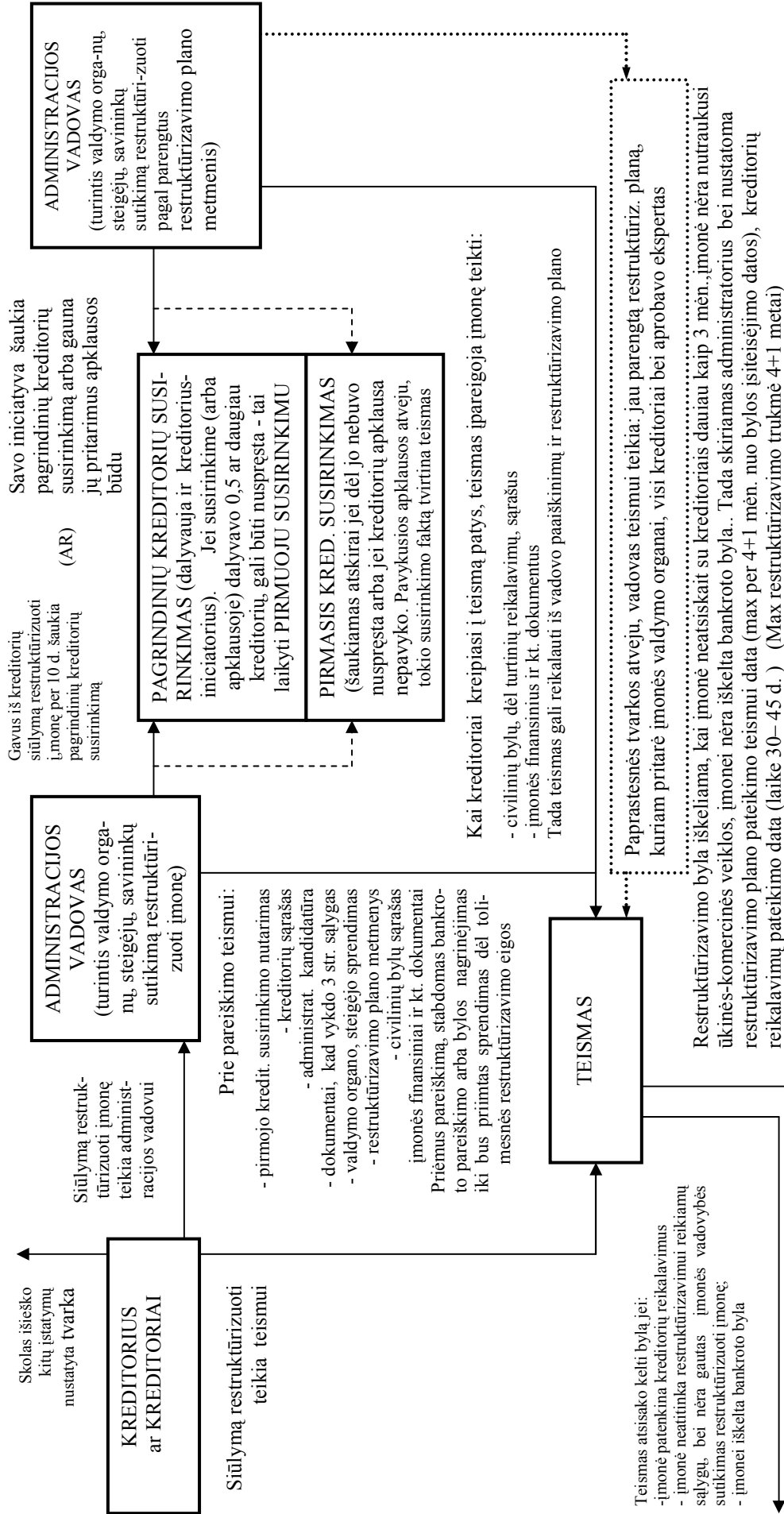
Bankroto proceso schema

1 Priedo tęsinys

Restruktūrizavimo proceso schema

Skolas išieško kitų įstatymų nustatyta tvarka	Siūlymą restruktūrizuoti įmonę teikia administratoriaus vadovui	ADMINISTRACIJOS VADOVAS (turintis valdymo orga-nų, steigėjų, savininkų sutikimą restruktūri-zuoti įmonę)	Gavus iš kreditorių siūlymą restruktūrizuoti įmonę per 10 d. šaukia pagrindinių kreditorių susirinkimą	Savo iniciatyva šaukia pagrindinių kreditorių susirinkimą arba gauna jų pritarimus apklausos būdu	ADMINISTRACIJOS VADOVAS (turintis valdymo orga-nų, steigėjų, savininkų sutikimą restruktūri-zuoti pagal parengtus restruktūrizavimo plano metmenis)
KREDITORIUS ar KREDITORIAI	ADMINISTRACIJOS VADOVAS	TEISMAS	PAGRINDINIŲ KREDITORIŲ SUSIRINKIMAS	PIRMASIS KRED. SUSIRINKIMAS	
Siūlymą restruktūrizuoti teikia teismui	Prie pareiškimo teismui: - pirmojo kredit. susirinkimo nutarimas - kreditorių sąrašas - administrat. kandidatūra - dokumentai, kad vykdo 3 str. sąlygas - valdymo organo, steigėjo sprendimas - restruktūrizavimo plano metmenys - civilinių bylų sąrašas - įmonės finansiniai ir kt. dokumentai	Restruktūrizavimo byla iškeliama, kai įmonė neatskaito su kreditoriais daugiau kaip 3 mėn., įmonė nėra nutraukusi ūkinės-komercinės veiklos, įmonei nėra iškelta bankroto byla.. Tada skiriamas administratorius bei nustatoma restruktūrizavimo plano pateikimo teismui data (max per 4+1 mėn. nuo bylos įsiteisėjimo datos), kreditorių reikalavimų pateikimo data (laike 30–45 d.) (Max restruktūrizavimo trukmė 4+1 metai)	Kai kreditoriai kreipiasi į teismą patys, teismas įpareigoja įmonę teikti: - civilinių bylų, dėl turtinių reikalavimų, sąrašus - įmonės finansinius ir kt. dokumentus Tada teismas gali reikalauti iš vadovo paaiškinimų ir restruktūrizavimo plano	Paprastės tvarkos atveju, vadovas teismui teikia: jau parengtą restruktūriz. planą, kuriam pritarė įmonės valdymo organai, visi kreditoriai bei aprobavo ekspertas	Restruktūrizavimo byla nu-traukiama kai: - planas nepatvirtinamas laiku - kreditoriai patvirtina, kad buvo klaidinga informacija - planas neįgyvendinamas - pasiūlo valdymo organai

3 PRIEDAS

Įmonės bankroto grėsmės įvertinimo rodikliai

Įmonės „krizinio lauko“ stebėjimo objektai	Įmonės krizės dydis		
	Lengva finansinė krizė	Gili finansinė krizė	Finansinė katastrofa
Įmonės grynųjų pinigų srautai	Grynųjų pinigų srautų likvidumas mažėja	Neigiama grynųjų pinigų srautų reikšmė	Itin didelė neigiama grynųjų pinigų srautų reikšmė
Įmonės rinkos vertė	Įmonės rinkos vertė stabilizuojasi	Įmonės rinkos vertė mažėja	Įmonės rinkos vertė sparčiai mažėja
Įmonės kapitalo struktūra	Finansinės nepriklausomybės koeficientas mažėja	Finansinio sverto koeficientas didėja, o jo efektyvumas mažėja	Labai didelis finansinio sverto koeficientas
Įmonės sugebėjimas padengti savo išsipareigojimus	Trumpalaikiai finansiniai išsipareigojimai ir jų dalis visuose išsipareigojimuose didėja	Didelis finansinių išsipareigojimų, kurių atidėti negalima, ir visų išsipareigojimų santykio koeficientas	Itin didelis finansinių išsipareigojimų, kurių atidėti negalima, ir visų išsipareigojimų santykio koeficientas
Įmonės turto sudėtis	Absoliutaus mokumo koeficientas mažėja	Absoliutaus mokumo koeficientas ir einamojo mokumo koeficientas sparčiai mažėja	Absoliutus nemokumas, kadangi nėra piniginių aktyvų
Įmonės einamųjų išlaidų sudėtis	Kintamosios išlaidos didėja	Didelis visų išlaidų ir pajamų koeficientas, kadangi didėja kintamosios išlaidos	Itin didelis visų išlaidų ir pajamų koeficientas, kadangi didėja visos išlaidos
Finansinių operacijų koncentracijos lygis padidintos rizikos zonose	Kapitalo dalies, įdėtos kritinės rizikos zonose, koeficientas didėja	Kapitalo dalis, įdėta kritinės rizikos zonose, didėja	Kapitalo dalis, įdėta katastrofinės rizikos zonose, itin didėja
Bankroto grėsmė	Maža	Vidutinė	Didelė
Galimas įmonės išėjimo iš krizinės būklės būdas	Einamosios finansinės veiklos normalizavimas	Visų vidinių priemonių naudojimas įmonės finansiniam stabilizavimui	Efektyvių restruktūrizavimo formų paieška. Nesėkmės atveju - likvidavimas

Šaltinis: parengta pagal Garškaitė K., Garškienė A. Įmonių bankroto diagnostikos sistema// Verslas: teorija ir praktika. 2003, 4 tomas, Nr.4, p. 183-188 ISSN 1648-0627

Bankroto ir restruktūrizavimo bylos alternatyva

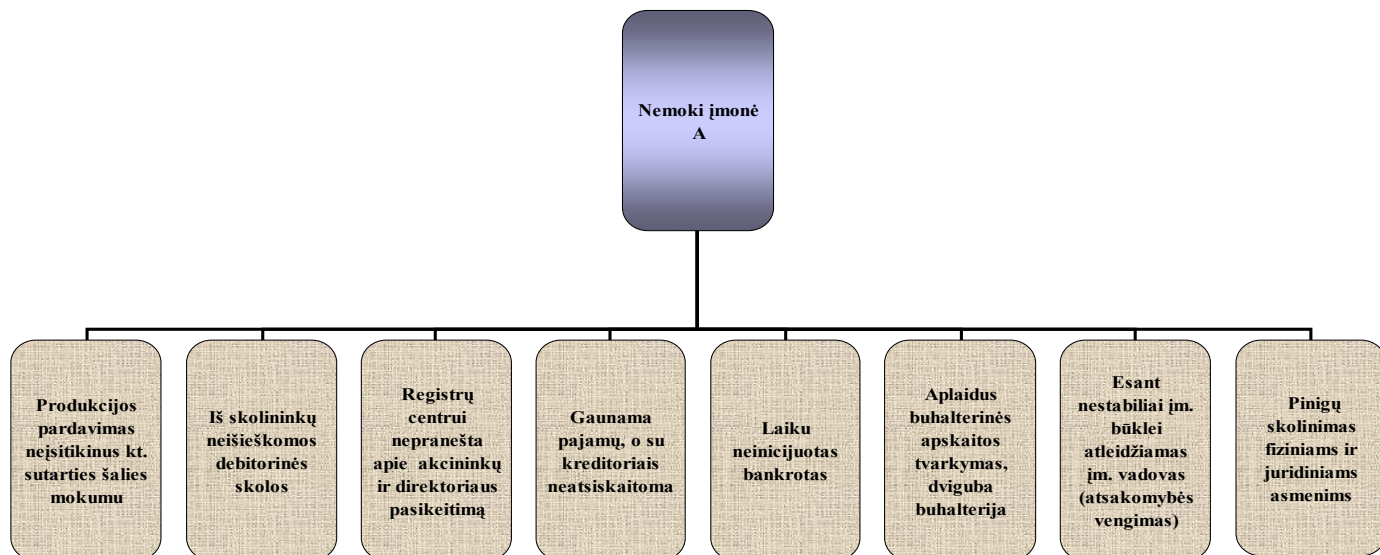
BANKROTO BYLOS ALTERNATYVA	
<i>Privalumai</i> Jeigu įmonės finansiniai sunkumai nėra laikini, tai – labiausiai pagrįstas sprendimas Sustabdomas nemokios įmonės finansinių išipareigojimų didėjimas (palūkanų, delspinigių ir kitų skolų skaičiavimas). Įmonė apsaugoma nuo kreditorių inicijuojamo (vykdomo) priverstinio skolų išieškojimo. Tokiu būdu mažiau komplikuojama (t.y. išsaugoma) įmonės veikla ir neskaidomas jos vientisumas. Išsaugojus įmonės veiklą, įmonė gali būti parduodama: 1. neišskaidyta; 2. kaip verslas; 3. parduodamas bankrutavusios įmonės turtas, nenutraukiant vykdomos veiklos ir kt. Lankstesnis bankrutavusios įmonės turto pardavimas (dalyvaujant suinteresuotiems šalims), lyginant su priverstinis skolų išieškojimu teismine tvarka.	<i>Trūkumai</i> Bankroto procedūros taikymas gali stipriai komplikuoti įmonės veiklą. Bankrutuojanti, bet dar tęsianti veiklą įmonė gali prarasti rinkas ar jų dalį. Taip sumažėja jos veikos tęstinumo galimybės (bankrotas dažnai siejamas su įmonės likvidavimu). Bankroto procedūros taikymas įmonei mažina įmonės arba jos turto pardavimo kainą. Likviduojant bankrutavusią įmonę, kreditoriams dažniausiai grąžinama tik dalis skolų, be to, sunku prognozuoti, kiek bus grąžinta, kada bus parduotas turtas, kokia pardavimo kaina ir pan. Socialinės (bedarbystės didėjimas), ekonominės (gyventojų perkamosios galios mažėjimas) ir kitos problemos. Neigiamas visuomenės, rinkos dalyvių, įvairių institucijų požiūris į bankrutuojančią įmonę ir bankroto bylos iškėlimo iniciatorius.
RESTRUKTŪRIZAVIMO BYLOS ALTERNATYVA	
<i>Privalumai</i> Sustabdomas nemokios įmonės skolų didėjimas Įmonė apsaugoma nuo priverstinio skolų išieškojimo. Tokiu būdu mažiau komplikuojama (t.y. išsaugoma) įmonės veikla ir išsaugomas jos vientisumas. Didesnis tiekėjų, pirkėjų ir kitų rinkos dalyvių pasitikėjimas restruktūrizuojama įmone (lyginant su bankrutuojančia). Palankesnis visuomenės, rinkos dalyvių, įvairių institucijų požiūris į restruktūrizuojamą įmonę.	<i>Trūkumai</i> Jeigu įmonės finansiniai sunkumai nėra laikini, restruktūrizavimo procedūra užvilkina prasiskolinusios įmonės likvidavimą. Dėl šios priežasties nuostolius pirmiausia patirs kreditoriai, o neefektyviai naudotas turtas nebus perleidžiamas tiems, kurie jį naudotų efektyviau.

Šaltinis: Grigaravičius S. Nemokių įmonių pertvarkymas ir alternatyvus pasirinkimas. //Organizacijų vadyba. - Vilnius, 2002, Nr. 21. p.94

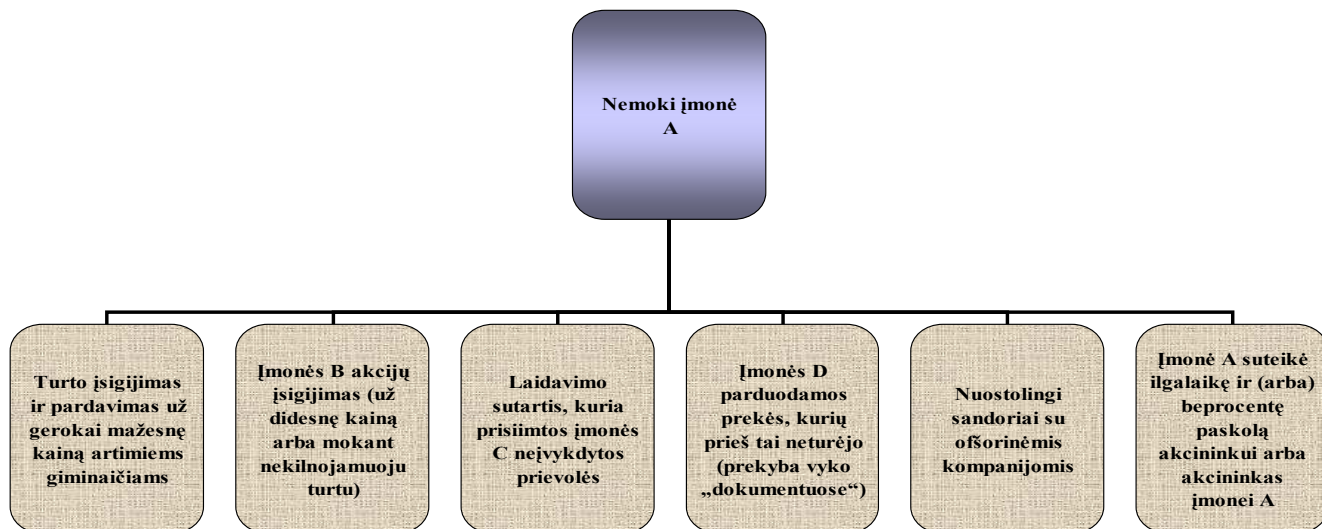
5 PRIEDAS

Pagrindiniai tyčinio bankroto požymiai

1. Įmonės vadovai akivaizdžiai blogai organizavo įmonės darbą arba apskritai jo neorganizavo

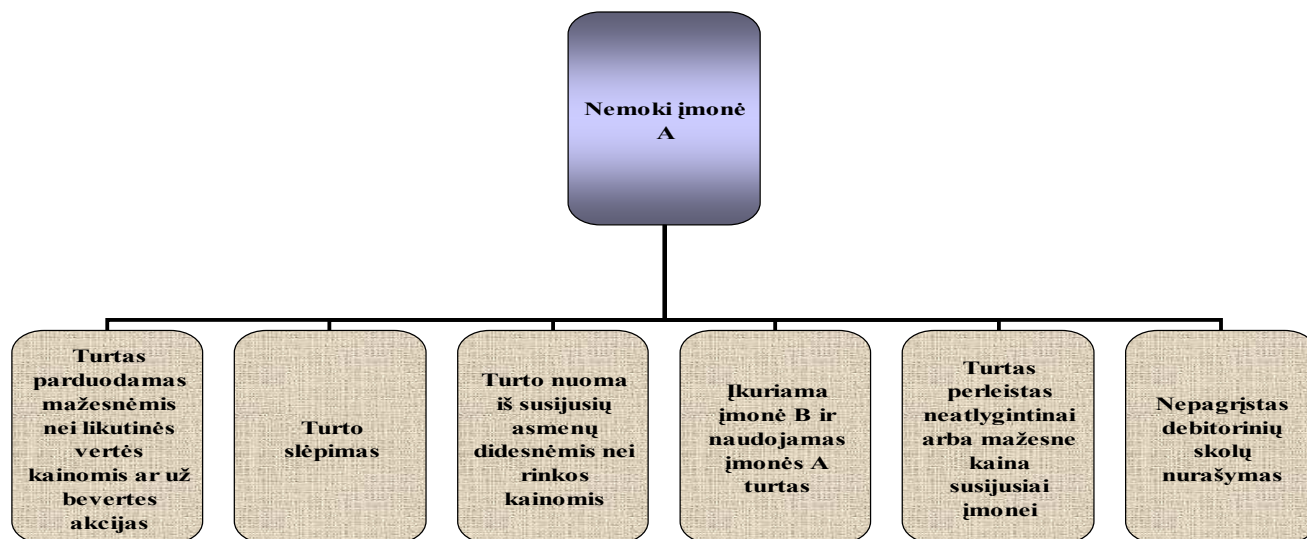

2. Buvo sudarinėjami nuostolingi įmonei sandoriai

5 Priedo tęsinys

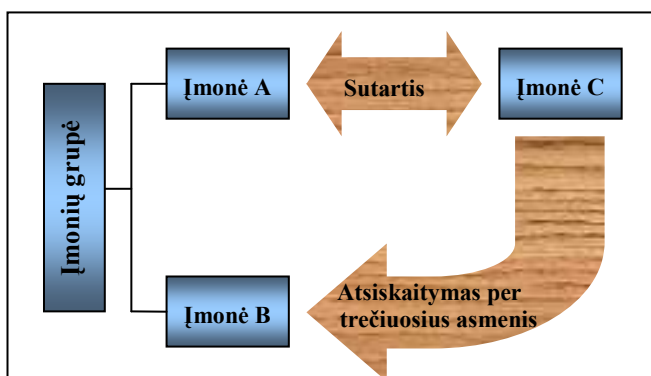
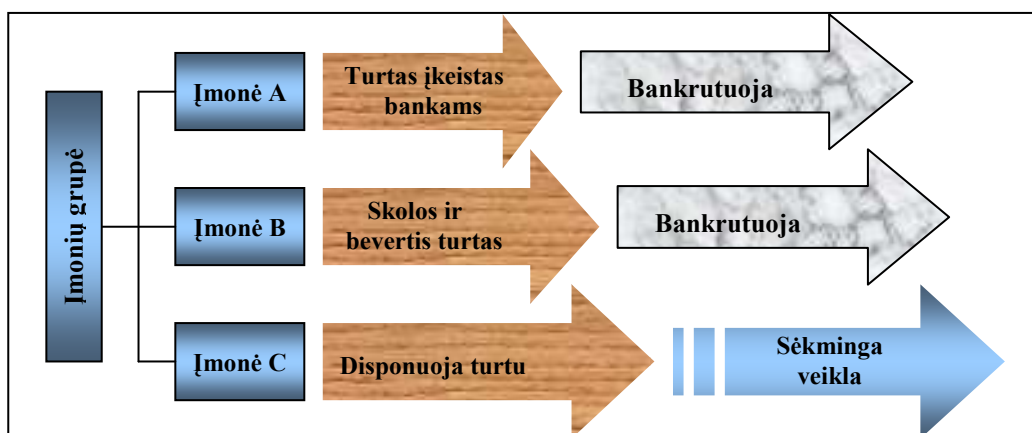
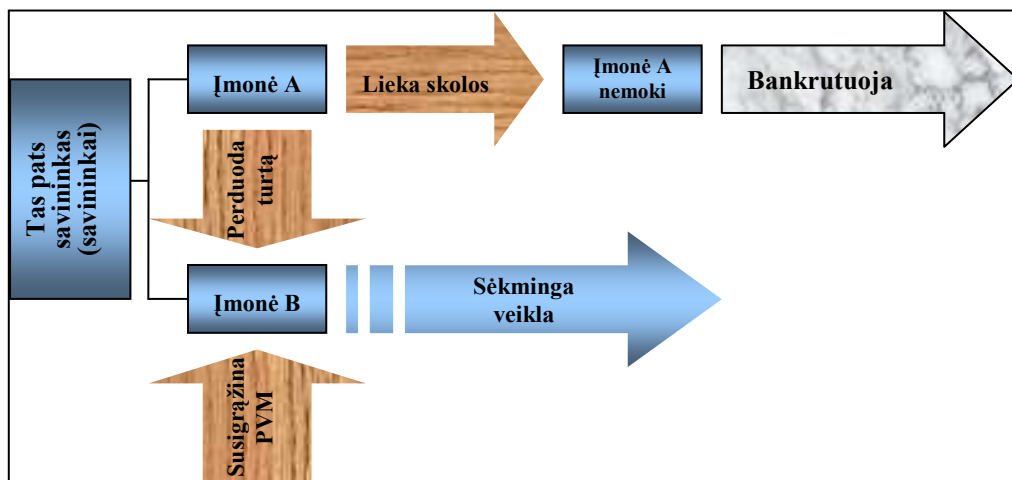
3. Akivaizdžiai gresiant bankrotui buvo paslėptas, iššvaistytas, perleistas kitiems asmenims turtas, kuris galėjo būti pateiktas skoloms padengti

Šaltinis: Tyčinių bankrotų Lietuvoje apžvalga. Įmonių bankrotų valdymo departamentas. Vilnius, 2010.

6 PRIEDAS

„Fenikso sindromo“ modeliai

Šaltinis: Tyčinių bankrotų Lietuvoje apžvalga. Įmonių bankrotų valdymo departamentas. Vilnius, 2010.

7 PRIEDAS

ES šalių teisės aktų, reglamentuojančių nemokumo klausimus, nuostatų santrauka

	Austrija	Ispanija	Lenkija	Prancūzija	Vokietija	Latvija
Nemokumo įstatymas (-ai)	Bankroto įstatymas (<i>Konkursordnung</i>) 1914 m. Skolų reguliavimo įstatymas, 1914 (<i>Ausgleichsordnung</i>). Įmonių reorganizavimo įstatymas, 1997 (<i>Unternehmensreorganisationsgesetz</i>)	Ispanijos nemokumo įstatymas, 2003. Ispanijos įmonių įstatymas, 1989. Ispanijos baudžiamasis kodeksas, 1996.	Nemokumo ir restruktūrizavimo įstatymas, 2003. Komercinių įmonių kodeksas. II leidimas. Lenkijos baudžiamasis kodeksas, 1997 papildymas.	Prancūzijos komercinis kodeksas. VI knyga. Įmonių finansiniai sunkumai, Prancūzijos baudžiamasis kodeksas, 2003 papildymas.	Nemokumo įstatymas (<i>Insolvenzordnung</i>) 1999m.	Latvijos nemokumo įstatymas, 2007
Nemokumo procedūrų tikslai	Austrijos nemokumo režimo tikslas yra ginti kreditorių interesus, sudaryti sąlygas nemokiamai imonei tęsti veiklą. Tam nepavykus taikytina imonės likvidavimo procedūra, kurios metu stengiamasi realizuoti imonę kaip ūkinį vienetą.	Naujasis Ispanijos įstatymas teikia prioritetą nemokaus skolininko išlikimui ir galimybei sudaryti taikos susitarimą su kreditoriais. Jei susitarimas neįmanomas, nemokumo procedūros baigiasi likvidavimu. Likvidavimo atveju įstatymas skatina įmonės veiklos tęstinumą parduodant ją kaip veikiantį vienetą, jei tik tai įmanoma.	Lenkijos nemokumo įstatymas buvo priimtas iš esmės turint du tikslus: - suderinti Lenkijos teisės aktus nemokumo srityje su ES aktais; - didinti kreditoriaus galimybes atgauti savo reikalavimą iš skolininko tuo pat metu stengiantis išsaugoti jo verslą.	Prancūzijos nemokumo procesui pagal prioritetą keliama trys tikslai: - išsaugoti verslą, jo galimybę atsigauti; - išsaugoti darbo vietas; - padengti kreditorių reikalavimus.	Vokietijos nemokumo procedūrų tikslas yra bendras skolininko kreditorių patenkinimas likviduojant skolininko turtą ir paskirstant įplaukas, arba taikiai susitariant - parengiant nemokumo (reorganizavimo) planą, stiekiant išlaikyti įmonę.	Pagrindinis nemokumo procedūrų tikslas – ginti kreditorių interesus, kiek įmanoma patenkinti jų reikalavimus, parduodant skolininkės turtą. Jokiu reorganizavimo procedūrų, igyvendinamų prieš pradėdant nemokumo procedūras nenustatyta.
Nemokumo apibūdinimas – nemokumo bylos inicijavimo sąlygos	Bankroto byla gali būti keliamas, jei įmonė yra nemoki. Nemokumo kriterijai (nemokumo bylos kėlimo pagrindai): - negalėjimas	Nemokumas – situacija, kai skolininkas nebemoka einamųjų mokėjimų. Skolininkas gali kreiptis dėl nemokumo bylos iškėlimo ne tik esant bet ir gresiant nemokumui.	Bankrutavusių gali būti pripažįstamas tik nemokus asmuo. Asmuo yra nemokus, jei negali apmokėti skolų suėjus terminui.	Skolininkas yra nemokus, kai negali padengti turimu turto išsipareigojimų.	Pagrindai pradėti bankroto procesą yra nemokumas ir (arba) įsiskolinimai, kurie viršija turimo turto vertę. Nemokumas yra skolininko	Pagal nacionalinės teisės aktus nemokumas yra skolininko būklė, kuriai esant šis subjektas negali įvykdyti savo skolinių įsipareigojimų. Nemokumas nustatomas

	sumokėti skolų, kai sueina terminas; - išsipareigojimai viršija turtą; - tikėtina, kad įmonė greitai dirbs nuostolingai.	Jei skolininkas ir tampa nemokus, jo teisė kreiptis dėl nemokumo bylos iškelimo tampa pareiga inicijuoti procedūras per 2 mėnesius.	Juridiniams asmenims papildomas kriterijus yra, kai jo išiskolinimai viršija jo turto vertę. Tuo atveju juridinis asmuo gali būti laikomas nemokiu, net jei jis ir moka savo prievolės laiku.		įsipareigojimų sumokėti už prekes ir paslaugas nevykdymas. Kad skolininkas galėtų pateikti prašymą dėl bankroto, pakanka jau ir gresiančio nemokumo. prašymas pradėti bankroto procesą bus atmetas, jeigu turto skolininko nepakaks proceso išlaidoms padengti.	teismo sprendimu
Nemokumo bylų rūšys	Numatytos kelios nemokumo reguliavimo procedūros: - bankroto byla; - priverstinė restruktūrizavimo procedūra, kurią kelia bankroto bylą nagrinėjantis teismas, susipažinęs su esama situacija ir skolininkui pateikęs restruktūrizavimo planą; - įprastinė restruktūrizavimo procedūra, kurią taip pat kelia teismas; - neteisminė restruktūrizavimo procedūra.	Ispanijos įstatymas numato vieną nemokumo procedūrą – bankroto bylą, kuri gali baigtis arba susitarimu su kreditoriais, arba įmonės pabaiga – likvidavimu.	- Restruktūrizavimo procedūra, jei skolininkui nemokumas dar tik gresia. - Bankroto procedūros su taikos sutarties sudarymo ar likvidavimo tikslu.	Ikibankrotinės procedūros, skirtos su teismo priežiūra pasiekti susitarimą su kreditoriais: - neformalių derybų procedūra; - savanoriško susitarimo procedūra. Bankrotinės procedūros: - apsaugos procedūra; - teisminis reorganizavimas; - teisminis likvidavimas	Restruktūrizavimo procedūra, jei skolininkui nemokumas dar tik gresia. - Bankroto procedūros su taikos sutarties sudarymo ar likvidavimo tikslu. Latvijoje nenumatyta jokių prevencinių priemonių mokumui didinti, taip pat priemonių dėl neoficialaus restruktūrizavimo ir reorganizavimo, kurios būtų įgyvendintinos prieš pradėdant nemokumo procedūras.	Pradėjus nemokumo procedūras, gali būti imtasi šių priemonių: - sanavimas - susitarimas - bankrotas Latvijoje nenumatyta jokių prevencinių priemonių mokumui didinti, taip pat priemonių dėl neoficialaus restruktūrizavimo ir reorganizavimo, kurios būtų įgyvendintinos prieš pradėdant nemokumo procedūras.

Šaltinis: Višinskis ir kt., 2006 ir Europos komisijos pateikta informacija (<http://ec.europa.eu/civiljustice/bankruptcy>)

Anketa

Gerbiami respondentai, Šia anketa siekiama įvertinti Lietuvos įmonių būklę bei bankroto grėsmę ekonominės krizės metu. Jūsų atsakymai yra labai svarbūs, nes būtent Jūs galite padėti geriau suprasti tikrąją padėtį ir įvertinti Lietuvos įmonių veiklos perspektyvas. Šio tyrimo rezultatų anonimiškumas yra garantuojamas. Siūloma Jums anketa yra magistrinio darbo dalis. Atskiros anketos nebus analizuojamos ir interpretuojamos pavieniui. Tyrimo rezultatai bus pateikiami tik bendru pasiskirstymo pavidalu. Prašau pažymėti Jums tinkančius atsakymus pasirenkant vieną ar kelis variantus. Iš anksto dėkoju už Jūsų sugaištą laiką ir nuoširdumą atsakinėjant į klausimus.

1. Ar Jūsų įmonę paveikė ekonominė krizė?

- ☒ Nepaveikė
- ☐ Paveikė nestipriai
- ☐ Labai paveikė

2. Kokios priežastys, Jūsų manymu, labiausiai įtakoja krizinę situaciją įmonėje?

☐ partnerių nesėkmės	☐ klaidingas rinkos vertinimas
☐ vartotojų paklausos mažėjimas	☐ neefektyvi planavimo ir kontrolės sistema
☐ bankų vedama politika	☐ finansinės analizės ir kontrolės ignoravimas
☐ Finansinės ir ekonominės kitų šalių krizės	☐ kita _____
☐ kapitalo trūkumas	
☐ prastas vadovavimas	

3. Kokią bendrą neigiamą ekonomikos sunkmečio įtaką patyrė Jūsų įmonė?

- ☐ Sumažėjo įmonės pardavimai (gamyba) ir užsakymų apimtis
- ☐ Sutriko pinigų srautas, klientai delsia atsiskaityti
- ☐ Padidėjo banko dėmesys mūsų turimiems kreditams/ sumažintas finansavimas
- ☐ Sumažėjo darbuotojų skaičius ir atlyginimai įmonėje
- ☐ Padidėjo išsiskolinimai
- ☐ Sumažėjo investicijos
- ☐ Kita _____

4. Ar susiduriate su atsisakymu sumokėti už prekes paskutiniu metu?

- ☐ Ne
- ☒ Taip, bet retai
- ☐ Taip, dažnai

5. Kodėl, Jūsų nuomone, vėluoja atsiskaitymai?

☐ klientų finansiniai sunkumai	☐ sąmoningas lėšų užlaikymas
☐ nesusipratimai ir klaidos	☐ tikslinis sukčiavimas
	☐ kita _____

6. Ar susidūrėte su sunkumais pastaruoju metu ieškodami finansavimo?

- ☐ Finansavimo neieškojome
- ☐ Gavome nepakankamai
- ☐ Finansavimo negavome
- ☐ Gavome finansavimą pagal poreikius

7. Ar prasidėjus ekonominei krizei kreipėtės dėl paskolų peržiūrėjimo?

- ☐ Ne
- ☐ Taip, peržiūrėjome paskolų grąžinimo terminus
- ☐ Taip, atidėjome paskolų mokėjimą
- ☐ Taip, refinansavome paskolą
- ☐ Kreipėmės, bet teigiamo atsakymo negavome

8. Kokios pagrindinės Jūsų įmonės krizės įveikimo strategijos kryptys?

- ☐ veiklos sąnaudų mažinimas, produktų/paslaugų, kainodaros optimizavimas
- ☐ Veiklos siaurinimas, atsisakant nepelningų veiklų
- ☐ Rinkos dalies, įsigyjant konkurentus, didinimas
- ☐ eksporto rinkų išplėtimas
- ☐ Talentingų darbuotojų pritraukimas
- ☐ Organizacinės struktūros persitvarkymas
- ☐ Valdymas, atsižvelgiantis į finansinių rodiklių nuokrypius
- ☐ Kitos taikomos priemonės _____

9. Ar ekonominis sunkmetis gali priversti Jūsų įmonę prie bankroto?

- ☐ Bankroto grėsmės nematome
- ☐ Bankroto tikimybė maža
- ☐ Yra didelė bankroto tikimybė

10. Kokias matote ateities perspektyvas Jūsų verslui?

- ☐ Ketiname plėstis (susijungti, įsigyti kitą įmonę)
- ☐ Parduosime verslą
- ☐ Restruktūrizuosime įmonę
- ☐ Skelbsime bankrotą
- ☐ Spręsimė vėliau, kai bus aiškesnė situacija
- ☐ Kita _____

11.Lietuvoje 1993-2009 m. bankrotas buvo paskelbtas 8671 įmonei, o restruktūrizavimo galimybe bandė pasinaudoti tik 131 įmonė. Kaip manote kodėl?

sudėtinga restruktūrizavimo procedūra

sunkumai tariantis su kreditoriais

vadovų delsimas esant sunkiai situacijai

sėkmingų pavyzdžių trūkumas

Kita _____

